

KM for

Journey to be the Writers SS 2

Vol. 1

นกเงือก สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่ารัก

แหล่งมรดกโลก พื้นที่กลุ่มป่าดงพญาเย็น - เขาใหญ่ ประกอบไปด้วย 4 อุทยานแห่งชาติ และ 1 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติปางสีดา อุทยานแห่งชาติตาพระยา และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดนครนายก และจังหวัดสระบุรี¹ ซึ่งอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทยที่มีชื่อเสียงในหมู่นักท่องเที่ยว และเป็นส่วนหนึ่งของผืนป่ามรดกโลกที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชสัตว์เป็นอันดับต้น ๆ เริ่มตั้งแต่พืชพื้นล่างไล่ไปจนถึงพืชที่มีเรือนยอดที่อยู่ในระดับสูง สัตว์ป่าหลากหลายชนิดทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก หนึ่งในนั้น คือ “นกเงือก” ซึ่งเป็นนกที่เป็นดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ เนื่องจากอาศัยอยู่ในป่าหรือพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เท่านั้น และการหากินต้องอาศัยพื้นที่ป่าที่กว้างและยังเป็นตัวแพร่กระจายพันธุ์พืชชนิดต่าง ๆ ในป่าได้อย่างดีอีกด้วย

“นกเงือก” ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีทั้งหมด 4 ชนิด ได้แก่ นกกก นกแก๊ก นกเงือกสีน้ำตาล และนกเงือกกรมช้าง ลักษณะภายนอกเป็นนกที่มีลำตัวขนาดใหญ่ ปากกว้างและแข็งแรง มีจะงอยปากที่ใหญ่และหนา ดำรงชีวิตโดยการกินลูกไม้และสัตว์ขนาดเล็กเป็นอาหาร เช่น ลูกไทร ลูกยางโอน

“นกเงือก” เป็นนกที่มีความรักเดียวใจเดียวและมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ของมันมาก จะใช้เวลาประมาณ 4 ปีในการหาและจับกันเป็นคู่ นกเงือกตัวเมียจะอาศัยอยู่ภายในโพรงประมาณ 3-4 เดือนเพื่อฟักไข่และเลี้ยงลูก ลักษณะของโพรงจะต้องไม่ใหญ่หรือแคบไป ต้นไม้ที่ใช้เป็นรังของนกเงือกมักเป็นต้นไม้ยืนต้นที่มีลำต้นขนาดใหญ่ เช่น ต้นหว้า ต้นยาง ทุกคนอาจจะสงสัยว่านกเงือกที่มีปากใหญ่และหนานั้น สามารถเจาะลำต้นไม้เนื้อแข็งเพื่อสร้างโพรงได้อย่างไร จริง ๆ แล้วนกเงือกไม่สามารถเจาะรังเอง ต้องอาศัยโพรงที่เกิดจากสัตว์อื่น เช่น นกหัวขวานหรือหมีที่ต้องการขุดหาน้ำหวานในโพรงของรังเป็นคนเจาะทิ้งไว้ ดังนั้นในการหารังที่ดี ๆ ของตัวผู้จึงเป็นการมัดใจตัวเมียที่จะตัดสินใจผสมพันธุ์ในช่วงเวลาฟักไข่นกเงือกจะใช้โคลนและมูลปิดปากโพรงไว้ เหลือเพียงช่องพอให้ตัวผู้ยื่นส่งอาหารเข้าไปได้ เวลาอยู่ในรังแม่นกจะสอนลูกนกกระพือปีกและสอนการปิดปากโพรง และเมื่อลูกนกโตพอแล้วจึงเจาะโพรงออกมา แต่ศัตรูที่จะทำอันตรายลูกนกเงือก

1 เว็บไซต์อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

ก็มีหลายชนิด เช่น งู หมี หม่าไม้ เหยี่ยว ที่จะคอยแอบมาขโมยกินลูกนกเงือก อีกทั้งนกเงือกยังเป็นสัตว์ที่มีความอ่อนไหว เปราะบางต่อสิ่งรบกวน และมีความต้องการเฉพาะในการดำรงชีวิต จึงทำให้มันอยู่รอดได้ตามธรรมชาติได้ยากมากและมีความเสี่ยงที่จะถูกฆ่าได้ง่ายกว่านกชนิดอื่น ๆ

มูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือกร่วมกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ทำหน้าที่อนุรักษ์ ดูแลปกป้อง ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนกเงือก กลุ่มคนเหล่านี้รักและผูกพันกับนกเงือกมาก กิจกรรมหลักที่กลุ่มดำเนินการคือ การช่วยเหลือให้นกเงือกมีอัตราการรอดชีวิตที่สูงขึ้น เช่น การซ่อมโพรงนกเงือก เพราะโพรงของนกเงือกมักจะถูกทำลายผ่านรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การบุพองอันเนื่องมาจากการทำลายของเชื้อราเนื่องจากน้ำเข้าไปในฤดูฝน การที่โพรงมีลักษณะตันจนเกินไปทำให้นกเงือกไม่สามารถถ่ายมูลออกมาจากโพรงได้ การถูกทำลายโดยสัตว์ป่า คนกลุ่มนี้จะทำหน้าที่ซ่อมแซมและปรับปรุงโพรงให้มีความเหมาะสมกับการฟักไข่และลูกอ่อนของนกเงือก เพื่อช่วยเหลือให้นกเงือกสามารถขยายพันธุ์และผลิตลูกหลานออกมาได้ จะเห็นได้ว่า นกเงือกเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตในป่าที่ได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่จากทั้งนกเงือกพ่อและแม่ รวมไปถึงความรักจากเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า หรือนักวิจัยที่พยายามจะช่วยและรักษาชีวิตนกเงือกเอาไว้ แต่ขณะเดียวกันปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นกับนกเงือก ส่งผลให้โลกร้อนขึ้น กำลังส่งผลกระทบต่อประชากรนกเงือกเนื่องจากอุณหภูมิที่สูงจะทำให้ต้นไม้ที่เป็นอาหารของนกเงือกไม่สามารถผลิตผลไม้ให้ตรงตามฤดูกาลหรือไม่สามารถออกดอกออกผลได้ จึงทำให้นกเงือกไม่มีอาหารกิน ดังนั้น ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องตระหนักถึงความเสียหายและความทรมานทั้งร่างกาย แรงใจของกลุ่มคนที่ช่วยดูแลและอนุรักษ์นกเงือก สิ่งมีชีวิตที่ทุกคนรักและหวงแหน และเริ่มต้นปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเราเพื่อช่วยลดภาวะโลกร้อน เริ่มต้นง่าย ๆ ที่ตัวเรา เช่น การเดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติแบบไม่สร้างขยะ สร้างมลพิษ ไม่ทำลายหรือพรากชีวิตสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ป่าแห่งนี้เพื่อให้พื้นที่สามารถคงความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิต และคงอยู่เพื่อลูกหลานเราสืบไป

บทความโดย นางสาวทิพาวรรณ รักสงบ
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ (กชพ.)

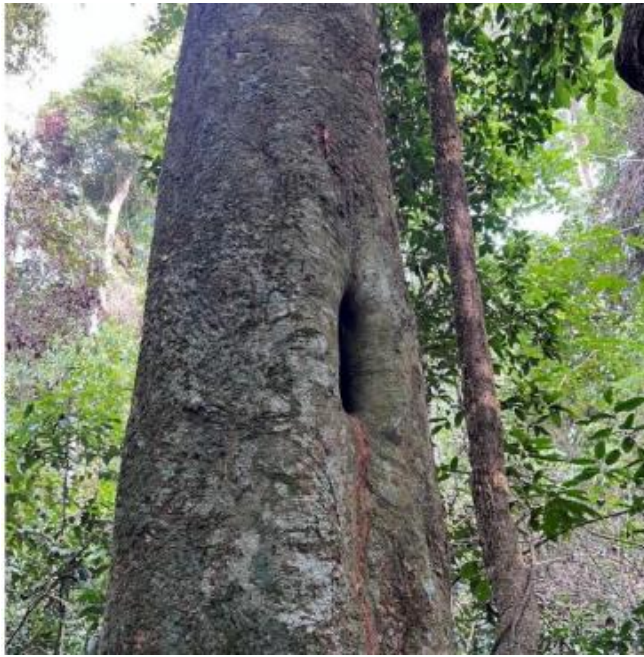
“นกเงือก” ดัชนีชี้วัดของเขาใหญ่

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นหนึ่งในแหล่งดูนกที่นักดูนกให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีนกอาศัยมากกว่า 280 ชนิด ทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ นกที่พบเห็นง่ายและเป็นนกเด่น ได้แก่ ไก่ฟ้า นกแก้วแล้วธรรมชาติ (นกกอหลอ) นกโกโรโกโส รวมถึงนกเงือก ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้เห็นสัญลักษณ์ของนกเงือกตามป้ายต่าง ๆ ภายในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ โดยบางคนอาจคิดว่าเป็นเพราะนกเงือกเป็นนกที่พบเจอและมีจำนวนมากที่สุดในอุทยานแห่งนี้ แต่แทบไม่รู้เลยว่า “นกเงือก” ถือเป็นตัวบ่งบอกถึงด้านความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่นั้นเอง หลาย ๆ คนคงสงสัยว่าทำไมนกเงือกถึงเป็นตัวบ่งชี้ความอุดมสมบูรณ์ของป่า

นกเงือกเป็นนกขนาดใหญ่ที่ใกล้สูญพันธุ์ เป็นสัตว์คุ้มครอง และมีส่วนสำคัญต่อระบบนิเวศของป่า ซึ่งในประเทศไทยมีทั้งหมด 13 ชนิด แต่พบในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เพียง 4 ชนิด ได้แก่ นกกก นกแก๊ก นกเงือกกรามช้าง และนกเงือกสีน้ำตาลคอขาว นกเงือกมีลักษณะเฉพาะคือมีปากขนาดใหญ่ที่ยื่นยาวและมีโหนกที่หัว เป็นนกที่กินพืชและสัตว์ขนาดเล็กเป็นอาหาร เช่น แมลง เป็นต้น ส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก และมักอาศัยอยู่ในป่าดิบชื้นเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากป่าดิบชื้นมีแหล่งอาหารของนกเงือกตลอดทั้งปี

อาหารส่วนใหญ่ของนกเงือกจะเป็นผลไม้ป่า อาทิ ลูกไทร ยางโอบ หว่า ค้อ และกระเพราต้น ซึ่งลูกไทรจะเป็นอาหารหลักของนกเงือก เนื่องจากออกผลต่อเนื่องกันไปตลอดปีโดยนกเงือกเป็นนกที่กินอาหารเป็นจำนวนมากและทำรังในโพรงไม้เฉพาะต้นไม้ใหญ่เท่านั้น แต่มันจะไม่สามารถเจาะรังได้เองอย่างนกหัวขวาน ต้องอาศัยโพรงที่มีอยู่โดยธรรมชาติหรือที่มีสัตว์อื่นทำให้เกิดโพรงขึ้น เช่น หมีที่ต้องการกินน้ำผึ้งจากต้นไม้โดยเฉพาะน้ำผึ้งจากผึ้งโพรง จึงเป็นการช่วยเปิดโพรงให้นกเงือกทางหนึ่ง เป็นต้น แสดงให้เห็นว่านกเงือกจะอาศัยอยู่แต่ในผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์เท่านั้น

ปัจจุบันในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีการอนุรักษ์นกเงือกโดยการขยายโพรงรัง เนื่องจากปากโพรงรังของนกเงือกมีอายุการใช้งาน 6-7 ปี มีลักษณะแคบและปิด ซึ่งเมื่อเสื่อมสภาพแล้วจะไม่สามารถใช้งานได้อีก รวมทั้งมีการซ่อมแซมโพรงรังด้วยการนำดินถมในโพรงรัง หากนกเงือกไม่มีโพรงรังจะทำให้มีอัตราการตายของนกเงือกที่สูงขึ้น จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในป่า เนื่องจากนกเงือกช่วยแพร่กระจายพันธุ์พืชชนิดต่าง ๆ ในป่าได้อย่างดี และช่วยควบคุมประชากรสัตว์ขนาดเล็ก ทำให้สังคมพืชเกิดความสมดุล ดังนั้น การดูแลโพรงรังให้นกเงือกมีบ้านอยู่ นกเงือกจะยังคงอยู่ โอกาสสูญพันธุ์จะน้อยลง และป่ายังคงมีความสมบูรณ์

ข้อมูลจากเว็บไซต์¹ ได้กล่าวไว้ว่าการที่มีนกเงือกในผืนป่าจำนวนมากนั้น แสดงให้เห็นว่าพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์แห่งป่า เนื่องจากมีความหลากหลายของพืชพันธุ์และสัตว์มากพอที่จะรองรับนกเงือกจำนวนมากได้ นกเงือกจึงถูกใช้เป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่า ดังนั้น นกเงือกจึงเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าผืนป่าเขาใหญ่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายของสัตว์ป่า

เมื่อรู้แบบนี้แล้วจึงไม่แปลกใจเลยว่า ทำไมต้องมีการอนุรักษ์นกเงือกไว้ เพราะนกเงือกมีความสัมพันธ์กับป่า หากป่าเปลี่ยนแปลงไปก็อาจส่งผลต่อนกเงือก หากนกเงือกมีจำนวนน้อยลงก็อาจส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของป่า และเมื่อป่าขาดความอุดมสมบูรณ์ก็อาจส่งผลกระทบต่อ

“ชีวิตหนึ่งต้องพึ่งอีกชีวิตหนึ่ง” ดังที่กล่าวไว้ในวิดิทัศน์แนะนำเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

บทความโดย นางสาวกัญติยา สดใส

นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ (กชพ.)

1 <https://www.benarnews.org/thai/news/slideshow/TH-hornbill-05182016155729.html>

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ณ ชุมชนท่ามะปราง-คลองเพล จังหวัดนครราชสีมา

การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้จริง หรือมีความเหมือนหรือแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่หรือไม่

เป็นโจทย์ที่ตั้งไว้ก่อนการเดินทางไปศึกษาดูงาน ณ ชุมชนท่ามะปราง-คลองเพล ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ติดเขาใหญ่ และมีต้นทุนทางธรรมชาติที่ได้เปรียบกว่าพื้นที่อื่น ๆ จุดเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนนี้เริ่มตั้งแต่ปี 2562 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือ ททท. เข้ามาส่งเสริมให้ชุมชนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดย ททท. คัดเลือกพื้นที่ดำเนินการที่อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติเป็นหลัก ต่อมาในปี 2563 ได้เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 19 ทำให้การท่องเที่ยวของชุมชนต้องหยุดชะงักลง และเมื่อสถานการณ์คลี่คลาย ก็มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบใหม่ที่มีการผสมผสานแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกัน โดยมีหลักคิดที่ว่า “เที่ยวอย่างไรจึงจะปล่อยก๊าซคาร์บอนให้น้อยที่สุด” และคนในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย

เมื่อพิจารณาชุมชนท่ามะปราง-คลองเพล พบว่ามีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบดังกล่าว ทั้งในเรื่องของต้นทุนทางธรรมชาติที่มีพื้นที่อยู่ติดเขาใหญ่ซึ่งอุดมภูมิเฉลี่ยทั้งปี อยู่ที่ประมาณ 20-22 องศาเซลเซียส และมีโอโซนเป็นลำดับที่ 7 ของโลก นอกจากนี้ยังเป็นชุมชนต้นน้ำ มีลำน้ำลำตะคอง ซึ่งเป็นต้นน้ำของลำน้ำมูลไหลผ่านพื้นที่ทั้งสองหมู่บ้าน แต่สิ่งที่น่าสนใจไม่แพ้กันคือ “เรื่องเล่าของชุมชน” ที่บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้าน

จากการบอกเล่าของผู้นำกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ทราบว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนป่าแตกที่อพยพลงมาจากบนเขาใหญ่เมื่อครั้งที่มีการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ลงมาอยู่บริเวณเชิงเขา หากใครมีแรงหรือมีกำลังมากในการหักล้างถางพง ก็จะได้พื้นที่ที่ทำกินที่มีขนาดใหญ่กว่าคนที่มีแรงน้อย นอกจากนี้ยังมีตำนานของศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่ที่สามารถเชื่อมโยงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุคแรก ๆ ของชุมชนนี้ได้เป็นอย่างดี โดยเรื่องเล่ากล่าวถึงเจ้าพ่อเขาใหญ่ว่าเดิมเคยเป็นนายทหารที่มีรูปร่างสูงใหญ่น่าเกรงขามและเป็นพี่เกรงกลัวของลูกน้องที่ร่วมปฏิบัติงานด้วย เมื่อท่านทราบข่าวว่าลูกน้องเดิมของท่านเป็นโจรอยู่บนเขาใหญ่ จึงได้มาช่วยปราบปรามและไล่รุกให้ลงมาจากเขาใหญ่ แล้วมาตั้งเป็นชุมชนเชิงเขากลายเป็นโจรกลับใจ ได้สร้างวัดและนำของขลังที่ตนครอบครองมาไว้ใต้ฐานขององค์หลวงพ่อกษัตริย์ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาวันดีคืนดีก็จะปรากฏแสงออกมาจากใต้ฐานขององค์หลวงพ่อ ทำให้พื้นที่นี้มีความศักดิ์สิทธิ์และน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

จุดเด่นในเรื่องของการทำเกษตรแบบผสมผสาน แต่เดิมเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ปรับเปลี่ยนเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งการทำโคก หนอง นา โมเดล และที่เป็นจุดขายที่สำคัญคือ การส่งเสริมให้มีการปลูกทุเรียนในพื้นที่ โดยทุเรียนที่ได้มีลักษณะเฉพาะคือ กลิ่นไม่ฉุนและมีรสชาติไม่เหมือนที่อื่น ทำให้เป็นที่รู้จักและมีการส่งจอบจากนอกพื้นที่เป็นจำนวนมาก

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ก็มีความหลากหลาย สามารถดึงดูดความสนใจได้ เช่น การปั่นจักรยานเยี่ยมชมสถานที่สำคัญ การนวดฝ่าเท้า การชิมกล้วยฉาบที่ตั้งชื่อให้น่าสนใจว่า “กล้วยที่สวนชวนอร่อย” และการผลิตของที่ระลึกที่เป็นมิตรกับธรรมชาติอย่างการทำจานจากใบไม้ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาการท่องเที่ยวของชุมชนนี้ พบว่ามีจุดเด่นเป็นที่น่าสนใจ แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดเขาใหญ่ทำให้เกิดปัญหาจากสัตว์ป่าที่ลงมาในพื้นที่ชุมชนโดยเฉพาะช้างป่าลงมาหากินในชุมชน ทำให้เจ้าหน้าที่ของอุทยานฯ ต้องช่วยผลักดันช้างออกจากพื้นที่ ซึ่งชุมชนก็ได้เรียนรู้แนวทางการแก้ปัญหาที่ได้ผลดีที่สุด คือการอยู่ร่วมกับช้างอย่างสันติในส่วนของปัญหาขยะล้นเมือง ได้แก้ไขโดยเทศบาลทำการคัดแยกขยะและส่งขายให้กับ TPI

จากเรื่องเล่าและประสบการณ์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่ามะปราง - คลองเพล ทำให้รู้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นสามารถทำได้ในทุกพื้นที่ แต่จุดสำคัญคือเราต้องค้นหาความเป็นตัวตนหรือจุดขายของชุมชนให้เจอ คนในชุมชนอาจมองไม่เห็น จึงต้องมีหน่วยงานภายนอกคอยช่วยเหลือ และต้องเลือกรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวและกิจกรรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ส่งเสริมให้เกิดรายได้รวมทั้งเกิดการสำนึกรักบ้านเกิด จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จได้ในทุกพื้นที่

บทความโดย นางสาวนิลบล ผ่องศรี
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
กองจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม (กศศ.)

ผู้เฒ่าในกليبหมอก...ผู้สร้างรังรักนกเงือก

ถ้าเอ่ยนาม “ผู้เฒ่าในกليبหมอก” คงไม่มีใครรู้จัก แต่หากกล่าวถึงในชื่อ พี่อ๊อด ลุงอ๊อด อ.อ๊อด หรือ อ.พิทยา ช่วยเหลือ นักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญด้านนกเงือก แห่งมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือกในแวดวงนักอนุรักษ์ จะรู้จัก อ.อ๊อด เป็นอย่างดีในฐานะคนสร้าง-ซ่อมโพรงรังนกเงือก มามากกว่า 40 ปี จนได้รับขนานนามว่าเป็น “ผู้ทำงานเพื่อชีวิตและลมหายใจของนกเงือก”

และถ้าเอ่ยถึง “นกเงือก” เราคงรู้จักว่าเป็นสัญลักษณ์ “รักแท้” และนกเงือกถือได้ว่าเป็นสัตว์โบราณ (Living Fossil) เพราะมีรูปร่างหน้าตาโบราณ เป็นนกที่มีขนาดใหญ่ทำให้ในแต่ละวันสามารถกินลูกไม้ได้หลายชนิด หลายขนาด และในปริมาณมาก มีพฤติกรรมการเลือกกินลูกไม้สุก และนำพาเมล็ดที่กินเข้าไปถ่ายทิ้งเกิดการเจริญเติบโตในพื้นที่ต่าง ๆ นั้นหมายถึง นกเงือกมีบทบาทอย่างมากต่อระบบนิเวศป่า เพราะเป็นผู้กระจายเมล็ดพันธุ์ไม้ที่มีประสิทธิภาพสูงเลยทีเดียว นกเงือกจึงเป็นดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่า แต่ทั้งนี้นกเงือกก็มีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพป่าเช่นกัน ด้วยลักษณะพฤติกรรมการสร้างโพรงรังของนกเงือกไม่สามารถสร้างได้เอง ต้องอาศัยโพรงรังที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ อ.อ๊อด ได้บอกเล่าถึงปัญหาที่พบในปัจจุบัน คือ นกเงือกแย่งรังกันมากขึ้น เนื่องจากต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เหมาะสมสำหรับเป็นโพรงรังลดน้อยลงจากการโค่นล้มตามธรรมชาติหรือถูกตัดโพรงรังเดิมที่นกเคยใช้มีสภาพทรุดโทรม ไม่เหมาะสมสำหรับเป็นบ้านอันอบอุ่นและปลอดภัยให้ลูกนกได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้จำนวนประชากรของชนิดนกเงือกส่วนใหญ่อยู่ในสถานะเสี่ยงใกล้สูญพันธุ์

เมื่อสถานการณ์นกเงือกเริ่มวิกฤต อ.อ๊อด และทีมงานผู้ช่วยสร้าง ซ่อม และรักษาโพรงรังนกเงือกเล็งเห็นว่า “การอนุรักษ์ทรัพยากรนกเงือกนั้น.. ต้องเริ่มจากการดูแลที่อยู่อาศัยหรือโพรงรังของนกเงือก” เพราะโพรงรังที่มีสภาพเหมาะสมคือปัจจัยสำคัญต่อการขยายพันธุ์ของนกเงือกตามธรรมชาติ และพฤติกรรมการเลือกรังที่เหมาะสมถูกใจเพื่อเข้ารังของนกเงือก รวมถึงการปิดปาร์ังเพื่อให้ปลอดภัยจากนักล่า ล้วนมีผลต่ออัตราการรอดชีวิตของลูกนกเงือก และการเพิ่มจำนวนประชากรนกเงือกเช่นกัน

การซ่อมโพรงรังนกเงือก ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยสำหรับพวกเรา ต้องอาศัยทีมผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่ง อ.อ๊อดก็เป็นหนึ่งในนั้นที่ต้องทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชุมชน ในการแบกขนอุปกรณ์เดินเข้าป่าลึก และติดตั้งอุปกรณ์ปีนป่า-ชักรอกคนขึ้นไปยังโพรงรังบนต้นไม้สูงกว่า 20-40 เมตร มักทำในช่วงก่อนนกเงือกเข้าสู่ฤดูผสมพันธุ์ (เดือนมีนาคมถึงเมษายนของทุกปี) โดยการซ่อมแซมโพรงรัง สิ่งที่ต้องรู้ อย่างแรกคือเจ้าของเดิมเป็นนกเงือกชนิดไหน เพื่อจะได้ซ่อมแซมรังให้เหมาะสมกับชนิดนั้น ๆ ขั้นตอนหลัก ๆ คือ การตกแต่งปากโพรงให้กว้างขึ้นหรืออาจใช้แผ่นไม้เสริมให้แคบลงให้ง่ายต่อการเข้าออกและการปิดปากโพรงในช่วงฟักไข่ และการเทดินเสริมภายในโพรงหากมีการทรุดตัวให้อยู่ในระดับที่พอดีให้ตัวเมียรับอาหารที่ตัวผู้เอามาป้อน ซึ่งจากข้อมูลผลการซ่อมแซมโพรงรังนกเงือกในหลาย ๆ แห่ง เช่น อุทยานแห่งชาติ เขาใหญ่ สถานีวิจัยสัตว์ป่าป่าพรุ-ป่าฮาลาบาลา พบว่า โพรงรังหลายแห่งที่ได้รับการซ่อมแซมมีนกเงือกเลือกเข้าใช้รังนั้น จึงเป็นความหวังที่ว่า การซ่อมแซมโพรงรังจะช่วยเพิ่มจำนวนนกเงือกอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ อ.อ๊อด ยังบอกกับเราอีกว่า จำนวนลูกไม้หรือผลไม้ในแต่ละปีมีผลต่อการเข้าโพรงของนกเงือก หากปีนั้นในป่ามีลูกไม้หรือผลไม้ ออกมาก ในฤดูผสมพันธุ์นกเงือกก็จะเข้าโพรงมากเช่นกัน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับภาวะอุณหภูมิโลกร้อนขึ้น พันธุ์ไม้ในป่า ดอกร่วงเกิดลูกไม้น้อยลง ซึ่งไม่ใช่เพียงอาหารที่ลดลงจะส่งผลต่อการเข้าโพรงของนกเงือกเท่านั้น สิ่งมีชีวิตทุกชีวิตในป่า มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพฤติกรรมของนกเงือกอย่างเป็นระบบ หากตัวใดตัวหนึ่งหายไปก็จะส่งผลกระทบต่อทั้งระบบเช่นกัน

มากกว่า 40 ปี ที่ อ.อ๊อด พุ่มเทกำลังร่างกายแรงใจในทุกครั้งที่เดินเข้าห้องทำงานพื้นที่มากกว่า 100 ตร.กม. ห้อยโหนปีนป่ายเชือกขึ้นต้นไม้สูงกว่า 20-40 เมตร เพื่อสร้างและรักษาบ้านให้กับครอบครัวนกเงือก สัญลักษณ์ของรักแท้ที่มีทั้งความรักความเอาใจใส่ของครอบครัว พ่อแม่ที่ช่วยกันเลี้ยงลูกจนเจริญเติบโต ให้ยังคงช่วยสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับผืนป่าเขาใหญ่ต่อไป

ทั้งนี้ ขอทิ้งท้ายด้วยข้อความจากเฟสบุ๊ค อ.อ๊อด (FB: Phitaya Chuailua ผู้แทนตัวเองว่า “ผู้เฒ่าในกสิปหมอก”) ที่ทำให้เรารับรู้อย่างสนิทใจได้เลยว่า...อาจารย์คือผู้ทำงานเพื่อชีวิตและลมหายใจของนกเงือกอย่างแท้จริง

“เมื่อเราเลือกที่จะก้าวเดินบนเส้นทางสายหนึ่งพื้นที่เหล่านั้น เป็นทั้งตัวหล่อเลี้ยงกายใจของเรา... ยอมรับและอยู่กับมัน เพราะมันเป็น... พื้นที่ชีวิตที่ผมเลือกเดิน...ผู้เฒ่าในกสิปหมอก..”

บทความโดย นางสาวพันธ์พิรา อักษรพรหม
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ
กองจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม (กธศ.)

Climate Change กับวิกฤตินกเงือก สู่ “เกมแห่งความร่วมมือ และผลประโยชน์ร่วมกัน”

การเพิ่มขึ้นของประชากรโลก และผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคมโลก โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนา และขณะเดียวกันก็ปล่อยของเสียออกสู่สิ่งแวดล้อม จนเกินขีดความสามารถของสิ่งแวดล้อมโลกในการจัดการตัวเองได้ จนกลายเป็นปัญหารุนแรงสะท้อนกลับมาถึงมนุษย์ ด้วยวิกฤติการณ์ต่างๆ เช่น ปัญหามลพิษ การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) และภัยพิบัติที่รุนแรง เป็นต้น

“Climate Change” องค์กรสหประชาชาติระบุว่าสาเหตุหลักเกิดจากการเผาเชื้อเพลิงฟอสซิล ทำให้อุณหภูมิโลกเพิ่มสูงขึ้น สภาพอากาศและสมดุลทางธรรมชาติแปรปรวน ส่งผลโดยตรงต่อระบบนิเวศแหล่งที่อยู่อาศัย และแหล่งอาหารของสิ่งมีชีวิต อาจทำให้สปีชีส์พันธุ์อาจสูญพันธุ์ได้ ผลกระทบแผ่ขยายไปทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย

ด้วย **“ชัยภูมิประเทศไทย”** ตั้งอยู่ในเขตศูนย์สูตร สภาพภูมิอากาศร้อนชื้น ทำให้มีความหลากหลายทางระบบนิเวศและทางชีวภาพ ซึ่งเป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นหนึ่งในพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติ (World Heritage Site) และอุทยานมรดกแห่งอาเซียน (ASEAN Heritage Site) มีความหลากหลายทางชีวภาพสำคัญ หายาก และใกล้สูญพันธุ์หลายชนิดที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว คือ กวาง ช้าง ลิง และนกเงือก เป็นต้น

“วิกฤตินกเงือก” นักวิจัยด้านนกเงือกให้ข้อมูลว่า นกเงือกเป็นดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ อาศัยในพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งที่อยู่ และแหล่งอาหาร ปัจจัยที่มีผลต่อการขยายพันธุ์ของนกเงือก คือ โพรงรัง ในฤดูผสมพันธุ์จะต้องเสาะหาโพรงรังที่เหมาะสมต่อการฟักไข่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจากการผุกร่อน หรือโดยสัตว์ชนิดอื่น แต่ปัจจุบัน โพรงรังเริ่มขาดแคลน มีนกเงือกเพียง

ร้อยละ 30 เท่านั้น ที่จะสามารถหารังโพรงได้ ส่งผลให้ประชากรนกลดลง สะท้อนประโยคที่ว่า “การทำลายสิ่งหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งหนึ่งเสมอ” Climate Change ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อวัฏจักรห่วงโซ่อาหารและวงจรชีวิตของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศดินป่าอย่างนกเงือกแน่นอน นั่นหมายรวมถึงมนุษย์อย่างเรา ๆ เช่นกัน ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม อีกทั้งยังจัดเป็นประเด็นปัญหาสาธารณะ เนื่องจากทุกคนมีส่วนในการใช้ทรัพยากร เป็นผู้ก่อปัญหา ขณะเดียวกันก็เป็นผู้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาจึงไม่อาจถูกเพิกเฉย และขาดความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมไม่ได้

ทำให้ผู้เขียน นึกถึงทฤษฎีทางสังคมศาสตร์อย่าง “ทฤษฎีเกม (Game Theory)” ที่ว่าด้วยการตัดสินใจต่อสถานการณ์ความขัดแย้ง ผลให้มีฝ่ายแพ้ ชนะ หรือเสมอ ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ ส่วนหนึ่งของทฤษฎีกล่าวไว้ว่า “กติกาสังคมในข้ออยู่ร่วมกัน นอกจากกฎหมาย บรรทัดฐาน และค่านิยมแล้ว แต่สิ่งที่ควบคุมการอยู่ร่วมกันที่แท้จริง คือ เกมผลประโยชน์ ซึ่งมี 3 เกมหลัก ๆ คือ เกมที่มีคนได้และมีคนเสีย (Zero-sum Game) เกมที่ทุกคนมีแต่ได้กับได้ (Win-win Situation) และเกมที่ทุกคนต่างแพ้กันหมด (No-win Situation)” หากเราทุกคนยังคงเพิกเฉยต่อปัญหาอยู่ เราก็จะถูกบีบบังคับให้เล่นตามเกมที่ทุกคนต่างแพ้กันหมด (No-win Situation) หรือเรียกว่า ดุลยภาพหายนะ แต่ด้วยมนุษย์เป็นสัตว์สังคมแห่งความร่วมมือ มีสติปัญญา ตื่นรู้ เมื่อสังคมกำลังก้าวเข้าสู่ดุลยภาพที่ไม่พึงประสงค์ จึงพยายามป้องกัน และแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการนำเอาทฤษฎี “เกมผลประโยชน์” เข้ามาใช้ควบคุมสังคมให้อยู่ในความเป็นปกติสุข และให้สิ่งแวดล้อมให้อยู่ในภาวะสมดุล โดยใช้หลักการแห่งความร่วมมือของทุกฝ่ายที่จะได้ประโยชน์ร่วมกัน หรือเรียกว่า Win-win Situation นั่นเอง

จาก “เกมแห่งความร่วมมือ และประโยชน์ร่วมกัน” เราจะเห็นได้ว่า ในปี พ.ศ. 2535 ประเทศต่างๆ ได้ลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ UNFCCC และไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อปี พ.ศ. 2537 ดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายที่ 13 ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วน เพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และผลกระทบที่เกิดขึ้น มีเป้าหมายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกขั้นต่ำที่ร้อยละ 20 และกำหนดเป้าหมายขั้นสูงที่ร้อยละ 25 จากกรณีปกติ ภายในปี พ.ศ. 2573 มีการบูรณาการนโยบายและแผนระดับชาติ อาทิ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนแม่บทรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และแผนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติ จัดทำยุทธศาสตร์ระยะยาวในการพัฒนาแบบปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำ ล่าสุด ทส. ได้จัดตั้งกรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งจัดทำร่าง พ.ร.บ. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. ... เพื่อให้ประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจคาร์บอนต่ำ มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในส่วนของ สผ. โดยกองทุนสิ่งแวดล้อม มีกรอบทิศทางการสนับสนุนเงินกองทุนสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 23(4) แห่ง พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2566-2570 โดยให้การสนับสนุนเงินให้แก่โครงการด้านการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพภูมิอากาศอีกด้วย ทั้งประเภทโครงการด้านการลดก๊าซเรือนกระจก และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศให้แก่ กลุ่มเป้าหมายทั้งองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายประชาชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือกับสหพันธ์รัฐเยอรมนี ในการจัดตั้งกองทุน ThaiCI (Thai Climate Initiative Fund) ภายใต้การดำเนินงานของ กองทุนสิ่งแวดล้อม โดยคาดว่าจะการเปิดรับข้อเสนอโครงการ ตามประเภทหัวข้อ (Thematic Call for Proposal) ได้ภายในปี พ.ศ. 2567

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จโดย ภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว สิ่งสำคัญคือ ทำอย่างไรให้ผู้คนตระหนักถึงความสำคัญ และภัยของปัญหาที่จะ เกิดขึ้นกับตนเองไปจนถึงสังคมโลก ทางออกเดียวคือการใช้พื้นฐานการควบคุมการอยู่ร่วมกันที่แท้จริง นั้น คือ ความร่วมมือจากทุกหน่วยในสังคม และประเทศชาติ เพื่อให้ทุกคนยังคงได้รับประโยชน์ ในฐานะ ห่วงโซ่หนึ่งของสิ่งแวดล้อมโลก เช่นเดียวกับ “วงจรชีวิตนกเงือก” ภายใต้เกม Win-win Situation

บทความโดย นางมนต์ธิมา ไหม่พรม
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
กองบริหารกองทุนสิ่งแวดล้อม (กบก.)

นกเงือก สัญลักษณ์แห่งรักแท้ที่กำลังจะหายไป

“วาเลนไทน์ปีนี้ได้รับดอกไม้หรือยัง” “ปีนี้ไปฉลองวาเลนไทน์กับคนรักที่ไหน??” คำถามที่มักจะถูกถามเมื่อใกล้ถึงวันวาเลนไทน์ และดอกกุหลาบเป็นสัญลักษณ์แห่งวันวาเลนไทน์ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องและยาวนาน แต่สัญลักษณ์แห่งรักแท้ที่กำลังถูกคุกคามจนอาจจะสูญพันธุ์ เราจะรอให้วันนั้นมาถึงจริงหรือ

นกเงือก ซึ่งเป็นนกขนาดใหญ่ที่พบมากในป่าเขตร้อน และยังเป็นนกที่รักเดียวใจเดียว ชื่อสัตย์กับคู่ครอง จนได้รับความยกย่องว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งรักแท้ และนอกจากนั้น ยังรับการยกย่องว่าเป็นดัชนีตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของผืนป่าเนื่องจากนกเงือกอาศัยในผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงเท่านั้น เพราะนกเงือกกินผลไม้สุกเป็นอาหารทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ จึงสามารถนำเอาเมล็ดไปคายทิ้งเพื่อเจริญเติบโตในบริเวณรอบ ๆ ต้นไม้ที่อยู่อาศัย จึงนับเป็นการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและเกิดสมดุลในธรรมชาติ นอกจากนี้นกเงือกยังมีความพิเศษ คือ การเลือกจับคู่ผสมพันธ์กับคู่ตัวเดิมตลอดชีวิต โดยไม่หาคู่ตัวใหม่เมื่อคู่ตัวเดิมตายหรือหายไป ถือว่าเป็นนกที่รักเดียวใจเดียว และเป็นชนวนที่ทำให้นกเงือกสูญพันธุ์ได้ง่าย

ธรรมชาติของนกในช่วงผสมพันธ์ คู่ผสมพันธ์จะทำหน้าที่หาโพรงธรรมชาติตามต้นไม้ใหญ่ โดยบางครั้งจะเป็นโพรงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยโพรงของนกเงือกอาจเกิดจากการเจาะโพรงของนกหัวขวาน หรือเกิดจากการกระทำของหมีที่ไปขีดข่วนต้นไม้จนเป็นโพรงขนาดใหญ่ หรืออาจเกิดจากเชื้อราก็ได้ ซึ่งเมื่อพ่อนกเงือกเจอโพรงไม้แล้ว พ่อนกเงือกก็จะรอแม่นกเงือกมาเลือกโพรงที่ถูกใจ (ซึ่งเหมือนชีวิตของใครๆ อีกหลายครอบครัว) แล้ววางไข่ จากนั้นพ่อนกเงือกจะปิดปากโพรงด้วยเศษวัสดุ เช่น เศษไม้ มูลตัวเอง ดิน ใ้เหลือแค่รูเล็ก ๆ เพื่อพ่อนกเงือก

ส่งอาหารเลี้ยงลูกและแม่ นก ซึ่งนกเงือกแต่ละสายพันธ์จะกินอาหารที่แตกต่างกัน เช่น อาหารโปรดของนกเงือกกรามข้างและนกกก ได้แก่ ลูกหว่าเขา ลูกไทร กระเพราต้น ลูกยางโอน ลูกสุรามะริด ตาเสือ เป็นต้น นอกจากนี้นกเงือกบางสายพันธ์ก็กินสัตว์เป็นอาหาร เช่น นกเงือกสีน้ำตาลจะกินสัตว์ตัวเล็ก ๆ ได้แก่ กบ เขียด หอย งู หรือแมลงต่างๆ (จ๊กจั่น ตัวงแมลงทับ) ทั้งนี้พ่อนกเงือกจะดูแลแม่และลูกนกจนจบจนลูกนกเงือกเติบโต และแข็งแรงพร้อมใช้ชีวิตในโลกกว้างต่อไป

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นผืนป่าดงดิบขนาดใหญ่ที่มีถึงความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพจึงเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่พบนกเงือกที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ถึง 4 สายพันธ์ คือ นกเงือกกรามข้าง นกกก นกแก๊ก และนกเงือกสีน้ำตาลคอขาว แต่ละสายพันธ์มีสีสันและความงามเฉพาะตัวที่รังสรรค์ให้อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์และน่าเรียนรู้และท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ

การช่วยกันอนุรักษ์ระบบนิเวศในผืนป่าเขาใหญ่ เป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์นกเงือกไม่ให้สูญพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซมโพรงไม้ หรือสร้างโพรงเทียมแก่นกเงือก การกำหนดเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่ไม่รบกวนนกเงือก และการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการอนุรักษ์นกเงือก ไม่ว่าจะเป็นเป็นการกำหนดให้วันที่ 13 กุมภาพันธ์ของทุกปี

เป็นวันรักนกเงือกเพื่อให้สังคมและประชาชน เล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์นกเงือก การสร้างกิจกรรมศึกษาธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์นกเงือก จะช่วยให้เกิดความร่วมมือและร่วมใจการดูแลรักษานกเงือกให้อยู่คู่กับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ต่อไป

การร่วมมือและร่วมใจในการอนุรักษ์ผืนป่าเขาใหญ่เท่ากับการอนุรักษ์นกเงือกไม่ให้สูญพันธุ์และคงอยู่กับธรรมชาติต่อไป นับเป็นการส่งเสริมความรักและความซื่อสัตย์ต่อครอบครัวและธรรมชาติให้เกิดขึ้น และคงอยู่ตลอดไป

การเดินสำรวจเส้นทางธรรมชาติ โดยเลือกเส้นทางที่ไม่กระทบการดำรงชีวิตของนกเงือก เป็นหนึ่งในกิจกรรมที่ส่งเสริมนักท่องเที่ยวเกิดความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักในการอนุรักษ์นกเงือก

มูลดินที่เกิดจากการทำโพรงของจ๊กจั่น ซึ่งนกเงือกจะนำมูลดินที่จ๊กจั่นไม่อยู่แล้ว ไปใช้การทำโพรงให้แม่กกและลูกนกเงือกอาศัยอยู่ในช่วงการเลี้ยงดูลูกนกเงือก

โพรงนกเงือกเก่าที่นกเงือกเคยอาศัยอยู่ โดยโพรงนี้เกิดจากการขุดโพรงของหมีเพื่อกัดกินแก่นไม้

บทความโดย นางจรรยา สวงวนญาติ
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
กองบริหารกองทุนสิ่งแวดล้อม (กบก.)

การผจญภัยบนเส้นทางธรรมชาติของเหล่าผู้กล้า และไกด์นำทางของเขา

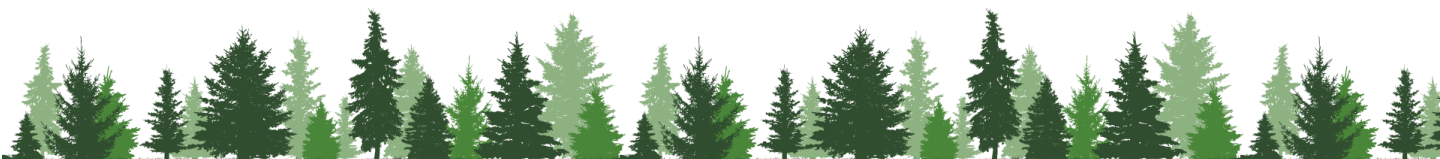
ระหว่างทางเจออะไรบ้างสิ่งที่คิดไว้กับความจริงที่เจอนั้นต่างกันมาก สิ่งที่คิดไว้คือเส้นทางธรรมชาติที่สวยงาม ระบบนิเวศที่น่าตื่นตาตื่นใจ และสัตว์ป่ามากมายหลายชนิด แต่ความจริงที่พบเจอคือประสบการณ์ที่ดีซึ่งหายากมาก และมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อย โดยระหว่างทางที่เดินเข้าไปนั้นพบเจอสิ่งต่าง ๆ ทั้ง เส้นทางดินของสัตว์ มูลช้าง แม้กระทั่งชะมอขาว รวมถึงเสียงของจ๊กจั่นที่คอยร้อง ด้วยความตั้งใจที่ได้ต้อนรับคณะเดินทางตลอดเส้นทาง นี่เป็นแค่การเริ่มต้นออกเดินทางเท่านั้น

หลังจากที่คณะเดินทางได้ออกเดินทางมากสักระยะหนึ่งแล้ว ก็มีคณะเดินทางซึ่งเป็นผู้เดินนำหน้าคณะประมาณ 5 คน เราจะเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า **ทีมผู้กล้า** พร้อมด้วยไกด์นำทางคือ **คุณตัน** ผู้รอบรู้เรื่องการเดินป่าและเป็นผู้นำทีมในครั้งนี้ โดยระหว่างทางที่เดินไปนั้นคุณตันได้ เล่าเรื่องราวให้แก่ทีมผู้กล้าได้รับฟังอย่าตื่นเต็นไม่ว่าจะเป็นเรื่องลักษณะของโพรง การปีนต้นไม้สูง ๆ เพื่อไปติดตั้งกล้อง CCTV หรือแม้กระทั่งเสือกินคนที่เคยอาศัยอยู่ในผืนป่าแห่งนี้

หลังจากนั้นพวกเขาก็เดินมาได้สักพักแล้วก็พบว่า พวกเขาเดินมาไกลมากจนไม่พบเจอใครอยู่ข้างหลัง มีแค่เราทีมผู้กล้าและคุณตันเท่านั้น หลังจากนั้นพวกเขาก็เดินไปพบเส้นทางที่ถูแยกเป็นออกเป็นซ้ายและขวา ทำให้พวกเขารู้สึกถึงเส้นทางและเกิดการที่จะเดินทางต่อ พวกเขาจึงได้ตกลงกันว่า จะนั่งรอคณะเดินทางที่เหลือมาพร้อมกัน แล้วค่อย

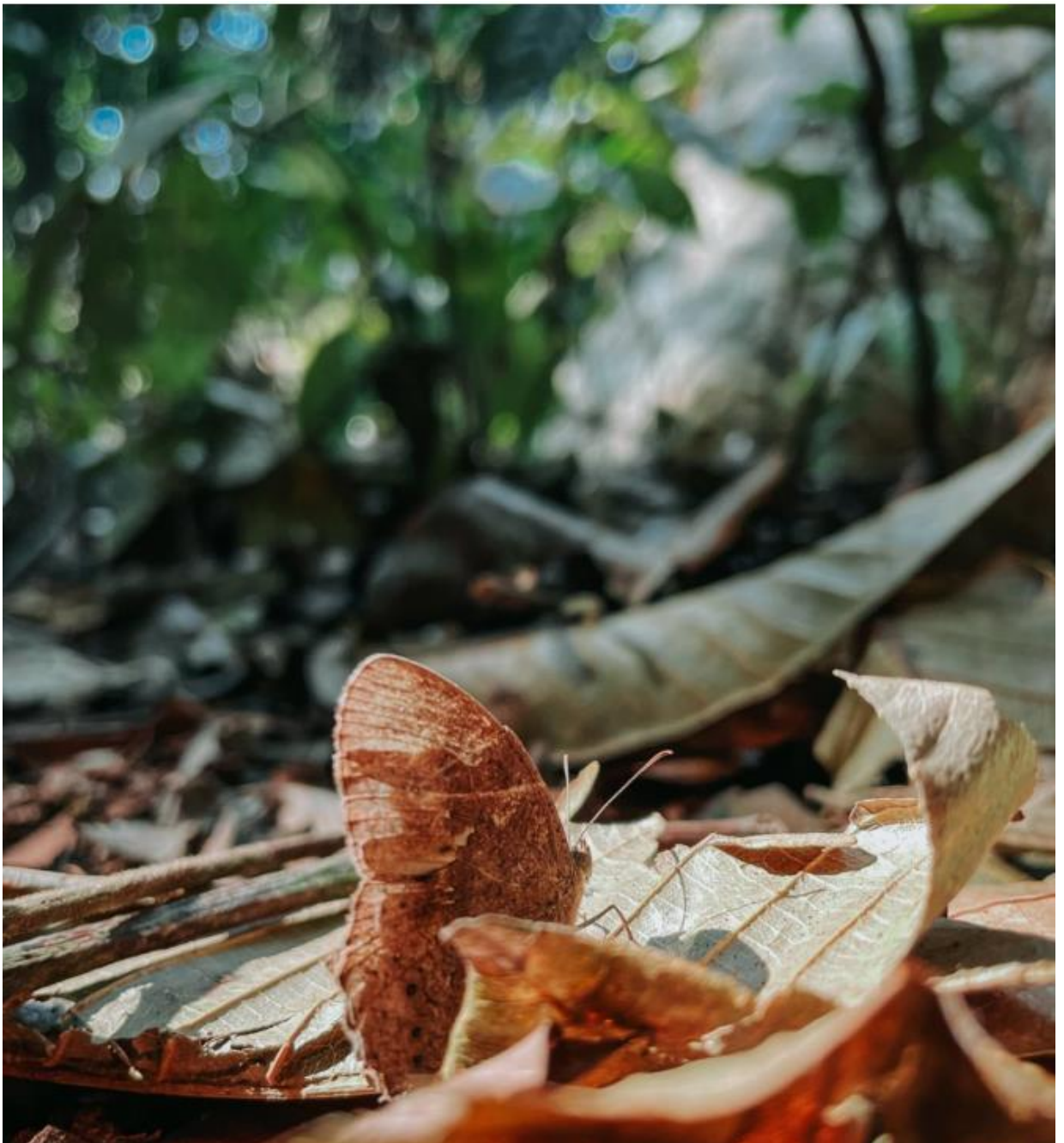
ออกเดินทางกันต่อ ระหว่างที่รอนั้นก็มีคำถามมากมายที่ได้ถามคุณตันไป แต่มีอยู่หนึ่งคำถามที่ทำให้พวกเราตระหนักถึงการมีชีวิตรอดของนกเงือก นั่นคือ “คุณตันคิดอย่างไรกับสภาวะโลกร้อนที่เกิดขึ้น และมันส่งผลกระทบต่ออาหารหรือการชีวิตอยู่ของเหล่านกเงือก”

คุณตันตอบได้อย่างไม่ลังเลว่า สภาวะโลกร้อนนั้นส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศมาก เช่น ทำให้ผลไม้อาหารที่เป็นอาหารหลักของเหล่านกเงือกนั้นมีจำนวนน้อยขึ้น เนื่องจากต้นของผลไม้นั้นไม่ออกดอก จึงทำให้เกิดการแย่งชิงอาหารกันมากขึ้น ก็ต้องยอมรับว่าอาหารที่เหล่านกเงือกกินนั้นก็เป็อาหารของเหล่าสัตว์ป่าชนิดอื่นเช่นกัน ซึ่งถ้ายังเป็นแบบนี้ไปอีกไม่นาน เหล่านกเงือกก็คงสูญพันธุ์แน่นอน และระบบนิเวศของผืนป่าก็จะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป สัตว์ป่าที่เหลือรอดก็จะมีจำนวนน้อยลงสูญพันธุ์ไปในที่สุด

สุดท้ายนี้จึงอยากให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงปัญหาภาวะโลกร้อน ซึ่งไม่ได้ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ แต่อย่างเดียวน มันส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าและระบบนิเวศน์ด้วย ซึ่งต้นเหตุก็เกิดจากมนุษย์ที่ใช้ทรัพยากรอย่างไม่คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมาทุกคนสามารถช่วยกันหยุดภาวะโลกร้อนนี้ได้โดยเริ่มจากตัวเรา

บทความโดย นายธีรพัฒน์ พุทธิผล
นักวิเคราะห์นโยบายและแผน
กองบริหารกองทุนสิ่งแวดล้อม (กบก.)

เส้นทางศึกษารวมชาติหนองผักชีมีดีอย่างไร

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นพื้นที่แหล่งมรดกทางธรรมชาติแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งผู้เขียนเคยเดินทางมาท่องเที่ยวที่เขาใหญ่หลายครั้ง แต่คราวนี้เป็นครั้งแรกที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการสำรวจเส้นทางศึกษารวมชาติหนองผักชี ซึ่งเป็นหนึ่งใน 7 เส้นทาง ศึกษาและสำรวจธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เส้นทางนี้มีระยะทางประมาณ 4,200 เมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมงก่อนการเข้าทำกิจกรรมนี้ จะต้องมีการติดต่อศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เพื่อลงทะเบียนและทำเรื่องขออนุญาตเดินป่าในเส้นทางที่ต้องการ ซึ่งบางเส้นทางอาจต้องมีไกด์นำเดินป่าเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเอง ผู้ที่จะเดินทางสำรวจป่าควรเตรียมร่างกาย และศึกษาเส้นทางก่อนการเดินทาง

การเดินป่าครั้งนี้ผู้เขียนและคณะ มีผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์นกเงือกมาร่วมเป็นไกด์และให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับป่าไม้ สัตว์ป่า และนกเงือกด้วย ทำให้การเดินป่าครั้งนี้คณะและผู้เขียนได้รับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติตลอดเส้นทางธรรมชาติหนองผักชีซึ่งเราจะได้พบกับพืชพันธุ์ชนิดต่าง ๆ ร่องรอยของสัตว์ป่าตามเส้นทาง เช่น รอยข่วนของหมีที่ต้นไม้ รอยงาของช้าง รอยเท้ากระทิง ทางเดินและกองขี้ช้าง นก ชะนี จักจั่น ผีเสื้อ แมลงต่าง ๆ โปงเทียม และผ่านเส้นทางทั้งที่เป็นป่าดิบแล้ง และทุ่งหญ้า โดยมีสัญลักษณ์ระบุเส้นทางเดินเป็นระยะช่วยป้องกันการเดินออกนอกเส้นทาง นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญได้เล่าถึงประสบการณ์ในการเผชิญหน้ากับสัตว์ป่า รวมถึงเทคนิคการเอาตัวรอด ซึ่งไม่ใช่การแกล้งตาย หรือการยื่นเฉย ๆ หากเจอหม้อย่างที่

เราอาจเคยได้ยินในอดีต แต่วิธีที่ดีที่สุดคือ การหาต้นไม้เพื่อใช้เป็นที่พักบัง การหนี โดยใช้การวิ่งแบบซิกแซก การหาเถาวัลย์เพื่อใช้ตีมน้ำหากจำเป็น และอีกมากมาย นอกจากนั้นผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อมูลถึงความสัมพันธ์ และบทบาทของพืชและสัตว์ป่าที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน โดยพืชทำหน้าที่ในการเป็นผู้ผลิตแหล่งอาหาร และสัตว์ทำหน้าที่ในการแพร่กระจายพันธุ์พืช หากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปย่อมส่งผลกระทบต่อกัน จนทำให้เกิดการสูญพันธุ์ได้เลยทีเดียว

ดังนั้น เราทุกคนล้วนอยากอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี จึงต้องมีหน้าที่ในการร่วมดูแลปกป้องธรรมชาติ สัตว์ป่า และพืชพรรณ ต่าง ๆ เหล่านี้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนด้วยการลงมือทำ ไม่ใช่แค่เพียงคำพูดเท่านั้น เพราะหากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปเราเองย่อมได้รับผลกระทบเช่นกัน

บทความโดย นางสาวศิริลักษณ์ จันทร์โพธิ์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
กองประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (กปผ.)

การเที่ยวเขาใหญ่ “สิ่งที่เห็น กับ สิ่งที่เป็น”

ปฏิเสธไม่ได้ว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สถานที่ที่ติดเทรนด์ของนักท่องเที่ยว ซึ่งให้ความสนใจในการไปท่องเที่ยว คือ เขาใหญ่ หรือไปท่องเที่ยวในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีพื้นที่ครอบคลุม 4 จังหวัด คือ จังหวัดปราจีนบุรี นครราชสีมา นครนายก และสระบุรี ผู้คนจึงสนใจที่จะมาท่องเที่ยวที่นี่ อาจด้วยเหตุผลว่า การเดินทางที่สามารถเดินทางมาได้สะดวก ไปได้หลายเส้นทางใช้เวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมงก็ถึง บริเวณเขาใหญ่นี้มีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าที่หลากหลาย มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย เช่น น้ำตก วิถีชีวิตของชาวบ้าน อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น สภาพอากาศที่เขาใหญ่เหมาะกับการไปท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี อีกทั้งยังเป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับคนที่มาท่องเที่ยว

แต่ในปัจจุบัน ต้องยอมรับแรงดึงดูดที่พาให้ผู้คนมาท่องเที่ยวที่เขาใหญ่ ดูจะเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างรวดเร็ว ผู้คนส่วนใหญ่กลับให้ความสนใจกับการเลือกที่จะมาพักผ่อนระยะสั้นๆ เลือกใช้เวลาในการเดินทางที่สะดวกกับตัวเอง ไม่เหน็ดเหนื่อย ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ และไม่เร่งรีบมากเกินไป ถ้าเทียบกับการไปท่องเที่ยวเขาหรือป่าที่อื่น ๆ การเลือกที่จะอยู่กับบรรยากาศสบาย ๆ มีที่พักดี ๆ ได้ถ่ายรูป เดินเล่นตามร้านอาหารและคาเฟ่สวย ๆ ที่ผุดขึ้นมาให้เลือกมากมาย แทบจะเลือกไปเช็คอินกันไม่หวาดไม่ไหว ผู้คนในพื้นที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีการท่องเที่ยวของคนในยุคนี้ มากกว่าที่จะเลือกให้คนที่มาท่องเที่ยวปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่เขาใหญ่ รวมถึงสัตว์ป่า ซึ่งถือเป็นเจ้าบ้านในพื้นที่เขาใหญ่ แต่กลับต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมของคนที่มาท่องเที่ยวที่นี่

ต่อไปในอนาคต เขาใหญ่คงจะมีความเปลี่ยนแปลงอะไรที่มากขึ้นไปกว่านี้ แต่เหนือสิ่งอื่นใด ผู้คนที่มาท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับการปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่น รวมถึงการให้เกียรติและเคารพต่อสัตว์ป่าด้วย

บทความโดย นางสาวจริยา อมรปิยะภุชชัญญ์
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
กองประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (กปผ.)

- หนองผักชีไม่รู้ไม่ชี้ -

เสียงผีเท้าหลายคู่เหยียบย่างกระทบใบไม้แห้งดังกรอบแกรบ เป็นสัญญาณจากผู้มาเยือนและส่งเสียงเตือนให้เจ้าบ้านที่ตื่นรู้ให้ระวังตัว ความเย็นของป่าอันเขียวชอุ่มปะทะกับความอุ่นจากแสงแดดยามบ่ายที่สอดส่องเล็ดลอดผ่านกิ่งก้านของต้นไม้ใหญ่ที่ยืนสูงเด่นตระหง่านเรียงรายไล่ระดับกันเต็มป่าข้าพร้อมแล้ว ที่ได้เรียนรู้ “อะไร” จากผืนป่าแห่งนี้

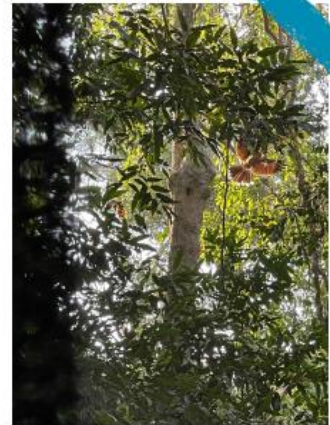
“อะไร” ใน “หนองผักชี” รู้แค่ว่าเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เดินซิด ๆ ประมาณ 3 กิโลเมตรได้ ที่นี่เป็นชุมทรัพย์ทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชนานาพรรณ สัตว์นานาชนิด ข้าแทบจะไม่มีความรู้อะไรเกี่ยวกับชนิดสัตว์ป่าหรือพืชที่อยู่ในป่าเลย แยกนกก็ไม่ออก ไม่ว่าจะด้วยรูปลักษณะหรือสีที่สวยงามของมัน แม้กระทั่งเสียงที่มันร้อง รู้แค่ว่าเป็นนก ได้แต่ยืนฟังอาจารย์เล่าอย่างมีนงระหว่างทางที่เดินข้าก็พยายามจับใจความและฟังอย่างตั้งใจ ซึ่งเจ้านกที่นั่นบินโฉบมาพอดีเสียงบินที่เป็นเอกลักษณ์ ฟังดูคล้ายมีนกกำลังบินโตรนอยู่ใกล้ ๆ ถึงรู้ว่า เป็น “นกกก” เหตุที่มันบินเสียงดังเพราะว่าไม่มีขนอยู่ใต้ปีก เดินไปได้ซึกพิกก็เจอพรรณไม้หรือสมุนไพรป่าก็ไม่รู้จัก แต่พอได้สอบถามถึงรู้ว่าเป็นเครื่องเทศ จึงไปสืบค้นข้อมูลในเน็ตเพิ่มเติมได้ความว่า มันมีลักษณะเป็นไม้เถาเลื้อย ส่วนของใบอ่อนให้รสชาติเผ็ดร้อน-มัน-ฝาด-ซา ให้กลิ่นหอมคล้ายผิวมะกรูดหรือการบูรและตะไคร้ สรรพคุณของมันช่วยบำรุงธาตุ-แก้ปวดเมื่อยเส้นเอ็น ส่วนของใบและผล หากรับประทานสด ๆ จะแก้อาการปวดท้องได้อย่างดีเดินไปได้อีกนิดจึงสะดุดเข้ากับต้นไทรยักษ์ตั้งเด่นตระหง่านปลายยอดของต้นยาวทอดขึ้นสู่ฟ้าสุดลูกหูลูกตา ทำให้ออดที่จะไม่บันทึกภาพไว้ไม่ได้ พลันเจ้านกตัวนั้นก็บิน

กลับมาอวดโฉมอีกรอบ ข้าจึงหยุดชะงักมองมันที่กำลังบินโฉบไปมา แล้วคิดในใจว่า ถ้าได้เป็นนกก็คงจะดีได้โดยบินบนท้องฟ้าอย่างอิสระ และเห็นโลกอันกว้างใหญ่

กลับมาจากหนองผักชีอย่างเหนื่อยล้า นั่งล้อมวงกินข้าวคุยกันเรื่อยเปื่อยตามประสา มีรุ่นพี่ในได้ชักชวนไปส่อง ไอ้เราก็ซึ้งใจอยู่ซึกพิก การบ้านก็ยังไม่เสร็จแต่ก็เออวะ มาทั้งที่เดี๋ยวเสียเที่ยว (ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่สามารถพบนกเงือก 4 ชนิด ได้แก่ นกกก นกแก๊ก นกเงือกกรามช้าง และนกเงือกสีน้ำตาลคอขาว) เสียงนาฬิกาปลุกเวลาตี 5 อากาศเหมาะแก่การซึกตัวได้ผ้าห่ม ยากที่จะติดตัวขึ้นจากที่นอนยั้งนั้ก จึงต้องรีบทำธุระส่วนตัวไม่รอช้ารีบปรีมาที่เส้นทางกองแก้ว เดินตามทางมาเรื่อย ๆ ประมาณโลกกว่า ก็มาถึงจุดสำหรับซุ่มดูสัตว์เรียกว่า “บังไพร” (เป็นผ้าส่งแลนสีดำ เจาะรูเป็นช่องพอให้มองเห็น สำหรับไว้ซ่อนตัวเพื่อไม่ให้สัตว์มองเห็นเรา) รออยู่ไม่นานนั้ก (นกเงือกสีน้ำตาลคอขาว) ก็บินมาพร้อมกับเสียงร้องตามเวลาที่เราคาดเอาไว้ คาดว่ากำลังเอาอาหารมาส่งให้แม่นกอยู่ในรังโพรงต้นไม้สูง ขณะเดียวกันยังได้เห็นไก่ป่าที่ส่งเสียงโห่ร้องพร้อมประสานเสียงกับเจ้าชะนีที่กำลังวิ่งกระโดดโลดโผนไปตามกิ่งไม้อย่างสนุกสนาน นึกถึงตัวตอนอยู่สวนสนุกที่กำลังเล่นเครื่องเล่นหวาดเสียวอยู่

สุดท้ายก่อนลา...ต้องขอบคุณธรรมชาติที่สรรค์สร้างความงามให้มนุษย์ได้ชื่นชม เพราะการมีอยู่ของสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ เป็นตัวสะท้อนภาพความอุดมสมบูรณ์ของสถานที่แห่งนั้นได้เป็นอย่างดีการมีชีวิตอยู่ก็เหมือนการเล่นเกมส์ อยู่ให้เป็น อยู่ให้รอด สัตว์เองก็ต้องการพื้นที่ความเป็นส่วนตัวเหมือนมนุษย์ เราทำได้เพียงชื่นชมความงดงามอย่างห่างๆ อยู่ร่วมกันให้ได้โดยไม่มีทำลายกัน

บทความโดย นางสาวธิดาดาว พลไตร
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
กองประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (กปผ.)

“เขาใหญ่”

ที่ทำงาน ที่ไม่ใช่แค่อยู่บนโต๊ะทำงาน

บทความโดย นางสาวจีวีโรบล แสงสว่าง
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
กองพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ในวันที่นั่งทำงานกับกองเอกสารที่เห็นแล้วเหนื่อยล้าเสียเหลือเกินกับการตอบข้อหารือหรือโครงการที่เข้าข่ายต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) การหาข้อมูลวิชาการ ข้อกฎหมายและเหตุผลมาสนับสนุนการเขียนหนังสือราชการ วันนี้ทั้งวันแทบจะไม่ได้ลุกจากเก้าอี้เพื่อไปห้องน้ำเสียด้วยซ้ำ เป็นช่วงบ่ายที่แสนธรรมดาและชินชา อยู่ดี ๆ น้องในกลุ่มงานเดินมาแจ้งหนังสือเวียนให้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง KM for Journey to be the Writers ซึ่งเป็นการอบรมนอกสถานที่ ณ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เมื่อเวียนเรื่องแล้วไม่มีใครสนใจเพราะใช้เวลาอบรมถึง 3 วัน ในใจคิดว่า “งานล้นขนาดนี้แต่เอาไปทำเสาร์-อาทิตย์ละกัน ลองไปดู”

การอบรมจัดขึ้น 3 วัน ในระหว่างวันที่ 14 - 16 ก.พ. 2567 การมาครั้งนี้ทำให้เห็นมุมมองของคนทำงานที่ไม่ใช่แค่อยู่บนโต๊ะทำงาน ได้เห็นคนทำงานที่มีความสุขในสิ่งที่กำลังทำ ศรัทธาและเชื่อมั่นในงานของตนเอง

เริ่มวันที่ 14 ก.พ. กับวิทยากร 2 ท่านจากสถาบันรามจิตติ อาจารย์ตองกับอาจารย์แบงค์ ตอนเดินเข้าห้องมาอาจารย์ดูวิชาการมาก แต่พอเริ่มบรรยาย โห พลังคนทำงานมาเต็ม แม้อาจารย์ทั้งสองจะบรรยายเทคนิคการเขียนบทความเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งดูเหมือนจะน่าเบื่อ แต่เอ๊ะ ทำไมเมื่อฟังอาจารย์แล้วสนุก หัวเราะกันทั้งห้อง อาจารย์ยิ้มและหัวเราะไปกับพวกเราด้วย ยิ่งตอนที่อาจารย์ให้จับคู่ตั้งคำถามและจับใจความ สัมภาษณ์ทำให้หลาย ๆ คนได้คุยกันเพื่อนบางคนนั่งทำงานอยู่ข้างกันแท้ๆ แต่ไม่มีแม้โอกาสจะได้คุยกันเลย แถมอาจารย์ยังได้แลกเปลี่ยนมุมมองเทคนิคการเขียนบทความและการถ่ายภาพ หรือแม้แต่เกมส์ 20 คำถามที่ทำให้เห็นว่า บางครั้งเราก็จำกัดตัวเองอยู่กับกรอบที่เราสร้างขึ้นเอง ทั้งที่บางเรื่อง มันง่ายเสียเหลือเกิน

ต่อด้วยวิทยากรจากชุมชนบ้านท่ามะปร่างค์ 3 ท่าน คุณประทีป (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) คุณธัญวาท คุณวรรณภา ซึ่งถือเป็นตัวแทนชุมชนบ้านท่ามะปร่างค์ ที่พยายามรวมกลุ่มกันเพื่อขับเคลื่อนโครงการ “Local Low Carbon เทียบชุมชนแบบลดโลกร้อน” คุณธัญวาทบอกเล่าเรื่องราวความพยายามในการทำงานที่จะให้หมู่บ้านแห่งนี้ กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ช่วงเวลา 3 ชั่วโมงของการบรรยาย คุณธัญวาทมีแต่รอยยิ้ม บนใบหน้า บอกเล่าเรื่องต่าง ๆ ของชุมชน ความยากลำบากในการรวมกลุ่มการฟื้นฟูอุปสรรคในวันที่โครงการกำลังได้รับความสนใจ จนโควิดเข้ามาทำให้ทุกอย่างเปลี่ยนไปและ แรงบันดาลใจที่ทำให้ชุมชนฟื้นตัวขึ้นมาขับเคลื่อนโครงการนี้ต่อ พร้อมทั้งจังหวะที่คุณประทีปยกมือไหว้ขอบคุณเจ้าหน้าที่ สผ. ที่แนะนำการจัดโปรแกรมอาหารและการท่องเที่ยวให้ตรงฤดูกาล กับการเขียนขอเงินจากกองทุนสิ่งแวดล้อม ยังตื่นตันอยู่ในใจจนถึงตอนนี้

วิทยากรจากชุมชนบ้านท่ามะปร่างค์ (ซ้ายไปขวา) คุณวรรณภา คุณประทีป (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) คุณธัญวาท

“ความพยายาม” ของคุณวรรณภาที่สร้าง ภาชนะใส่อาหารจากใบยางอินเดียเพื่อ ช่วยลดขยะ ลดของเสียในชุมชน

คุณธัญวาท กับการบรรยายถึงเรื่องราว การทำงานในหมู่บ้านใกล้พื้นที่เขาใหญ่ ที่พยายามผลักดันโครงการ “Local Low Carbon เทียบชุมชนแบบลด โลกร้อน” พร้อมรอยยิ้มตลอดเวลา 3 ชั่วโมง

ปิดท้ายสุดแสนพิเศษกับการฟังบรรยายหัวข้อการอนุรักษ์นกเงือกในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขาใหญ่ และเดินเส้นทางศึกษาระรรมชาติหนองผักชี ระยะทาง 3 กิโลเมตร โดยวิทยากร 4 ท่าน จากมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก เมื่อใส่ถุงเท้ากันเห็บแล้ว พวกเราก็พร้อมออกเดินทางศึกษาระรรมชาติ ในใจหวังว่าได้เจอ สัตว์ป่าสักตัวก็คงโชคดีแล้ว วันนี้พวกเราถูกแบ่งเป็น 2 กลุ่ม แน่ใจว่าได้อยู่กลุ่มที่ 1 เพราะเรามันเด็กห้องคิง อยู่แล้ว กลุ่มนี้มีอาจารย์ออดกับอาจารย์ตัมเป็นอาจารย์ประจำกลุ่ม วิทยากรทั้ง 2 ท่านดูเจียมมากในห้องประชุม พอเริ่มเดินเท่านั้นแหละ คุณพระเหมือนอาจารย์องค์ลง อธิบายทุกสิ่งรอบตัวได้อย่างน่าอัศจรรย์ การทำงานในเขาใหญ่ โลกกว้างแห่งนี้ตลอดระยะเวลา 40 ปีของอาจารย์ออด มันคือความสุขของอาจารย์ที่แสดงออกทางสีหน้า น้ำเสียง แววตา เมื่ออธิบายถึงสิ่งต่าง ๆ ตลอดเส้นทางเดิน นี่คือการกำลังฟังเรื่องราวจากปรมาจารย์ย่อย ๆ เลย ตลอดการเดินทางที่แดดร้อนจ้า แต่อบอุ่นใจเหลือเกิน เพราะได้ฟังเรื่องราวของป่าวิถีชีวิตที่เกื้อกูลกันในผืนป่าเขาใหญ่ กับการศึกษาและวิจัยเพื่ออนุรักษ์นกเงือก เมื่อถึงจุดชมวิว ได้พบกับอาจารย์อีกท่านและพูดคุยกับท่านถึงการทำงานศึกษาและวิจัย อาจารย์บอกประโยคเด็ดที่ว่า “แม้จะเงินเดือนไม่มาก หรือบางคนมองว่าไม่มั่นคง แต่มันคือความสุขทุกครั้งที่ได้ออกป่า” พร้อมรอยยิ้มที่มองผ่านพระอาทิตย์ กำลังจะตกดิน สัมผัสได้ว่า นี่แหละ มันคือความสุขที่แท้จริงจากการทำงานที่เรารัก

“ประกายของความสุข” เมื่อเราหลงใหลและทำสิ่งที่เรารักอย่างแท้จริงนี่ถึงคำอีสานที่ว่า
เฮ็ดในสิ่งที่เชื่อ เชื่อในสิ่งที่เฮ็ด

อาจารย์อ้อต ผู้ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจว่า
การทำงานที่เราหลงใหล มันทำให้เรามี
ร่างกาย แรงใจ ที่จะสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ
ออกสู่สังคม ซึ่งความรักนี้ ทำให้อาจารย์
กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญและนักวิจัยที่
ทรงคุณค่าในการอนุรักษ์นกเงือกในพื้นที่
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มากกว่า 40 ปีแล้ว

อาจารย์ต้อม อธิบายถึงโพรงของนกเงือกซึ่งโพรงนี้
ถือว่าต่ำ เมื่อเทียบกับโพรงอื่น ๆ ที่ส่วนใหญ่
มักจะสูงกว่า 20 เมตร

กับความพยายามที่จะเปิดกล่องตัวที่เชื่อมกับ
จุดที่มองเห็นนกเงือก ซึ่งอาจารย์เพิ่งขึ้นไป
ติดกล่องมาเมื่อไม่นานมานี้ อาจารย์ต้อมถือเป็น
รุ่นที่ 3 ที่มาสานต่องานด้านอนุรักษ์นกเงือกใน
พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

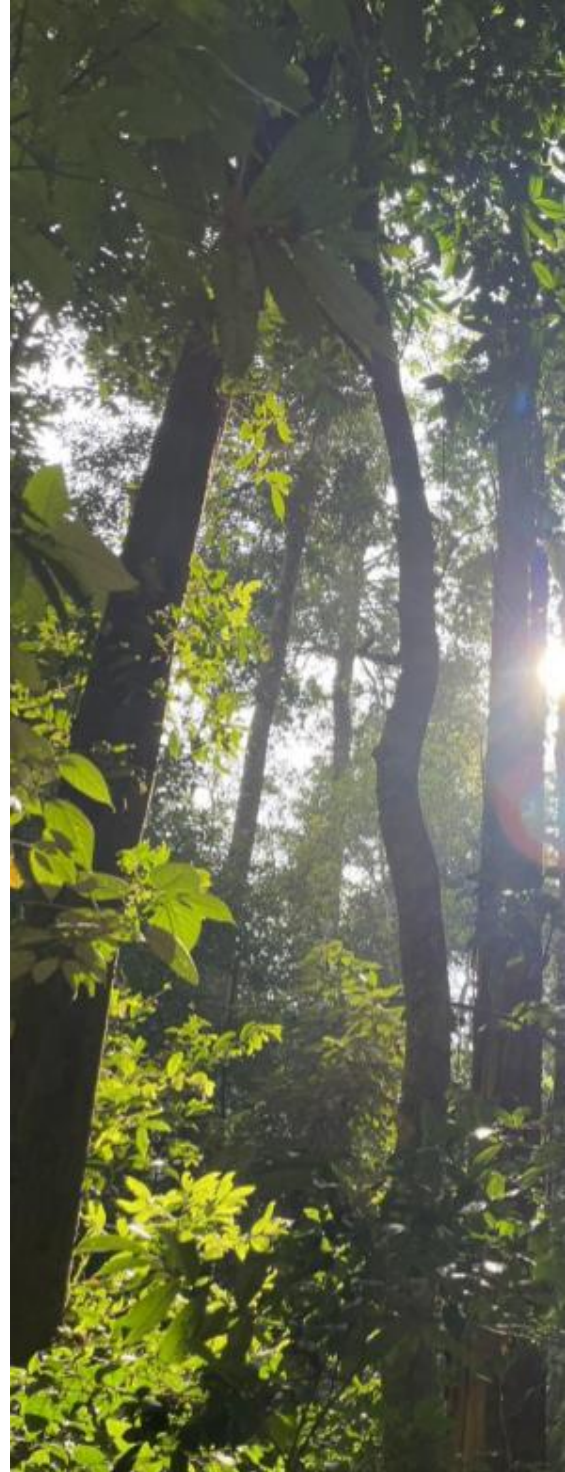
ปล. อาจารย์วิจักขณ์ เป็นรุ่นที่ 2

ขอแค่เราเชื่อมั่น ว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้น มันคือจิตวิญญาณ
ความรักของเราศรัทธาในสิ่งนั้น

ไม่ว่าคุณจะทำงานบนโต๊ะทำงานกับเอกสารกองโต
ทำงานสร้างความรู้และแรงบันดาลใจให้ผู้คน
ทำงานเชิงพื้นที่กับแสงแดดร้อนจ้า
ทำงานกับผืนป่าและนกเงือก

หวังว่าทุกๆ งานที่คุณกำลังทำ จะทำให้คุณมีความสุข
รอยยิ้ม และเสียงหัวเราะค่ะ

KM for Journey to be the Writer

คณะ สผ. พร้อมด้วยคณะอาจารย์จากสถาบันรามจิตติ 2 ท่าน 1) นายกิตติคุณ กิตติอมรกุล (ตอง) และ 2) นายสรรัชชัย หนองตรุด (แบงค์) เดินทางจากที่พักอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เวลา 08.30 น. เดินทางไปยัง ศูนย์การท่องเที่ยวชุมชน บ้านท่ามะปร่าง - คลองเพล เพื่อฟังบรรยายจากตัวแทนผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่ามะปร่างผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงตัวแทนชาวบ้าน ผู้มีส่วนร่วมในเกี่ยวกับโครงการการท่องเที่ยว เล่าประวัติความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ตลอดจนที่มาของ โครงการ การแยกหมู่บ้านท่ามะปร่าง กับหมู่บ้านคลองเพล โดยจะสามารถได้งบประมาณบริหารจัดการมากขึ้น จุดเด่น การท่องเที่ยวแบบ GI (Geographical Indication) ซึ่งจะชูโรงในเรื่องการสร้างแบรนด์ของท้องถิ่น เช่น ทูเรียน ที่ปลูกในพื้นที่เขาใหญ่ จะให้ผลผลิตไม่ชนกับทูเรียนในพื้นที่อื่น และมีกลิ่นที่ไม่แรงจนเกินไป เป็นทางเลือกให้กับผู้เริ่มรับประทาน หรือไม่ชอบกลิ่นที่แรงจนเกินไป

ในเรื่องของการท่องเที่ยวแบบ Low Carbon มีการคัดแยกขยะในชุมชน และส่งไปเผาที่โรงเผาขยะของ TPI รณรงค์ ผลักดันไม่ให้มีการใช้พลูไฟในพื้นที่ การออก ผลิตภัณฑ์ งานจากใบไม้ของต้นยางอินเดีย มีการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวโดยใช้จักรยาน เป็นต้น

ในภาคบ่าย นำคณะเดินทางเข้าฟังการบรรยาย เรื่องการอนุรักษ์นกเงือก ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ โดยวิทยากร 4 ท่าน จากมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก เพื่อให้คณะฯ ได้เข้าใจถึงความสำคัญ ความเป็นมา ตลอดจนชนิดและการสร้างรังของนก เลือกว่าอาศัยอยู่ในเขตอุทยานฯ ก่อนจะเตรียมตัวสำหรับการเดินสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติหลังจากฟังบรรยาย คณะเดินทางไปสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติหนองผักซี ซึ่งมีระยะทาง 3 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง โดยมีวิทยากรผู้มีความชำนาญนำทาง และให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่สามารถพบเจอได้ในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ หนองผักซี รวมถึงวิธีการดูรอยเส้นทางการเดิน การหาถิ่นของสัตว์ป่า การหาน้ำ และพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่จะสามารถรับประทานได้

สุดท้ายนำคณะกลับมายังห้องประชุมเขาใหญ่ 011 (นนทรี) เพื่อสรุป และซักถามใน ข้อเสนอแนะจากการไปเดินเส้นทางศึกษาธรรมชาติฯ โดยคณะได้เล็งเห็นความสำคัญ ของการอนุรักษ์นกเงือก การทราบถึงพฤติกรรม การเข้ารัง แหล่งอาหาร เชื้อมโยง กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ซึ่งเป็นปัญหาหลักสำคัญ ต่อมวลมนุษยชาติในปัจจุบัน เราจะสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาได้อย่างไร?

บทความโดย นายเจตน์ศิริ จันท์ศิริวัฒนา

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

กองพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

เปิดประสบการณ์ เส้นทางศึกษาระบบนิเวศ ชมนกเงือก อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

หลาย ๆ ครั้ง "เขาใหญ่" เป็นหนึ่งในตัวเลือกที่หลายคนให้ ความสนใจและวางแผนจะไปท่องเที่ยว ยิ่งช่วงฤดูหนาวอากาศเย็น การกางเต็นท์ท่ามกลางธรรมชาติถือเป็นหนึ่งกิจกรรมที่ได้รับความนิยม นิยมอย่างมาก นอกจากจะได้เปลี่ยนบรรยากาศหลบหนีจากความวุ่นวายมาใกล้ชิดธรรมชาติแล้ว ที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ยังเป็น แหล่งดูนกที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก...

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สามารถเป็นทั้งสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนและเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาธรรมชาติได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นผืนป่าที่ยังอุดมสมบูรณ์ มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ มีขนาดใหญ่ พืชพรรณหลากหลายเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด ทำให้การท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีหลากหลายกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสไม่ว่าจะเป็นการชมวิวดูต่าง ๆ ทั้งน้ำตก อ่างเก็บน้ำ การเดินสำรวจธรรมชาติ และการศึกษา เรียนรู้วิถีชีวิตสัตว์ป่า บ่อยครั้งที่ผู้คนที่ใช้เส้นทางข้ามผ่านบนเขานี้จะได้พบสัตว์ป่าตามข้างทาง เช่น กวาง ลิง ชะนี และช้างป่า เป็นต้นเป็นที่ตื่นตาตื่นใจโดยเฉพาะช้างป่า จะทำให้ตื่นเต้นเป็นพิเศษเมื่อมาอวดโฉมความองอาจใหญ่โต อยู่บนท้องถนน ให้เจ้าหน้าที่ต้องคอยมาดูแลความปลอดภัยให้กับช้างและนักเดินทางเป็นเสน่ห์และสีสันของเขาใหญ่อีกอย่างหนึ่ง

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่จัดเป็นแหล่งดูนกที่สำคัญอีกแห่ง หนึ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาชม โดยนกที่ได้รับความนิยมจับ เป็นตัวเอกของผืนป่าเขาใหญ่แห่งนี้ คือนกเงือกทั้งสี่ชนิด ได้แก่ นกแก๊ก นกกก นกคู้กัหรือ นกเงือกกรมช้าง และนกเงือกสีน้ำตาล การจะไปชมนกเงือกนั้นมีเส้นทางศึกษาระบบนิเวศ 33 - หอดูสัตว์หนองผักขี้ ระยะเวลาเดินประมาณ 3.5 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินประมาณ 2-3 ชั่วโมง เป็นเส้นทางที่นำเราไปพบกับ พืชพรรณหลากหลายที่เป็นแหล่งอาหารนกเงือก

นกเงือกเป็นนกที่มีขนาดใหญ่ มีจะงอยปากใหญ่และโค้ง นกเงือกเป็นนกที่กินผลไม้เป็นหลัก โดยเฉพาะผลไม้สุก เช่น ไทร มะเมื่อย ตาเสือและยางโอน นกเงือกจะจับคู่เพื่อผสมพันธุ์เพียงตัวเดียว ในหนึ่งช่วงฤดูผสมพันธุ์เท่านั้น โดยตัวผู้จะมีการเกี้ยวพาราสีตัวเมีย หาโพรงไม้ที่เหมาะสม เพื่อมดใจตัวเมียนกเงือกจะทำรังในโพรงไม้ แต่ไม่สามารถสร้างโพรงรังขึ้นมาเองได้ จะอาศัยจึงอาศัยโพรงที่เกิดจากสัตว์อื่นสร้างทิ้งไว้แล้ว เช่น นกหัวขวานมาเจาะทำรัง เมื่อเวลาผ่านไปโพรงก็จะขยายขึ้นจากเชื้อรา หรือเกิดจากผึ้งทำรัง ทำให้หมีมาขุดหาน้ำหวานจนเกิดเป็นโพรง

นกเงือกตัวเมียจะต้องอาศัยในรังเพื่อฟักไข่และเลี้ยงลูกนาน 3-4 เดือน ลักษณะโพรงจะต้องไม่ใหญ่ไปหรือแคบไป เมื่อได้รังที่เหมาะสม ตัวเมียจะยอมเข้าไปเพื่อวางไข่และทำการปิดปากโพรง ด้วยดินเศษไม้และมูลของมัน ให้เหลือช่องพอรับอาหารจากตัวผู้ และขับถ่ายเท่านั้น ช่วงเป็นต้นแบบการสร้างครอบครัวที่มีความอบอุ่นใส่ใจในการดูแลลูกน้อยจริง ๆ

ช่วงเวลาที่เหมาะแก่การศึกษาชมคนนั้นควรเป็นช่วงเช้า ที่นรก มีการออกหาอาหาร จะมีโอกาสได้พบนกเงือกมากกว่าช่วงกลางวัน แดดจัด และระหว่างที่เดินศึกษาเส้นทางธรรมชาตินั้น อาจจะได้พบร่องรอยของสัตว์ป่าให้เห็นทั้งบนต้นไม้และพื้นดิน ไม่ว่าจะเส้นทางที่ข้างผ่าน จะสามารถมองเห็นรอยเท้าข้าง ขี้ขาง หรือแม้แต่วิวทิวทัศน์ บนต้นไม้บริเวณที่ข้างผ่านได้ รอยเล็บหมีบนต้นไม้ และหากเดินศึกษาธรรมชาติอย่างเงียบ ๆ ระหว่างที่เงยหน้ามองหานกเงือกตาม ทางอาจจะได้พบกับชะนีที่อยู่บนยอดไม้อีกด้วย

นอกจากจะพักผ่อนหย่อนใจใกล้ชิดธรรมชาติ เรายังได้เรียนรู้วิถีธรรมชาติของสัตว์ป่า เพื่ออยู่ร่วมกันได้ต่อไป เมื่อได้พบเห็นก็อยากจะรักษาไว้ให้คงอยู่ไปอีกนานแสนนาน

- อ้างอิง :
- 1.) เว็บไซต์อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (15 ก.พ. 2567)
 - 2.) เว็บไซต์สำนักอุทยานแห่งชาติ (15 ก.พ. 2567)
 - 3.) วิทยากรจากมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก

บทความโดย นางสาวจริญญา คงอ่อน
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
กลุ่มพัฒนาระบบราชการ (กพร.)

การอบรม KM FOR JOURNEY TO BE THE WRITERS (วันที่ 2)

การอบรม KM FOR JOURNEY TO BE THE WRITERS ของพวกเราชาวคณะ สผ. เข้าสู่วันที่ 2 เข้านี้รับตื่นมาสูดอากาศและชื่นชมธรรมชาติและสัตว์ป่าบริเวณบ้านพักและที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ รอเจ้าหน้าที่มาส่งอาหารอย่างตั้งใจ แล้วก็ได้รับประทานอาหารเช้าจนอิ่มหน้าสำราญใจ ได้เวลา 08.30 น. ออกเดินทางไปยังชุมชนบ้านท่ามะปรางค์ – คลองเพล เพื่อรับฟังการบรรยายโครงการ Local Low Carbon การท่องเที่ยวชุมชนแบบลดโลกร้อน โดยผู้ดำเนินการโครงการ และชาวบ้านชุมชนรวม 3 ท่าน ชาวคณะ สผ. ได้รับทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนแห่งนี้ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นป่าดงดิบ มีการบุกเบิกพื้นที่จากรุ่นคุณพ่อ กลายเป็นทุ่งนา จากนั้นเมื่อวันเวลาผ่านไปก็มีคนพื้นที่อื่นมาซื้อที่ดินบริเวณนี้ทำให้อาชีพของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปเป็นลูกจ้างของโรงแรม รีสอร์ท ดังนั้น ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน และชาวบ้านท่ามะปรางค์ – คลองเพลจึงได้ริเริ่มโครงการท่องเที่ยวของชุมชนแบบลดโลกร้อนขึ้น โดยศูนย์สิ่งแวดล้อมเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ให้บริษัทที่ปรึกษามาช่วยการดำเนินโครงการมีการพูดคุยกันในชุมชนว่า ชุมชนแห่งนี้มีอะไรที่เป็นจุดเด่นหรือจุดขายที่สามารถสร้างรายได้และยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้ และก็พบว่าชุมชนมีจุดขายในเรื่องการท่องเที่ยว เพราะชุมชนอยู่ใกล้เขาใหญ่ที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว มาท่องเที่ยวด้วยกัน โดยชุมชนได้นำแนวคิดโคกหนองนาโมเดล ที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาใช้ โดยมีการปลูกพืชหลายชนิดตามฤดูกาล ผลไม้ที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ทุเรียนพันธุ์เฉพาะที่บริเวณชุมชนที่มีรสชาติเป็นเอกลักษณ์ผลผลิตออกมาไม่ตรงกับที่อื่น และเป็นที่ต้องการของลูกค้าประจำและชาจรโดยต้องจับจองล่วงหน้าเท่านั้นถึงจะได้ลิ้มรสทุเรียนแสนอร่อย และกล้วยที่ชุมชนนำมาแปรรูปเป็นกล้วยฉาบ “พีด้วน” ที่มีหลายรสชาติ สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนเริ่มจากปั่นจักรยานเที่ยวในชุมชน ไหว้หลวงพ่อบุญที่วัดท่ามะปรางค์ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน จากนั้นก็ไปดูวิธีการทำกล้วยฉาบพีด้วน นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมเขย่ากล้วยฉาบรสชาติต่าง ๆ มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวแช่เท้าในน้ำในคลองลำตะคองที่ไหลมาจากเขาใหญ่ และรับประทานอาหารจากฝีมือเชฟชุมชน ส่วนปัญหาอุปสรรคการดำเนินการเป็นเรื่องโปรแกรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจกิจกรรมทั้งโปรแกรม ไม่ใช่แต่เพียงเข้ามารับฟังการบรรยายแล้วกลับบ้าน และการรับช่วงต่อของไกด์ของชุมชนรุ่นใหม่ที่ต้องมีการอบรมให้ความรู้

ช่วงบ่ายหลังจากรับประทานอาหารกลางวันเสร็จแล้วชาวคณะ สผ. ได้รับฟังความรู้เรื่องการอนุรักษ์นกเงือกในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ โดยจากคณะวิทยากรจากมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก และเดินสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติดูโพรงนกเงือกซึ่งในการอบรมเรื่องนี้ ทำให้ได้ความรู้ว่านกเงือกเป็นสัตว์ป่าสงวนของประเทศไทย ส่วนนกเงือกในเขาใหญ่มี 4 ชนิด ได้แก่ นกกก นกแก๊ก นกเงือกสีน้ำตาล และนกเงือกกรมช้าง นกเงือกจะอาศัยอยู่ในโพรงไม้ของต้นไม้ขนาดใหญ่ เช่น ต้นยาง ต้นหว้า เป็นต้น นกเงือกไม่สามารถเจาะโพรงต้นไม้เพื่อทำรังเองได้แต่จะหาโพรงที่เกิดจากสัตว์อื่น ๆ ที่มาเปิดโพรง เช่น หมี นกหัวขวาน หรือเกิดจากเชื้อราบนต้นไม้เมื่อนกเงือกตัวเมียออกไข่ก็จะฟักไข่อยู่ในโพรง (ออกไข่ได้สูงสุด 4 ฟองแล้วแต่ชนิด) และตัวผู้จะออกหาอาหารมาป้อนแม่และลูกนกในรังตลอดระยะเวลา 3-4 เดือน อาหารที่นกเงือกกิน ได้แก่ ผลไม้ ในช่วงเวลาที่แม่นกไข่ หลังจากลูกนกเงือกฟักจะเปลี่ยนเป็นแมลงหรือสัตว์เพื่อให้ลูกนกเงือกแข็งแรงและเจริญเติบโต หลังจากที่ลูกนกมีขนเต็มตัวลูกนกก็จะโผล่หัวออกมาจากรังและบินออกจากรัง นกเงือกจะมีการรวมตัวกันเป็นฝูง และจะจับคู่กันเมื่ออายุประมาณ 3-4 ปี ในช่วงของการเดินสำรวจเส้นทางธรรมชาติเพื่อดูโพรงนกเงือก ในส่วนนี้ได้รับประสบการณ์ที่ตื่นเต้นที่ได้เห็นนกเงือกจริง ๆ ในระยะที่ใกล้มองเห็นได้ชัดเจนและเสียงนกเงือกบิน มาที่โพรง ทั้งยังได้เห็นโพรงนกเงือกถึงแม้ว่าจะมองเห็นในระยะสูงแต่ก็สามารถมองเห็นได้ นอกจากนกเงือกแล้ว ชาวคณะ สผ. ยังได้ความรู้เรื่องนกไม่ว่าจะเป็นเสียงหรือรูปจากคู่มือดูนกของท่านวิทยากร รวมทั้ง ได้ความรู้เรื่องชนิดพันธุ์ไม้ที่นกเงือกชอบกิน และชนิดพันธุ์พืชอื่น ๆ

ในการอบรมวันที่ 2 นี้ส่วนตัวแล้วรู้สึกตื่นเต้น ดีใจ และประทับใจสำหรับประสบการณ์ที่ได้เห็นนกเงือกจริง ๆ อย่างใกล้ชิดแต่ก็รู้สึกไม่สบายใจหากนกเงือกจะถูกภัยคุกคามต่างๆ ทำให้นกเงือกลดลงหรือสูญพันธุ์ไปการอบรมทั้ง 2 เรื่องนี้อาจดูว่าคนละเรื่องเดียวกันก็ได้ หากการมนุษย์อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติและสัตว์ป่าได้โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ฟังพาอาศัยกันและกันก็สามารถทำได้

บทความโดย นายอดิเรก บุญฤทธิ์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
กองยุทธศาสตร์และแผนงาน (กยผ.)

มากกว่าพบนกเงือกที่เขาใหญ่

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้รับการจัดเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2505 มีอาณาเขตครอบคลุม 4 จังหวัด คือ สระบุรี นครราชสีมา ปราจีนบุรี และนครนายก มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 2,165.55 ตารางกิโลเมตร อุดมไปด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิด

หนึ่งในกิจกรรมของการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง KM For Journey to Be the Writers ในวันนี้คือ การเดินเส้นทางศึกษาธรรมชาติหนองผกซี ระยะทาง 3 กิโลเมตร เพื่อศึกษาและอนุรักษ์นกเงือกในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งสามารถพบนกเงือกได้ จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ 1) นกเงือกกรมช้าง 2) นกกก 3) นกเงือกสีน้ำตาลคอขาว และ 4) นกแก๊ก และแล้วเมื่อเราเดินทางมาได้ครึ่งทาง ก็ได้ยินเสียงบินของนกเงือกบินเสียงดังอยู่บนท้องฟ้า มองขึ้นไป เห็นแว็บเดียว อย่าวัง รู้สึกว่า วันนี้ทำเป้าหมายสำเร็จแล้ว ได้เจอนกเงือกตัวเป็น ๆ และได้เห็นโพรงนกเงือกระหว่างทางแล้ว

แต่สิ่งสำคัญที่ไม่น้อยไปกว่าการได้พบนกเงือกและโพรงนกเงือก นั่นคือ ระหว่างทางที่เดินป่าได้รับความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้จากวิทยากรตลอดเส้นทาง สัมผัสได้ถึงความตั้งใจ ความทุ่มเทในการทำงานด้านอนุรักษ์นกเงือก และความสุขของทีมงานในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่มีให้แก่พวกเรา ซึ่งเป็นเรื่องที่เราไม่เคยรู้มาก่อน เช่น ความแตกต่างในการจำแนกพันธุ์ไม้ทางวนศาสตร์และพฤกษศาสตร์การประเมินประชากรนกเงือกซึ่งมีความสัมพันธ์กับผลไม้ในป่าที่นกเงือกกิน วิธีการเอาตัวรอดในป่า เช่น ถ้าหิวน้ำ แล้วน้ำที่เตรียมมาหมดจะทำอย่างไร เมื่อเจอสัตว์ป่าที่แม่ช้างหวงลูกช้างแต่ลูกช้างเดินเข้ามาหาเราต้องทำอะไร เป็นต้น จึงทำให้นึกถึงและเข้าใจในข้อคิดที่เคยเห็นใน Internet ที่ว่า ปลายทางคือ สิ่งที่เราต้องไปให้ถึงแต่เราก็สามารถเก็บเกี่ยวสิ่งดี ๆ ที่อยู่ระหว่างทางได้เสมอ

บทความโดย นางสาววรรณาทิพย์ เต็มมawangษ์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
กองยุทธศาสตร์และแผนงาน (กยผ.)

เทคโนโลยี..สื่อสารรรรมชาติ..เชื่อมโยงมนุษย์

เรื่องและภาพ...พฤษริดา รัตนะ

ในยุคที่โลกแคบลงด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี
ในยุคที่สมาร์ทโฟน แท็บจะเป็นอวัยวะที่สามสิบสามของมนุษย์
ซึ่งเข้ามามีบทบาทกับทุก ๆ กิจกรรมในการดำรงชีวิต ดังนั้น
เทคโนโลยีจึงเกี่ยวข้อกับมนุษย์โดยตรงอย่างไม่ต้องสงสัย
แต่เทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการคงอยู่ของธรรมชาติมากแค่ไหน?
หากลองให้คนทั่วไปนั่งถึงชื่อสถานที่ที่มีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์
เชื่อว่า “เขาใหญ่” คงเป็นหนึ่งในชื่อแรก ๆ ที่คนนึกถึง
และถ้าถามต่อว่าเมื่อพูดถึงเขาใหญ่แล้วนึกถึงอะไร?
คำตอบก็อาจจะหลากหลายตามแต่ความสนใจ บ้างก็อาจนึกภาพ
ผืนป่าสีเขียวขจี อากาศดี ๆ บ้างก็อาจจะนึกถึงรีสอร์ตเก๋ ๆ
คาเฟ่ชิค ๆ ไปจนถึงเทศกาลดนตรี ภาพเขาใหญ่ที่แตกต่างกันไปนี้
ส่วนหนึ่งก็มาจากอิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสาร
เพราะปัจจุบันด้วยสมาร์ทโฟนเครื่องเดียว เพียงแค่ปลายนิ้ว
ก็สามารถถ่ายทอดเรื่องราวและรูปภาพที่จะสามารถส่งต่อความสุข
แรงบันดาลใจ หรือทำร้ายจิตใจผู้คนที่รับสารผ่านโซเชียลมีเดียได้

“เมื่อก่อนเข้าใหญ่เคยเป็นตำบล ๆ หนึ่ง
ที่มีศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่ซึ่งคนเคารพสักการะ”

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2505 ตำบลเขาใหญ่ได้เปลี่ยนไป...
กลายเป็น 'อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่' อุทยานแห่งชาติแห่งแรกของไทย
เพื่อให้สามารถอนุรักษ์พื้นที่แห่งนี้ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ
ที่อุดมสมบูรณ์ให้คงสภาพเป็นผืนป่าที่คอยโอบอุ้มพืช สัตว์ มนุษย์
ให้อยู่ด้วยกัน ไม่เพียงแค่นั้นความสมบูรณ์ของป่าเขาใหญ่
ยังดึงดูดให้ผู้คนย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่รอบนอก
เขตอุทยาน จนกระทั่งตั้งรกรากและสร้างวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์
ให้กับพื้นที่แห่งนี้

ในอดีตคนอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ที่ใดมีป่าที่นั่นมีน้ำ มีอาหาร...มีคน
ปัจจัยสี่ล้วนมีที่มาจากป่า แต่การขยายตัวของสังคมเมืองในปัจจุบัน
ทำให้คนห่างไกลกับธรรมชาติมากขึ้น

แต่สายใยชีวิตที่ถูกสร้างขึ้นจากป่าก็ยังสามารถดึงดูดคนไม่น้อย
ให้อยากลองเข้าป่าสัมผัสธรรมชาติสักครั้ง และเขาใหญ่ก็คงเป็น
สถานที่หนึ่งที่อยู่ในคำค้นหาลำดับต้น ๆ และส่วนหนึ่งของ
ความนิยมนี้ก็มาจากการสื่อสารนั่นเอง

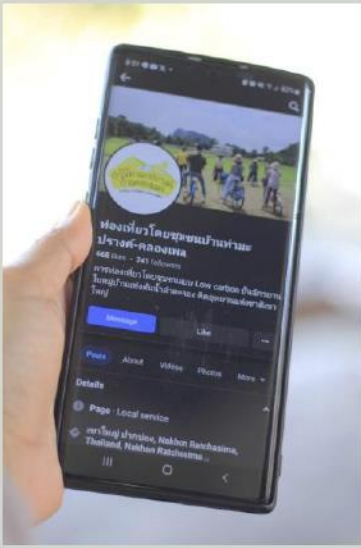

ผู้คนทุกเพศทุกวัยที่ถูกดึงดูด
จากหลากหลายเหตุผลให้มา
ใกล้ชิดกับธรรมชาติ

โทรศัพท์เครื่องเดียวเอาอยู่ ชุมดุรงคนเงือก
บนต้นไม้สูงง่ายแค่ปลายนิ้วแถมชิวเพื่อน ๆ
มาดูไปพร้อมกันก็ยิ่งได้

การแชร์ข้อมูลทำให้เราได้ว่าเขาใหญ่เที่ยวได้ทั้งปี แต่ฤดูหนาว
ดูจะเป็นที่นิยมที่สุด ซึ่งจะเห็นได้จากอินฟลูเอนเซอร์ใน **Instagram**
มักจะทำคอนเทนต์แชร์เรื่องราวหนีฝุ่น PM2.5 ในเมืองมาดมโอโซน
พร้อมสัมผัสอากาศหนาว ๆ ที่รีสอร์ทหรูในเขาใหญ่

หรือช่วงหน้าร้อนก็มีที่เที่ยวที่กินทางเลือก ถ้าลองเปิด **Google**
หา 'ทุเรียนเขาใหญ่' ก็จะมาพร้อมกิจกรรมสนุก ๆ อย่างการปั่น
จักรยานท่องเที่ยวในชุมชนหรือชิมอาหารท้องถิ่นที่เป็นผลผลิต
จากความหลากหลายของวัตถุดิบและวัฒนธรรมที่สืบทอดมา

ชุมชนบ้านท่ามะพร้าว-คลองเพล ชุมชนท่องเที่ยวแบบ Low carbon หนึ่งในทางเลือกของการท่องเที่ยวเขาใหญ่ ที่ไม่ได้จำกัดแค่อุทยานหรือรีสอร์ทสวย ๆ อีกต่อไป ชุมชนนี้เป็นตัวแทนของชุมชนที่หันมาทำการท่องเที่ยว เป็นอาชีพเสริม โดยการใส่ใจในการดึงดูดเด่นของชุมชน ในแง่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรมการกินการอยู่ โดยอาศัยหลักการ 'ร่วมคิดร่วมทำร่วมเป็นเจ้าของ' และต้อง มั่นใจว่าสมาชิกชุมชนจะต้องเหนื่อยกับการทำสิ่งนี้ จึงจะสามารถสร้างความยั่งยืนให้กับการดำเนินธุรกิจการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชนได้

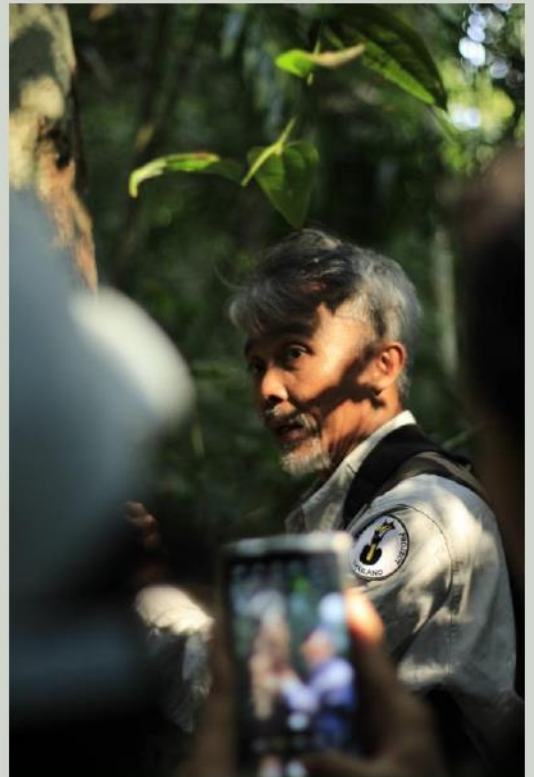
ส่วนสายรักสัตว์ก็มีทั้งภาพและคลิปให้ได้ดูไม่ขาดสาย ไม่ว่าจะเป็คลิปช้างแสนรู้ที่ออกมาโชว์ตัวบนถนนทางขึ้นเขาใหญ่ จากวิดีโอจากกล้องหน้ารถถูกตัดคลิปไปแชร์ใน TikTok ว่าออกมา ตั้งด่านลอยเก็บค่าผ่านเป็นพืชผลที่บรรทุกมาทำยกระบะ

ภาพเสือดำ-เสือดาวที่ออกมาเดินให้ยลโฉมและถูกบันทึก โดยช่างภาพทั้งมืออาชีพและมือสมัคร ผ่าน FACEBOOK พร้อม เรื่องราวที่บ่งบอกว่าเขาใหญ่คือสวรรค์ของคนถ่ายภาพ

คลิปวิดีโอใน YOUTUBE ที่ถ่ายทอดความรู้และความรัก ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนกเงือกสัญลักษณ์ของผืนป่าเขาใหญ่ และยังเป็นสัตว์ที่ช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์ที่สำคัญต่อระบบนิเวศ

อาจารย์อ้อด หรือ นายพิทยา ช่วยเหลือ แม้จะเป็นที่รู้จักในฐานะนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญด้านนกเงือก แต่ความรู้ของอาจารย์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องนกเงือกเท่านั้น เพราะความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศล้วนมีความสัมพันธ์กัน ไม่มีสิ่งมีชีวิตใดที่เกิดมาสูญเปล่า การหายไปของสิ่งมีชีวิตหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อตามมาเป็นทอด ๆ ไม่มากก็น้อย ตลอดทางที่เดินตามอาจารย์ นอกจากให้ความรู้เรื่องนกเงือกอย่างรูปแบบโพรงรังแล้ว อาจารย์ยังรู้เรื่องต้นไม้เป็นอย่างดี และหลังบรรยายสรรพคุณของต้นไม้แล้วก็มักจะปิดท้ายด้วยคำว่า 'นกเงือกชอบกิน' 'ไม่เสียแรงที่เป็น 'นักกระจายเมล็ด' ตัวของผืนป่าแห่งนี้เลยจริงๆ

สิ่งเหล่านี้คือการที่เทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามามีอิทธิพลต่อจิตใจคน และเชื่อมโยงคนเข้ากับธรรมชาติอีกครั้ง แม้จะเพียงครั้งคราว ไม่ถาวรและกลมกลืนเท่าในอดีต แต่การสร้างการรับรู้ถึงความสำคัญของการมีอยู่ของผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่มรดกโลกแห่งนี้ที่ไม่ได้เพียงแค่สำคัญสำหรับคนไทยเท่านั้น แต่สำคัญต่อคนทั้งโลกอีกด้วย

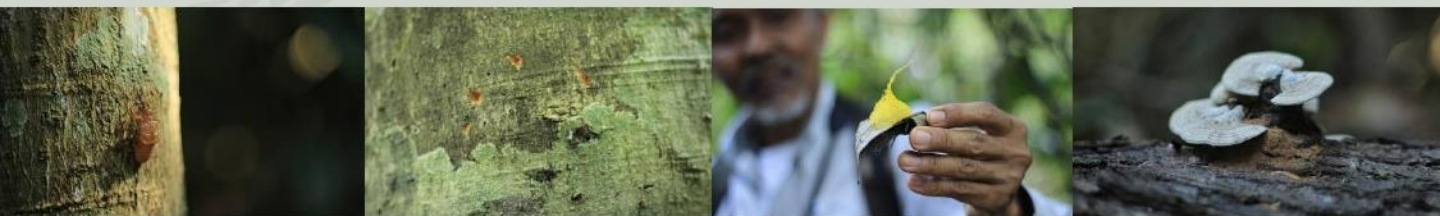
และหากมีโอกาสได้เข้าป่า ลอง**เปิดใจ**..รับรู้ผ่านสมอง

เปิดตามอง..ดูต้นไม้ที่เหมือนจะเหมือน....แต่ก็แตกต่างกัน
ดูร่องรอยที่เหล่าสัตว์ทิ้งไว้

เปิดหูฟัง..เสียงนกและแมลงที่คละเคล้าไปกับเสียงลม
และเสียงต้นไม้ที่เสียดสีกัน

เปิดจมูก..รับรู้กลิ่นของป่า ทั้งกลิ่นหอมจากดอกไม้
หรือกลิ่นที่เกิดจากการย่อยสลายของจุลินทรีย์ที่มองไม่เห็นด้วยตา

เพื่อจะได้สัมผัสถึงสายใยของธรรมชาติที่แท้จริง เพราะทุกชีวิต
ไม่ว่าพืช สัตว์ จุลินทรีย์ หรือแม้แต่ปรสิตล้วนพึ่งพิงซึ่งกันและกัน
สร้างสมดุลให้กับธรรมชาติ ไม่มีสิ่งมีชีวิตใดเลยที่เกิดมาอย่างเปล่า
ประโยชน์

และสิ่งเหล่านี้เราคงไม่สามารถสัมผัสได้ผ่านภาพหรือคลิปเท่านั้น
แต่เราต้องเป็นคนพาตัวเองไปและลองนำขาทั้งสองข้าง
ก้าวเดินเข้าป่า...ไปสัมผัสดูให้รู้เองสักครั้ง...

By yuikuzoo

เป้าหมาย..ทำให้ชีวิตมีความหมาย

‘ชีวิต’ คือ ความอัศจรรย์แห่งธรรมชาติ เมื่อสิ่งมีชีวิตถือกำเนิด เสียงร้องแรกคือสัญญาณของการพยายามหายใจด้วยปอดเพื่อมีชีวิตในโลกกว้าง ในระหว่างทางของการเติบโตอาจพบได้ทั้งวันที่ดีสุขอึมแอมเปรมปรีและวันที่ทุกข์ระทมเจ็บปวดอย่างสุดแสน บทเรียนแต่ละบทได้เข้ามาทดสอบเพื่อหล่อหลอมให้ชีวิตเติบโตอย่างแข็งแกร่งและมั่นคงยิ่งขึ้น เฉกเช่นเดียวกับต้นไม้ในป่าใหญ่จากต้นอ่อนสู่ต้นไม้ใหญ่ต้องหยั่งรากลึกเพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคง ต้องใช้ทั้งเวลา ความพยายามและปัจจัยแวดล้อมในการเติบโต ชีวิตบางครั้งอาจไม่ได้ง่ายแต่หากเป็นไปได้ก็ขอให้ดิ้นรน ทุ่มเหงจนสุดกำลังเสียก่อนที่จะปลั้งโคนต้นไม้ลง เพราะสุดท้ายอาจจะไม่รู้เลยว่ามันจะสามารถสูงได้เพียงใดขณะเดียวกันก็ต้องสร้างเปลือกไม้ที่หนาและแข็งแกร่งขึ้นเพื่อห่อหุ้มและป้องกันอันตราย เรียนรู้ พัฒนาและเติบโตในอีกก้าวหนึ่งของชีวิต แต่ต้องไม่หลงลืมที่จะแผ่ขยายกิ่งก้านสาขาให้เป็นร่มเงาและออกดอกออกผลไว้เป็นอาหารแก่สัตว์และพืชพรรณน้อยใหญ่ที่อยู่เบื้องล่าง และในท้ายที่สุดก็สลายกลับคืนสู่ธรรมชาติ หมุนเวียนไปตามวัฏจักร

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าผืนป่าเต็มไปด้วยสิ่งมีชีวิตที่มีความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นทั้งต้นทุนแห่งปัจจัย 4 การเป็นพื้นที่ศึกษาธรรมชาติให้กับนักเรียน นักศึกษา อาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิจัย อีกทั้งยังมีคุณค่าด้านการท่องเที่ยวและกิจกรรมนันทนาการที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศ

การดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในธรรมชาติมักมีความเกี่ยวข้องกัน สัมพันธ์กันผ่านห่วงโซ่อาหาร (Food chain) ซึ่งในอดีตช่วงวิวัฒนาการของมนุษย์ มนุษย์ก็เคยอยู่ในระบบห่วงโซ่อาหารตามธรรมชาตินี้อย่างกลมกลืน แต่อนิจจา.. ทุกสิ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อมนุษย์เริ่มมีการเรียนรู้การใช้ไฟ เครื่องมือและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวจนเกิดการพัฒนาทางความคิด เทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การดำรงชีวิตก็เกิดการใช้ทรัพยากรมากเกินไปที่ธรรมชาติจะสามารถรองรับได้และดูเหมือนไม่มีอะไรมาหยุดยั้งการกระทำใด ๆ ในขณะนั้นได้เลย

กระทั่งเมื่อมนุษย์ที่มีความหวังใญ่ต่อธรรมชาติและตระหนักถึงคุณค่า ความเชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติและมนุษย์เป็นอย่างดี ต่างออกมาส่งเสียง สร้างเครือข่าย ประชุมหารือ เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดกฎหมายทางสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยปกป้องธรรมชาติให้คงอยู่ ไม่ถูกบุกรุกหรือใช้ทรัพยากร

ทางธรรมชาติอันทรงคุณค่าจนไม่หลงเหลือไว้ให้ชนรุ่นหลังรวมถึงสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ต่อมาเมื่อมนุษย์เริ่มมีการติดต่อระหว่างนานาประเทศที่ต่างชนชาติ วัฒนธรรม ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีฯ จึงเกิดเวทีการเจรจารวมถึงความร่วมมือระหว่างประเทศล่าสุดการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ สมัยที่ 15 (CBD COP15) ประเทศไทยได้เข้าร่วมกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ High Ambition Coalition (HAC) เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบงานคุณหมิง-มอนทรีออล เป้าหมายที่ 3 เพิ่มพื้นที่คุ้มครอง (Protected Areas) และมาตรการอนุรักษ์เชิงพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ (Other Effective Area-Based Conservation Measures : OECMs) ทุกประเทศจำเป็นต้องเพิ่มพื้นที่คุ้มครองและ OECMs ทั้งทางบกร้อยละ 30 และทางทะเลร้อยละ 30 หรือเป้าหมาย 30x30 ภายในปี ค.ศ. 2030 เพื่อลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพทั้งทางบกและทางทะเลและชายฝั่ง

การมาเยือนอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คือ การได้สัมผัสและมีประสบการณ์ร่วมกับธรรมชาติ อุทยานแห่งนี้เป็นอุทยานแห่งแรกของประเทศไทยที่ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด ประกอบด้วย สระบุรี นครราชสีมา ปราจีนบุรี และนครนายก อีกทั้งยังเป็นพื้นที่คุ้มครอง (Protected Area) หรือ พื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติส่วนหนึ่งใน “พื้นที่กลุ่มป่าดงพญาเย็น -เขาใหญ่”

ซึ่งได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกและ
เป็นพื้นที่สำคัญแห่งหนึ่งที่จะทำให้ประเทศไทย
สามารถบรรลุเป้าหมาย 30x30

“คุณอ๊อด (นายพิทยา ช่วยเหลือ)”

ผู้ช่วยนักวิจัยโครงการศึกษานิเวศวิทยาของนกเงือก
คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้พาชม
ลักษณะโพรงของนกเงือกตามธรรมชาติ โดยโพรง
ตามธรรมชาติของนกเงือกนั้นต้องอาศัยระยะเวลา
ประมาณ 7-8 ปีซึ่งโพรงมักเกิดจากร่องรอยจากสัตว์
ป่าเมื่อครั้งยังเป็นต้นอ่อน เมื่อระยะเวลาผ่านไปหลาย
ปี ลำต้นเกิดการควบและรัดตัวเข้าไปทางด้านใน
กลายเป็นโพรงไม้ ภายในสูงประมาณ 1 เมตร ทำให้
เกิดการถ่ายเทหมุนเวียนอากาศภายในโพรง นั้นทำให้
ภายในโพรงมีสภาพที่เหมาะสมแก่การดำรงและให้
กำเนิดลูกน้อยของนกเงือกได้เจริญเติบโตจากรุ่นสู่รุ่น
ต่อไป

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

มีความหลากหลายทางชีวภาพ คุณสามารถ
สังเกตเห็นร่องรอยสัตว์ได้ที่บริเวณเปลือกไม้บางจุด
ก็อาจเห็นต้นไม้ล้มจากการผ่านของสัตว์ป่า แม้ว่า
ความหลากหลายทางชีวภาพอาจดึงดูดผู้คนที่แสวงหา
ผลประโยชน์จากทรัพยากรอันทรงคุณค่าแห่งนี้แต่
ขณะเดียวกันก็ยังมีผู้คนที่หลงใหลหลงแหงนและต่อสู้
ดิ้นรน หรือบางคนก็ต่อสู้จนตัวตายเพื่อการอนุรักษ์
พื้นที่ทรัพยากรทางธรรมชาติเหล่านี้ไว้จะเป็นอย่างไร
หากในอดีตประเทศไทยไม่มีพวกเขาเหล่านี้ บางที
การไปถึงเป้าหมาย 30x30 นอกจากจะเพื่อการเพิ่ม
ประสิทธิภาพเชิงพื้นที่แล้ว อาจมีความหมายจาก
เรื่องราวการทำงาน การเสียสละและอุทิศตนเพื่อ
เป้าหมายสำคัญของชีวิตในการร่วมขับเคลื่อน
มาตรการป้องกันพื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรอันมี
คุณค่าเหล่านี้ อย่างมีประสิทธิภาพให้คงอยู่
แก่ชนรุ่นหลัง

คุณเองก็สามารถร่วมเป็นหนึ่งในกำลังสำคัญในการให้ข้อมูลและข้อคิดเห็น
เพิ่มเติมเพื่อร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย 30x30

ท้ายที่สุดนี้ก่อนการเดินทางออกจากเส้นทางธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คุณผู้อดฝากหนังสือเรื่อง “คนเผาถ่าน” เขียนโดย นิमित ภูมิถาวร นวนิยายธรรมชาติที่ได้รับรางวัลจากสมาคมผู้จัดพิมพ์และจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2522 หนังสือสร้างแรงบันดาลใจจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ให้กับคุณผู้อดได้หันมาสนใจและเริ่มทำงานศึกษานิเวศวิทยาของนกเงือกบางสิ่งที่คุ้มค่าต่อการทุ่มเท ลงแรงและเวลาเพื่อแลกมา เป้าหมายที่ได้สร้างไว้ก่อนเหลือไว้แค่เพียงนาม

บทความโดย นางสาวรัฐวี อูสาววัฒนสิน
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
กองจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ (กลช)

ผ้าชะนีเป็น He นะเธอ

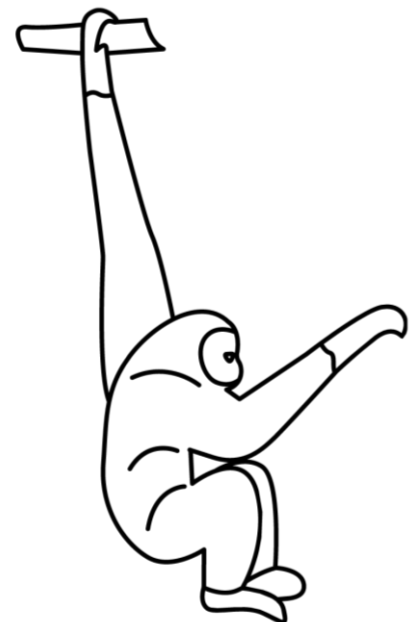
ผมได้มีโอกาสไปเดินเส้นทางศึกษารวมชาติที่เขาใหญ่ เส้นทางไม่ไกลครับประมาณ 3 กิโลเมตร จุดประสงค์ของการเดินเส้นทางนี้คือ การเดินเพื่อศึกษาเรื่องราวของนกเงือกครับ โดยมีอาจารย์จากมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก 2 ท่าน และมีผู้ช่วยหนุ่มไฟแรงอีก 1 ท่านมาบรรยายให้เราฟัง ผมก็ได้เดินกรูไปด้วยกับผู้ช่วยหนุ่มไฟแรง แกมีนามว่า “คุณต๋ม” คุณต๋มแกก็บรรยายเรื่องนกเงือกของแกไปเรื่อยอะนะครับ แต่ผมเองก็ไม่ได้ตั้งใจฟังอะไรเพราะหวังเพียงว่าจะได้ถ่ายรูปนกเงือกสักตัว แต่ผมเดินมาจะสุดทางที่เป็นป่าแล้วยังไม่เจอนกเงือกสักตัว แต่สายตาผมดันไปมองต้นไม้ที่ไหวติงผมเลยรีบยกกล้องดูว่าสาเหตุที่ต้นไม้ไหวคืออะไร ก็ได้สบสายตาเข้ากับ “ชะนี” ครับ คุณต๋มแกก็บอกว่า เป็น “ชะนีมือขาว” ผมก็เลยได้รูปน้องชะนีมาแทน ทีนี้ก็เกิดความสนใจเรื่องชะนีขึ้นมาชะงันเลยไปเสิร์ชข้อมูลของชะนี แต่ก็ไม่ได้เจอแต่เรื่องชะนีที่เป็นสัตว์ครับ ดันไปเจอเรื่องชะนีที่เป็นคำใช้เรียก “ผู้หญิง” ด้วย

“ชะนี” เป็นคำที่นิยมใช้เรียกผู้หญิงโดยเฉพาะกลุ่มสาวสอง ที่มักจะเรียกผู้หญิงว่า “นางชะนี” หมายถึงผู้หญิง “นางชะนีน้อย” หมายถึงผู้หญิงที่เด็กกว่า แล้วคำว่าชะนีกลายมาเป็นสรรพนามเรียกผู้หญิงได้อย่างไร?

ถ้าทำความเข้าใจกันง่าย ๆ ก็คนเป็นก็คงเป็นเพราะเสียงของชะนีที่ร้อง “ผัว ผัว ผัว” ก็คงเปรียบเหมือนผู้หญิงที่ร้องหาผู้ชาย โดยใช้คำว่า “ผัว” เป็นตัวแทนของผู้ชาย แต่รู้กันหรือไม่ว่าจริง ๆ แล้วชะนีไม่ได้ร้อง “ผัว ผัว ผัว” แต่จริง ๆ แล้วร้องว่า “วะ วะ วะ” แต่คนส่วนใหญ่ได้ยินเพี้ยนเป็น “ผัว ผัว ผัว” คนส่วนใหญ่ก็เข้าใจว่าชะนีที่ร้อง ผัว ผัว คงเป็นเสียงชะนีตัวเมียร้องหาตัวผู้ แต่ความจริงแล้วไม่ใช่อย่างที่คิดเลย ชะนีที่ร้องผัว ผัว เป็น “ชะนีตัวผู้” ที่ร้องบอกว่ายังมีชะนีหนุ่มโสดรอชะนีสาว ๆ อยู่ตรงนี้นะจ๊ะ พร้อมทั้งจะหาคู่สืบพันธุ์

ดังนั้น การเรียกผู้หญิงว่า “ชะนี” อาจมีจุดเริ่มจากความเข้าใจผิด ๆ จากพฤติกรรมการร้องของชะนีที่คิดว่า “ผัว ผัว ผัว” คือการร้องหาคู่ของตัวเมีย แต่ที่จริงแล้วเป็นการร้องหาคู่ของตัวผู้ต่างหาก ผมลองมาคิดดูเล่น ๆ ว่าถ้าเราทำความเข้าใจเรื่องนี้ใหม่ให้ถูกต้อง หรือคำว่า “ชะนี” ต้องเอามาเรียกผู้ชายที่ยังโสดและพร้อมจะหาคู่?

บทความโดย นายสุเมธ จันทร์สวย
นักวิชาการเผยแพร่
สำนักงานเลขาธิการกรม (สลก.)

เพราะนกเงือกนั้น ไม่อาจอยู่เพียงลำพัง

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่นั้น เป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต และมีความอุดมสมบูรณ์มากแห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยในบรรดาสัตว์มีชีวิตที่หลากหลายของที่นี่ มีสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งที่ถือเป็นไฮไลท์สำคัญ และมีการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์มาอย่างยาวนานกว่า 40 ปี นั่นก็คือ นกเงือก นั่นเอง

นกเงือกในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่นั้นมีทั้งหมด 4 ชนิด ได้แก่ นกกก นกแก๊ก นกเงือกสีน้ำตาลและนกเงือกกรมช้าง โดยนกเงือกแต่ละชนิดต่างก็มีลักษณะและพฤติกรรมบางอย่างในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน แต่นกเงือกทั้ง 4 ชนิดมีพฤติกรรมร่วมกันคือ อาหารที่พวกมันโปรดปรานคือผลไม้ไม่มีเปลือกแข็งอย่างยางอ่อน คางคก กะเพราต้น ค้อ หรือสุรามะริด ชอบอยู่ในป่าดงดิบ มีพฤติกรรมจับคู่ผสมพันธุ์แบบผัวเดียวเมียเดียว และในช่วงฤดูผสมพันธุ์ ตัวผู้จะเป็นฝ่ายออกหาอาหารมาให้ตัวเมียที่ซิงตัวเองในโพรงบนต้นไม้ เพื่อฟักไข่และดูแลลูกนกน้อย ๆ ของทั้งคู่ตลอด 3-4 เดือน

อาจารย์วิจักขณ์ ฉิมโฉม

เลขาธิการมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือกและคณะ ได้บอกเล่าถึงการดำเนินงานของมูลนิธิเพื่อการอนุรักษ์นกเงือกที่สำคัญ คือ การจัดการโพรงนกเงือก เพราะนกเงือกนั้น ไม่สามารถสร้างโพรงได้ด้วยตนเอง และโพรงนั้นถือเป็นปัจจัยสำคัญในการผสมพันธุ์ คือ นกเงือกต้องมีโพรงที่มั่นใจว่าปลอดภัยและโพรงเหล่านั้น เมื่อผ่านไป 6-7 ปี จะมีการเสื่อมสภาพและไม่สามารถใช้งานได้จึงต้องมีการบำรุงรักษาโพรงให้มีอายุการใช้งานได้ยาวนานขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซม

สุรามะริด อาหารที่นกเงือกโปรดปราน

โพรงนกเงือกด้วยการถมดินในโพรงให้สูงมากพอต่อการใช้ชีวิตของแม่และลูกนก การเสียบท่อ PVC เพื่อระบายน้ำขังในโพรงและการปรับปรุงโพรงนกเงือกด้วยการเปิดหัวโพรงที่แคบลงเพราะเนื้อไม้ส่วนนั้นประสานกันให้กว้างขึ้น ให้นกเงือกนั้นสามารถเข้าไปใช้โพรงนั้นเป็นรังได้อีกครั้ง

แล้วโครงอันแสนสำคัญที่นกเงือกใช้ในการทำรังแต่สร้างเองไม่ได้นี้ และที่ทางมูลนิธิเข้าไปช่วยจัดการดูแลนั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร? โดยในตามธรรมชาตินั้นปัจจัยในการเกิดเป็นโพรงที่สามารถใช้เป็นรังของนกเงือกได้เกิดขึ้นจาก 3 สาเหตุคือ 1. รอยบนต้นไม้ถูกเชื้อราทำลายจนเกิดเป็นโพรงขึ้น 2. นกหัวขวานเจาะเปิดต้นไม้เป็นโพรง และ 3. เมื่อมีผึ้งเข้าไปทำรังในโพรงและถูกหมี้ฉีกทิ้งทำลายปากโพรงนั้น เพื่อกินรังผึ้งนั้นจนโพรงเปิดกว้างมากพอจะเห็นได้ว่าการมีชีวิตของนกเงือกนั้นย่อมไม่อาจอาศัยแค่ตัวมันเองเพื่ออยู่รอดได้ ซึ่งในวิถีทัศน์แนะนำเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่นั้นมีพูดถึงประโยคหนึ่งที่น่าสนใจว่า “การทำลายสิ่งหนึ่งย่อมกระทบการอยู่รอดของอีกสิ่งหนึ่งเสมอ” นั่นเพราะทุกสรรพสิ่งย่อมไม่อาจอาศัยอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยว วิถีชีวิตของสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งที่เป็นการทำลายอย่างการเจาะปากโพรงของนกหัวขวาน หรือการฉีกทิ้งโพรงไม้ของหมี้กลับกลายเป็นการสร้างบ้านอันอบอุ่นปลอดภัยให้แก่ครอบครัวนกเงือกโดยที่พวกมันก็ไม่ได้รู้ตัวด้วยซ้ำ

อ. วิจักขณ์กำลังอธิบายเกี่ยวกับเรื่องโพรงให้คณะผู้เข้าอบรม

โพรงที่พบบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติหนองผักชี

รอยเล็บของหมี้บนต้นไม้

เพื่อให้เหล่านกเงือกและสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิด ณ ที่แห่งนี้ยังสามารถคงอยู่คู่กันและกันเช่นนี้ต่อไปนอกเหนือจากการทำงานหนักของเหล่าอาสาสมัครจากมูลนิธิฯ เจ้าหน้าที่ของทางอุทยาน ทุกคนทุกภาคส่วนย่อมต้องช่วยกัน ในฐานะนักท่องเที่ยวย่อมต้องปฏิบัติตามกฎของอุทยาน ในฐานะภาครัฐ ย่อมต้องสนับสนุนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็นอย่างงบประมาณ หรือผลักดันกฎหมายหรือแนวปฏิบัติที่อำนวยความสะดวกต่อเจ้าหน้าที่ และบทลงโทษที่มอบให้ผู้กระทำผิดกฎหมายอย่างสาสม เพื่อให้พื้นที่กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ยังเหมาะสมกับเกณฑ์ที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกโลกไว้ว่า “เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดสัตว์และพันธุ์พืชที่หายากหรือที่ตกอยู่ในสภาวะอันตราย ยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้รวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความอุดมสมบูรณ์ของพืช และสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจ”

บทความโดย นางสาวยุวดี นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ กองติดตามประเมินผลสิ่งแวดล้อม (กตป.)

ครั้งแรกกับชันโรง

การเดินทางครั้งแรกในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา เป็นช่วงเวลาที่ทำให้ได้เปิดประสบการณ์ที่ไม่สามารถหาได้ในกรุงเทพมหานคร การเดินเท้าในระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร ทำให้ได้พบกับสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ที่เราไม่มีโอกาสได้สัมผัสในชีวิตประจำวันของสังคมเมือง นี่อาจเป็นเสน่ห์ของการเดินป่าที่หลายคนหลงใหลและรอคอยช่วงเวลาวันหยุดเพื่อที่จะได้มาทำกิจกรรมนี้การได้เข้าไปท่องเที่ยวในธรรมชาติ นอกจากจะได้สูดอากาศที่บริสุทธิ์แล้ว เรายังจะได้พบสิ่งมีชีวิตที่ไม่เคยรู้จักและอาจได้กระตุ้นต่อมการเรียนรู้ของเราขึ้น เช่นเดียวกับกับข้าพเจ้าในครั้งนี้ ที่ได้ยินชื่อสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งเป็นครั้งแรกจากอาจารย์ผู้ซึ่งนำเราในการเดินป่าครั้งนี้ และทำให้ข้าพเจ้าฉงนสงสัยว่าเจ้าสิ่งมีชีวิตนี้คืออะไร โดยพร้อมจะหาคำตอบหลังจากการเดินทางเสร็จสิ้น และเจ้าสิ่งมีชีวิตนั้นมีชื่อว่า “ชันโรง”

ชันโรง อ่านว่า ชัน-นะ-โรง เป็นแมลงในกลุ่มเดียวกับผึ้ง แต่ไม่มีเหล็กใน พบได้ในทุกภูมิภาคของไทย มีพฤติกรรมเก็บน้ำหวานจากดอกไม้และละอองเกสรของพืชมาใช้เป็นอาหารเช่นเดียวกับผึ้ง แต่ไม่มีเหล็กในจึงไม่สามารถต่อยศัตรูได้ ชันโรงจึงมีพันธุกรรมที่แข็งแรงใช้กัดศัตรูเพื่อต่อสู้ป้องกันรังแทน โดยจะอยู่อาศัยตามรอยแยก รอยแตกของชั้นหิน ต้นไม้ โพรงไม้ ซึ่งจะมีการสร้างปากทางเข้ารังด้วยไขผสมยางไม้และกรวดหรือดิน และมีชันโรงงานคอยเฝ้าป้องกันศัตรูเข้ารังชันโรงเป็นแมลงสังคมคืออยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ มีการแบ่งกลุ่มที่เรียกกันว่า “วรรณะ” ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบต่างกันไป แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ **1. นางพญา** เปรียบเสมือนหัวหน้าครอบครัว ตัวจะใหญ่กว่าตัวอื่น มีหน้าที่วางไข่ในถ้วยตัวอ่อนที่ชันโรงงานสร้างไว้ให้ และควบคุมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในรัง นางพญาจะมีอายุอยู่ได้ 3-4 ปี หรืออาจจะนานกว่านั้น **2. ชันโรงงาน** เป็นกลุ่มของชันโรงที่มีมากที่สุดในการ และส่วนใหญ่มักเป็นตัวเมีย ทำหน้าที่ตั้งแต่ทำความสะอาดและซ่อมแซมรัง สร้างถ้วยตัวอ่อนไว้ให้นางพญาวางไข่ สร้างถ้วยอาหารไว้เก็บน้ำผึ้งและเกสรดอกไม้ ให้อาหารและคอยเป็นพี่เลี้ยงช่วนางพญาวางไข่ ป้องกันรัง และออกหาอาหาร ชันโรงงานจะมีอายุอยู่ได้ถึง 60-90 วัน และ **3. ชันโรงตัวผู้** ทำหน้าที่ผสมพันธุ์กับนางพญา จะมีอายุอยู่ได้แค่ 20 วัน ชันโรงเป็นแมลงชั้นยอดในการช่วยผสมเกสรให้กับพืชไม่ว่าจะเป็นพืชตามธรรมชาติหรือพืชเศรษฐกิจ เช่น เงาะ ทูเรียน ลำไย มะม่วง รวมถึงพืชผักทางการเกษตร ช่วยทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น และสร้างความหลากหลายทางธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ผลิตภัณฑ์ของชันโรงได้แก่ น้ำผึ้งชันโรง (Honey) และชัน (Propolis) ซึ่งชันจะมีคุณสมบัติทางยาช่วยยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อโรคชนิดต่าง ๆ ได้

ปัจจุบันมีการเพาะพันธุ์ชันโรงสำหรับจำหน่าย เป็นการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรและผู้ที่มีสนใจในการเพาะเลี้ยงได้เป็นอย่างดีการจำหน่ายมีทั้งการขายเป็นรังแม่พันธุ์สำหรับนำไปเพาะพันธุ์ต่อ การนำน้ำผึ้งชันโรงที่เก็บได้บรรจุใส่ขวดเพื่อจำหน่าย โดยอาจต้องมีการสั่งจองเนื่องจากปัจจุบันการผลิตน้ำผึ้งชันโรงยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า ด้วยคุณสมบัติของน้ำผึ้งชันโรงที่สรรพคุณทางยา มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ สมานแผล มีสารต้านอนุมูลอิสระ ช่วยป้องกันมะเร็ง และด้วยรสชาติเฉพาะที่มีลักษณะเปรี้ยวอมหวาน จึงเป็นที่ต้องการของกลุ่มลูกค้าสายรักสุขภาพ นอกจากนี้ยังมีการนำผลิตภัณฑ์จากชันโรงไปแปรรูปเป็นสินค้าต่าง ๆ เช่น การนำชัน ไปผลิตเป็น สบู่ ยาหม่อง ยาต้ม ยาพ่นในปาก และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ถือว่าชันโรงเป็นแมลงที่แม้ตัวเล็ก แต่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับมนุษย์ได้อย่างมากมายทั้งการเกษตรความหลากหลายทางชีวภาพ และทางการค้า

รังชันโรงบริเวณรอยแยกของต้นไม้ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จ.นครราชสีมา

ในโลกใบนี้ยังคงมีสิ่งใหม่มากมายรอให้เราไปค้นหา โดยเฉพาะในธรรมชาติที่ซ่อนเร้นความสวยงามที่ทรงคุณค่าไว้เหมือนอย่างข้าพเจ้าที่ได้พบกับสิ่งมีชีวิตตัวเล็กที่มีประโยชน์มากมายซ่อนไว้อยู่ในป่าใหญ่ แม้หลายคนอาจจะเคยได้รู้จักเจ้าสิ่งมีชีวิตนี้แล้วแต่ข้าพเจ้าคงไม่มีโอกาสได้รู้จักหากไม่ได้มาเดินป่าในครั้งนี้ การเปิดโอกาสให้ตัวเองได้ลองทำสิ่งใหม่อาจทำให้เราได้พบบางสิ่งซึ่งอาจเป็นครั้งแรกในชีวิตของเรา ไม่ว่าจะอายุของเราจะมากเท่าไรก็ตาม

บทความโดย นางสาวกรรณิกา กั้นพุดชา
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
กองติดตามประเมินผลสิ่งแวดล้อม

เที่ยววิถี Low Carbon

บ้านท่ามะปร่างค์-คลองเพล

การเติมพลังชีวิตให้ผู้คนในสังคมเมือง ที่มีแต่ความวุ่นวายและเร่งรีบ ของการใช้ชีวิตในแต่ละวัน คือ การได้พักผ่อนท่ามกลาง "ธรรมชาติ" ได้ สัมผัสความสดชื่นและได้ไปสูดอากาศบริสุทธิ์

เราก้เช่นกันต้องการหาเวลาพาตัวเองไปพักผ่อนอยู่ตรงนั้น และในที่สุดโอกาสดี ๆ แบบนี้ก็มาถึง เมื่อได้มาเข้าร่วมกิจกรรม KM for Journey to Be the Writers ณ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัด นครราชสีมา และได้ไปเยือนชุมชนบ้านท่ามะปร่างค์-คลองเพล ซึ่งเป็น ชุมชนท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่มีการผสมผสาน "คน" และ "ธรรมชาติ" เป็นหนึ่งเดียวกัน **ที่เราสามารถไปท่องเที่ยวได้แบบ One Day Trip** ท่ามกลางบรรยากาศ แบบ **Local Low Carbon** กับโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ชื่อว่า **"ดีที่ออกซ์ปอด กอดเขาใหญ่ @ชุมชนบ้านท่ามะปร่างค์-บ้านคลองเพล"** ซึ่งมีการเล่าขานตำนานหลากหลายแง่มุม เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีเรื่องราวชีวิตของคนในชุมชน และยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจมากมาย โดยเริ่มจากพาทุกคนปั่นจักรยาน จากจุดเริ่มต้นศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่ เข้าสู่ชุมชน เที่ยวชมวิถีชุมชน จุดแรกแวะที่ศาลาริมน้ำบ้านท่ามะปร่างค์ รับประทานอาหารสมุนไพร และขนมไทยพื้น พร้อมชมธรรมชาติของหมู่บ้านที่เป็นหมู่บ้านแรกที่รองรับน้ำจากเขาใหญ่และไหลไปสิ้นสุดที่เขื่อนลำตะคอง จากจุดนี้จะพาทุกคนไปเยี่ยมชมสวนผลไม้แบบผสมผสานเกษตรอินทรีย์ พร้อมชิมผลไม้สด ๆ จากสวนตามฤดูกาล เช่น ทุเรียน ลองกอง ฝรั่ง จากนั้นพาไปสักการะหลวงพ่อกษัตริย์ที่มีอายุกว่า 100 ปี ที่วัดท่ามะปร่างค์ และชมทุ่งนา ผืนสุดท้ายพร้อมกับชมวิวเขาลูกช้าง อีกทั้งได้ทำของที่ระลึกด้วยตัวเอง เรียกว่า "ลูกหอมทำมือ" ที่ทำมาจากมะกรูดและใบเตย และได้ร่วมประสบการณ์ทอดกัณฑ์กับชาวบ้านในชุมชน เพื่อนำไปทำ "กัณฑ์ฉาบที่ด้วน" ของฝากยอดนิยมของชุมชน ปิดท้ายทริปด้วยความอร่อยกับอาหารท้องถิ่นสุดพิเศษจากชุมชน

ทริปนี้ทำให้เราได้สัมผัสและใกล้ชิดกับธรรมชาติอันแสนงดงาม และได้เติมพลังชีวิตให้กับตัวเอง พร้อมเผชิญกับความวุ่นวายของชีวิตประจำวันต่อไป

บทความโดย นางสาวศิริวรรณ ลาภทัตทิมาทอง
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
กองติดตามประเมินผลสิ่งแวดล้อม (กตป.)

บ้านท่ามะปรางค์ ท่องเที่ยวแบบรักษโลก

ชุมชนบ้านท่ามะปรางค์ และ บ้านคลองเพล ตั้งอยู่ติดกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ในเขต ตำบลหมูสี อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เป็นชุมชนลูกผสมที่มีคนหลากหลายเชื้อชาติและวัฒนธรรมอยู่ร่วมกัน โดยหลังจากที่มีการสร้างทางรถไฟ และตัดถนนผ่านในช่วงสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้คนได้อพยพลงมาจากเขาใหญ่ เริ่มมีการตั้งถิ่นฐาน จับจองพื้นที่ทำการเกษตร ก่อนจะขยับขยายกลายเป็นชุมชนบ้านท่ามะปรางค์ และ บ้านคลองเพล ซึ่งแยกตัวออกมาภายหลังจากที่มีประชากรเพิ่มขึ้น

สายน้ำ “ลำตะคอง” คือ ทรัพยากรทางธรรมชาติสำคัญของชุมชน ที่ไหลผ่านระหว่างทั้งสองหมู่บ้าน เป็นแหล่งต้นน้ำที่สะอาดและบริสุทธิ์ มีผืนป่าอันเขียวชจี ล้อมรอบ ปัจจุบัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร หรือ ทำงานเกี่ยวกับที่พัก แต่มีคาต ยังมีแหล่งเกษตรกรรมและวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่ซ่อนตัวอยู่ท่ามกลางโรงแรมดังในพื้นที่ ผู้คนในชุมชน ยังใช้ชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ อยู่ด้วยกันด้วยความเกื้อกูลกันคนต้นไม้ และ สัตว์ป่า ซึ่งยังคงหากินอยู่ในพื้นที่โดยไม่เบียดเบียนกันและกัน.. ลองมาเที่ยว ชุมชนบ้านท่ามะปรางค์ บ้านคลองเพล มาปั่นจักรยานเดินทางแบบกันเอง ชิมผลไม้จากสวน ชวนทำกิจกรรมสนุกๆ และรับประทานอาหารสุดพิเศษจากท้องถิ่น ตลอดเส้นทางสีเขียว ที่มีเรื่องเล่าที่ไม่เคยรู้

การเดินทางท่องเที่ยวในชุมชน จะใช้วิธีการ “ปั่นจักรยาน” เยี่ยมชมวิถีชีวิตและธรรมชาติของ บ้านท่ามะปรางค์ – บ้านคลองเพล ซึ่งวิธีนี้จะเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และไม่สร้างมลพิษ การปั่นจักรยานอย่างเนิบช้า จะทำให้เราย้อนเวลาไปเรียนรู้ประวัติความเป็นมา ก่อนก้าวข้ามผ่านสู่ยุคปัจจุบันท่ามกลางความเจริญของเขาใหญ่ ซึ่งตลอดเส้นทาง ก็จะมีเรื่องอ้อมกับ อากาศบริสุทธิ์ ต้นไม้ ภูเขา มีตรภาพและรอยยิ้มของผู้คน

สำหรับนักท่องเที่ยวสายวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ จะต้องไม่พลาดไปเยี่ยมชมวัดท่ามะปรางค์ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่คู่ชุมชนมากกว่า 100 ปี แต่เดิมเป็นเพียงวัดเล็กๆ จนกระทั่งผู้มีจิตศรัทธาและ ชาวบ้านได้ร่วมกันทำบุญสร้างศาสนสถานเพิ่มเติม และที่วัดแห่งนี้ ยังเป็นที่ประดิษฐานของ หลวงพ่อใหญ่ พระพุทธรูปปูนปั้นแบบอีสานดั้งเดิม มีความสวยงามที่เป็นเอกลักษณ์ตามแบบฉบับของการปั้นด้วยมือ ซึ่งประดิษฐานอยู่ในวิหารหลังเก่าของวัดท่ามะปรางค์ อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน มาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย..และบริเวณวัดนั้นตั้งอยู่ติดกับที่นาผืนสุดท้ายของเขาใหญ่ ไม่รู้ว่าวันไหนนาผืนสุดท้ายนี้จะหายไปจากบ้านท่ามะปรางค์ !!

นอกเหนือจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวสายกินอย่างพวกเรา ก็ยังมีกิจกรรมเด็ดๆ ให้เราสามารถไปเรียนรู้การทำกล้วยฉาบ “กล้วยพีด้วน” (กล้วยที่พีด้วน เชนเลบข้างประจำถิ่น หลงเหลือให้พวกเราได้กิน) จากกลุ่มแม่บ้านชุมชน พร้อมทดลองทำ และลองชิมกล้วยฉาบแบบสดๆ ร้อนๆ มีรสชาติหลากหลาย ทั้ง กล้วยมัน กล้วยหวาน กล้วยเบรคแตก และ นอกจากนี้ ก็สามารถปรุงรสด้วยการเพิ่ม ผงชีส ผงปาปริก้า ได้ตามใจชอบ สุดแต่ใจจะไขว่คว้า !!

บทความโดย นายทศพล เพียรธนะกุลชัย
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
กองติดตามประเมินผลสิ่งแวดล้อม (กตป.)

เดินตามรอยคนดัง

ผู้บุกเบิกแห่งป่าเขาใหญ่-ดงพญาเย็น

“รู้มั๊ย นีรอยใคร”

ที่ต้นเส้นทางศึกษาธรรมชาติกม. 33 อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ **พีป้อม** เจ้าหน้าที่อุทยานเรียกให้เราหยุด ภาพของกิ่งไม้สดๆ โคนหักจนแหลกทำให้เรารู้ได้ทันที ใครคนนั้นที่หักกิ่งไม้ได้แบบนี้มีอยู่สปีสี่เดียว

“ช่างใช้ไหมคะ ใครคะเนี่ย”

“ของพีด้วน พีด้วนเพิ่งผ่านเส้นนี้เมื่อคืนเลย” พีป้อมตอบอย่างภูมิใจ เรายืบทียบมือถือขึ้นมาเก็บภาพด้วยความตื่นเต้นเหมือนได้เจอคนดัง

หากย้อนกลับไปเมื่อ 4-5 ปีก่อน บทสนทนานี้คงให้ความรู้สึกแปลกประหลาด ใครเลยจะคิดว่าผู้มาเยือนจากเมืองใหญ่ห่างไปนับร้อยกิโลเมตรจะพูดคุย ถึงช่างตัวเดียวกันกับเจ้าหน้าที่อุทยานราวกับพูดคุยถึงดารารู้จักกันมาเนิ่นนาน

เรื่องราวของพลายด้วน หรือพีด้วน ช่างพลายงาด้วนที่อาศัยอยู่บนอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และช่างพลายอีกหลายตัว อาทิ พีโยโย่ พีตื้อ พีเดี่ยวหลับ หรือพีงาทอง ถูกบอกเล่าผ่านวิดีโอและรูปภาพในโซเชียลเน็ตเวิร์คมากมาย ผลสำเร็จของการตั้งชื่อช่างและนำเสนอช่างป่าในแง่มุมใหม่ทำให้แทบจะเรียกได้ว่าพวกเขาเหล่านี้เป็น “คนดัง” หรือ “เซเลบ” ประจำเขาใหญ่เลยทีเดียว

การพบเห็นกิ่งไม้ที่พี่ด้วนทำห้กครั้งนี่จึงนำตื่นตื่นราวกับเดินตามรอยคนดังแห่งผืนป่าก็ไม่ปาน

ในรอบหลายปีมานี้ ภาพจำของช่างป่าถูกเปลี่ยนแปลงไปจนเป็นมากกว่าแค่สัตว์ป่า พวกเขาเป็นทั้งตัวปัญหาที่สร้างความเสียหายให้เรือกสวนไร่นา เป็นด่านล่อยคอยเก็บส่วยจากรถชนอ้อย เป็นสิ่งมีชีวิตแสนรู้ที่ดูเป็นมิตร หรือแม้กระทั่งเป็น Brand Ambassador ให้กับกล้วยฉาบของชุมชน

และใช้ Brand Ambassador คนนั้นก็คือพี่ด้วน อินฟูเอเนเซอร์คนดังของเขาใหญ่นั่นเอง

เรื่องราวของพี่ด้วนถูกเล่าผ่านชาวชุมชนท่ามะปรางค์ ชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งรกรากอยู่เคียงข้างป่าเขาใหญ่-ดงพญาเย็นมาตั้งแต่ยุคที่พื้นที่เขาใหญ่เพิ่งถูกประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติ เช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆ ที่มีพื้นที่ติดกับอาณาเขตป่า ปัญหาช่างป่าบุกรุกพื้นที่เกษตรกรรมเป็นปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญ ชาวชุมชนท่ามะปรางค์หาทางออกร่วมกันโดยเรียนรู้ธรรมชาติและพฤติกรรมของช่าง ยอมให้ช่างกินกล้วยในสวนไปบางส่วนก่อนจะนำกล้วยส่วนที่ช่างยังไม่ได้กินไปแปรรูปต่อ เมื่อพี่ด้วนเริ่มเป็นที่รู้จักของผู้คนนอกอุทยานและนอกชุมชน จากช่างป่าที่คอยมากินกล้วยของชาวบ้าน ปัจจุบันนี้ กล้วยฉาบที่ทำมาจากสวนที่พี่ด้วนบุกไปกินถูกเรียกว่า “กล้วยพี่ด้วน” และกลายเป็นจุดขายหนึ่งของผลิตภัณฑ์ชุมชน

เรียกได้ว่าเรามาตามรอยพี่ด้วนกันตั้งแต่ก่อนเข้าป่าเลยทีเดียว

เมื่ออย่างเท้าเข้าสู่บ้านของพี่ด้วน สู่ผืนป่าเขาใหญ่-ดงพญาเย็น รอยกิ่งไม้หักและไม้พุ่มที่ราบลงไปกับพื้นเป็นทางตามรอยเดินของพี่ด้วนก็เป็นเครื่องย้ำเตือนว่าเรากำลังเป็นประจักษ์พยานให้กับบทบาทที่แท้จริงของพี่ด้วนและเพื่อนร่วมสายพันธุ์

ไม่ใช่แค่กำลังตามรอยของเซเลบท่านหนึ่ง เรากำลังตามรอย “ผู้บุกเบิก” ของผืนป่าอยู่

ตลอดเส้นทางเราพบร่องรอยของช่างป่ามากมาย ทั้งรอยทางเดิน และรอยที่ช่างใช้งาเขาเขาะเปลือกไม้เพื่อรูดกินส่วนของเปลือกไม้ด้านใน เส้นทางศึกษาธรรมชาติ กม. 33 นับว่าเป็นเส้นทางยอดนิยมของผู้มาเยือนป่าเขาใหญ่แห่งนี้ เนื่องจากระยะทางที่ไม่ไกลนัก และสภาพเส้นทางที่เดินค่อนข้างง่าย เมื่อเทียบกับเส้นทางอื่น พี่ออด วิทยากรจากมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก เล่าให้เราฟังว่า เส้นทางที่เรา กำลัง ใช้อยู่นี้ไม่ใช่เส้นทางที่มนุษย์สร้างขึ้นแต่เดิม ทว่าเป็นทางผ่านของสัตว์ป่ามาก่อน และผู้ที่เบิกทางให้ป่ารกทึบกลายเป็นเส้นทางของสัตว์ป่าและมนุษย์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้นก็คือช่างป่านั้นเอง

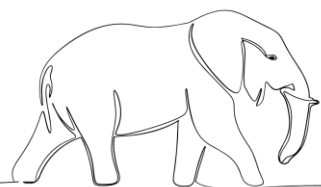
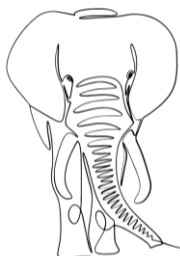
ไม่เพียงเท่านั้น ดินโป่งที่เป็นแร่ธาตุให้กับสัตว์ป่านานาชนิดเองก็ไม่ได้ผุดขึ้นมาบนผิวดินตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการขุดดินเพื่อหาแร่ธาตุของช่างป่า จึงนับได้ว่านอกจากเป็นผู้เบิกทางแล้ว ช่างปายังเป็นผู้บุกเบิกแหล่งของดินโป่งเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ในยุคสมัยที่ป่าเขาใหญ่ไร้เสือโคร่งซึ่งเป็นผู้ล่าตามธรรมชาติของช้าง จำนวนประชากรช้างเพิ่มขึ้น ชุมชนเมืองขยายตัว ช้างเริ่มเป็นที่รู้จักในฐานะ “คนตัง” มากขึ้น ทำให้เส้นแบ่งของคนกับป่าเริ่มพร่าเลือน ในอนาคตข้างหน้า ทั้งสถานะและภาพจำของช้างป่าอาจจะเปลี่ยนแปลงไปอีก

แต่ในขณะที่ภาพจำของช้างป่านอกป่าเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เหล่าพี่ใหญ่ของผืนป่ายังคงทำหน้าที่ผู้บุกเบิกของตนอย่างไม่สั่นคลอน

และสิ่งที่เราในฐานะผู้มาเยือนทำได้คือเดินตามรอยผู้บุกเบิกของป่าผืนนี้ด้วยความเคารพ และทำทุกวิถีทางไม่ให้ภาพจำของพวกเขากลายเป็นเพียงเรื่องเล่าและความทรงจำ

บทความโดย นางสาวทัศนธร ภูมิยุทธ์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ
กองติดตามประเมินผลสิ่งแวดล้อม (กตป.)

เรื่องเล่า คนเฝ้านก (เงือก)

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นอุทยานแห่งแรกของไทย ครอบคลุม 4 จังหวัด (สระบุรี นครราชสีมา ปราจีนบุรี และนครนายก) มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จึงเปรียบเสมือนเป็นบ้านหลังใหญ่ของสิ่งมีชีวิตที่สำคัญ หายาก และใกล้สูญพันธุ์หลายชนิด รวมถึงนกเงือก ซึ่งเป็นดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ เนื่องจากจะอาศัยอยู่ในป่าหรือพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เท่านั้น โดยนกเงือกที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีด้วยกัน 4 ชนิด (นกแก๊ก นกกก นกเงือกกรามช้าง และนกเงือกสีน้ำตาล)

สิ่งที่เป็นไฮไลท์หรือเสน่ห์อย่างหนึ่งของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่คงจะหนีไม่พ้นการแบกกล้องไปเก็บภาพนกต่าง ๆ และการไปเฝ้าดูโพรงนกเงือก โดยหลังจากที่นกเงือกจับคู่กันแล้ว ตัวเมียจะเข้าโพรงรังและปิดปากโพรงให้เหลือเพียงช่องเล็ก ๆ กว้างแค่ว่าจะงอปากออกมาได้ และรอการส่งอาหารจากตัวผู้ทุกวัน ตัวผู้จะทำการส่งอาหารวันหนึ่งหลายรอบและมักจะใช้เส้นทางบินเป็นเส้นทางและเวลาเดิม ๆ

การไปเฝ้าดูนกเงือก เริ่มตั้งแต่หกโมงเช้า เราขับรถไปดูยังต้นไทรที่ลูกไทรกำลังสุกได้ที่ ซึ่งลูกไทรถือเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของเหล่าสัตว์ต่าง ๆ ในขณะที่เรากำลังเดินไปที่ต้นไทรสุก เราได้เจอสัตว์นานาชนิด ไม่ว่าจะเป็น ชะนีมวงกุฎ ชะนีมือขาว เขี้ยวหน้าเทา นกพญาไฟใหญ่ กระรอก และเวลาที่เรารอคอยก็มาถึง เสียงร้อง แก๊ก-แก๊ก-แก๊ก ได้ยินมาแต่ไกล นกแก๊ก ตัวแรกได้บินมากินลูกไทร พร้อมกับนกแก๊กอีก 2 - 3 ตัวก็ได้บินมาให้เราได้เก็บภาพ ซึ่งนกแก๊กมักจะชอบอยู่รวมกันเป็นฝูงเล็ก ๆ เมื่อเราเห็นตัวหนึ่งบินผ่านไป เรามักจะเห็นอีกตัว หรือสองถึงสามตัว บินตามตัวหน้าไปเสมอ เมื่อเราได้ภาพจากจุดนี้จนพอใจแล้ว เราได้ย้ายจุดไปยังโพรงรังของนกเงือกสีน้ำตาล

การไปเฝ้าโพรงรังนกเงือกสีน้ำตาล เราได้เข้าไปยังเส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกกองแก้ว เดินไปตามทางจะเจอกับทางเข้าไปยังจุดบังโพรงที่ทำด้วยสแลนสีดำและมีไม้ปักคลุมอยู่ เราต้องค่อย ๆ เดินเข้าไป จนถึงจุดที่สามารถมองเห็นโพรงรังได้อย่างชัดเจน เจ้าหน้าที่ได้บอกให้อยู่เงียบ ๆ และนั่งรอเวลา ทุกคน

ต่างอยู่ในโลกส่วนตัวของตัวเอง แต่หูก็ยังต้องคอยฟังเสียงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เราจะได้ยินเสียงของชะนี เสียงของนกโพรงตก เสียงของนกเงือกตัวเมียที่ใช้จะงอปากปิดปากโพรง เสียงดัง ก๊อก-ก๊อก-ก๊อก เมื่อใกล้เวลา 9 โมงเช้า เราจะได้ยินเสียงกระพือปีกของนกเงือกสีน้ำตาลตัวผู้ดังมาแต่ไกล และส่งเสียงร้องเป็นสัญญาณให้ตัวเมียรับรู้

เมื่อได้ยินเสียงทุกคนต่างเข้าประจำจุด ตั้งกล้องรอเก็บภาพ เราต้องทำตัวให้นิ่งและเงียบที่สุด เนื่องจากนกเงือกสีน้ำตาลจะมีความอ่อนไหวต่อสิ่งรบกวนมาก เมื่อเขารู้สึกไม่ปลอดภัย เขาจะบินหนีหายไป และไม่กลับมาอีก โพรงรังนี้อีก นกเงือกตัวผู้จะบินโฉบลงไปยังปากโพรงรัง ค่อยๆ ขย่อนอาหารป้อนให้กับตัวเมีย ทีละชิ้น ๆ เนื่องจากช่วงนี้เป็นช่วงแรกที่ต้องปิดปากโพรง อาหารที่ป้อนจึงเป็นลูกไทรสุก เพื่อให้แม่นกเอามูลมาเป็นวัสดุปิดโพรงและรองรัง และเมื่อเริ่มมีลูกนกอาหารจะเป็นเหยื่อที่มีโปรตีนมากขึ้น เมื่อป้อนอาหารเสร็จนกเงือกตัวผู้ก็จะบินไปรอที่กิ่งไม้ข้าง ๆ โพรง เพื่อรอให้นักผู้ช่วยบินไปป้อนอาหารตัวเมีย โดยนักผู้ช่วยจะเป็นนักตัวผู้ที่ไม่ได้จับคู่ในฤดูผสมพันธ์หรือเป็นลูกของนกคู่ตัวเมียในปีก่อน ๆ เวลาเข้าป้อนอาหารบรรดานักผู้ช่วยทั้งหลายจะเรียงแถวกันคอยเข้าป้อนเป็นลำดับ เมื่อนักผู้ช่วยเข้าไปป้อนอาหารเสร็จ นักตัวผู้และนักผู้ช่วยก็จะพากันบินไปหาอาหารในรอบใหม่

การที่เราได้ไปใช้เวลาอยู่กับธรรมชาติ นิ่งดูการดำรงชีวิตของนกเงือกสีน้ำตาล ทำให้เรารู้สึกทั้งในการเสียดสละของนกเงือกตัวเมียที่ต้องทำหน้าที่ปกป้องลูกน้อยในรัง นกเงือกตัวผู้ต้องคอยบินไปหาอาหาร และความมีน้ำใจของนักผู้ช่วยที่มาช่วยหาอาหาร การที่เราได้เห็นภาพนกเงือกตัวผู้ที่มาป้อนอาหารให้ตัวเมีย เป็นภาพที่สวยงามมาก ทำให้เข้าใจแล้วว่าทำไมทุกคนถึงยอมแบกก้อน มานั่งรอเวลา เพื่อที่จะเก็บภาพนกเงือก การไปนั่งเฝ้าดูนกเงือก นอกจากจะได้เห็นภาพสวยงามที่ธรรมชาติได้สรรสร้างแล้ว เรายังได้รับมิตรภาพใหม่ระหว่างทาง ถ้าคุณผู้อ่านมีเวลาว่างสักวัน ลองมาใช้ชีวิตอยู่ภายใต้ธรรมชาติ แล้วคุณจะรู้ว่าความรู้สึกใจฟูเป็นอย่างไร...

บทความโดย นางสาวพรพรรณ ปัญญาวงศ์
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
กองติดตามประเมินผลสิ่งแวดล้อม (กตป.)

นกเงือก

ที่ไม่เป็นเหือกสุดท้ายของไทย

"นกเงือก" ทำไม่ถึงเรียกว่า "นกเงือก" คุณพิทยา ช่วยเหลือ หรือพี่อ้อด ผู้ช่วยนักวิจัยโครงการศึกษานิเวศวิทยาของนกเงือก คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้บอกไว้ว่า จริง ๆ แล้วคำว่า 'เงือก' ในที่นี้ไม่ได้หมายถึง สัตว์ครึ่งคนครึ่งปลา ที่อาศัยอยู่ในน้ำตามตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมา แต่เป็นคำที่ไม่มีความหมาย เพราะมันเป็นเพียงเสียงร้องของนกที่ชาวบ้านได้ยินว่า "เหือก" แล้วเรียกเพี้ยนเป็น 'เงือก' จนเป็นที่มาของการตั้งชื่อนกชนิดนี้ว่า "นกเงือก" นั่นเอง ส่วนชื่อของนกเงือกในภาษาอังกฤษ เค้าเรียกกันว่า "Hornbill" ซึ่งมีที่มาจากลักษณะภายนอกของนกเงือกที่มีโหนก (Casque) ของนกเงือกหัวแรด (Rhinoceros Hornbill) ที่มีลักษณะเป็นทรงกระบอกแนบไปตามความยาวของจงอยปาก และมีปลายที่งอนขึ้นคล้ายกับนอ (Horn) ของแรด

ในโลกของเรามีนกเงือก หรือ Hornbills หลากหลายชนิดพันธุ์รวมถึง 52 ชนิด บวกกับ Ground Hornbill อีก 2 ชนิด รวมเป็น 54 ชนิด คือเท่ากับจำนวนไฟ 1 สำหรับ (52 ใบ) รวมโຈ็กเกอร์อีก 2 ใบ ใช้เป็นเทคนิคในการจำง่าย ๆ ได้

นกเงือกมักจะอาศัยอยู่ตามทุ่งหญ้าและป่าดิบเขตร้อนในทวีปแอฟริกาและเอเชีย โดยในทวีปเอเชียมีนกเงือกอยู่ 31 ชนิด ซึ่งพบในประเทศไทยของเราถึง 13 ชนิด* โดยในวันนี้พวกเราได้มาเดินป่าสำรวจนกเงือกและความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งมีอาจารย์และนักวิจัยจากมูลนิธิศึกษาและคุ้มครองนกเงือก นำทีมโดยอาจารย์วิจักขณ์ ฉินโถม เลขานุการมูลนิธิศึกษาและคุ้มครองนกเงือก ร่วมสำรวจและเดินป่าในครั้งนี้ เพื่อเข้าไปตามหานกเงือก โดยว่ากันว่าในผืนป่าดงพญาเย็น-อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่แห่งนี้ พบนกเงือกได้ถึง 4 ชนิด นั่นคือ นกกก นกแก๊ก นกเงือกกรมช่าง และนกเงือกสีน้ำตาล ซึ่งอาจารย์ยังบอกอีกว่า เราสามารถแยกชนิดของมันจากเสียงร้อง อย่างเช่น นกแก๊กชอบร้องเสียงดัง "แก๊ก แก๊ก แก๊กกก" และการโฉบบินของมันที่มีเสียงค่อนข้างดัง เนื่องจากนกเงือกไม่มีขนคลุมใต้ปีก เมื่อกระพือปีกแต่ละครั้งจึงเกิดเสียงดังราวกับรถจักรไอน้ำ และหากนกเงือกขนาดใหญ่บินมาเป็นฝูง จะทำให้เกิดเสียงดังราวพายุกำลังมาเลย!!!

อีกทั้งลักษณะภายนอกของนกเงือกยังมีส่วนหนึ่งเปลี่ยนเป็นสีอุจาดอยู่บ้าง เช่น หนึ่งบริเวณคอ ขอบตา เป็นต้น มีขนตายาวงาม ขาสั้น ขอบกระโถด ลิ้นสั้น จึงกินอาหารโดยจัดอาหารอยู่ที่ส่วนปลายปากแล้ว โยนกลับลงคอไป

นกเงือกแต่ละชนิดอาจจะมีชื่อและลักษณะบางอย่างแตกต่างกัน แต่พวกมันทุกชนิดล้วนเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าต่อผืนป่าดงพญาเย็น หรืออุทยานแห่งชาติเขาใหญ่แห่งนี้ เพราะนกเงือกจะเลือกกินผลไม้สุกว่า 200 ชนิด และบินทิ้งเมล็ดไว้ตามพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งเหมือนเป็นการช่วยปลูกป่าให้หลากหลาย และยังช่วยเพิ่มแหล่งอาหารให้กับสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่อยู่ในป่าด้วย เพราะฉะนั้น พวกเราทุกคนควรช่วยกันรักษาและอนุรักษ์นกเงือกให้คงอยู่กับธรรมชาติต่อไป เพื่อไม่ให้เค้ากลายเป็นเหยื่อสุดท้ายที่ไม่มีชีวิตอยู่บนโลกใบนี้...

บทความโดย นางสาวอภิญา เฟ็งนาค
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
กองติดตามประเมินผลสิ่งแวดล้อม (กตป.)

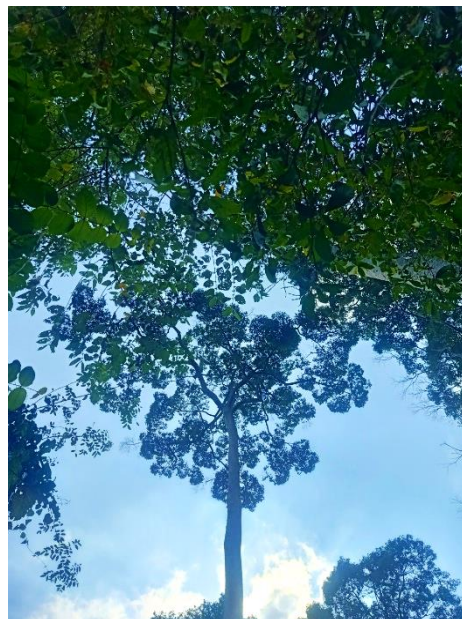
Note: นกเงือกที่พบในประเทศไทยมีทั้งหมด 13 ชนิด ได้แก่ 1) นกกก หรือ นกกะวะ หรือ นกกาฮัง (Great Hornbill) 2) นกเงือกหัวแรด (Rhinoceros Hornbill) 3) นกชนหิน (Helmeted Hornbill) 4) นกแก๊ก หรือ นกแกง (Oriental pied Hornbill) 5) นกเงือกกรมช่าง หรือ นกกุ๊ก (Wreathed Hornbill) 6) นกเงือกกรมช่างปากเรียบ (Plain-pouched Hornbill) 7) นกเงือกคอแดง (Rufous-necked Hornbill) 8) นกเงือกดำ (Black Hornbill) 9) นกเงือกปากดำ หรือ กาเขา (Bushy-crested Hornbill) 10) นกเงือกปากย่น (Wrinkled Hornbill) 11) นกเงือกสีน้ำตาล (Brown Hornbill) 12) นกเงือกสีน้ำตาลคอขาว (White-throated Brown Hornbill) และ 13) นกเงือกหัวหงอก (White-crowned Hornbill)

นกเงือกตัวชีวิต

ความสมบูรณ์ของธรรมชาติ

“ผืนป่ามรดกโลก ดินแดนสวรรค์แห่งนักท่องเที่ยว บ้านหลังใหญ่ของสัตว์ป่า”

คำกล่าวนี้อาจไม่เกินจริง หากนึกถึงผืนป่าพื้นที่ใหญ่ของประเทศไทยคงหนีไม่พ้นการนึกถึงพื้นที่กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ประกอบด้วยอุทยานแห่งชาติ 4 แห่ง และเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า 1 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติปางสีดา อุทยานแห่งชาติตาพระยา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว และบุรีรัมย์ ผืนป่าแห่งนี้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของชุมชนต่าง ๆ แหล่งมรดกโลกดงพญาเย็น-เขาใหญ่ เป็นผืนป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง โดยมีสภาพป่าต่าง ๆ ตั้งแต่ ป่าดงดิบ ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และทุ่งหญ้า ซึ่งได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นอุทยานที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์สัตว์ โดยเฉพาะนกนานาชนิดที่อยู่ภายในพื้นที่แห่งนี้ ตัวเลือกแรกของคนส่วนใหญ่ที่มีความต้องการมาเดินป่า ดูนกคงหนีไม่พ้นที่แห่งนี้ โดยเฉพาะนกเงือกที่มี 4 ชนิด คือ นกกก นกแก๊ก นกเงือกกรามช้าง และนกเงือกสีน้ำตาล ซึ่งสามารถจำแนกชนิดของนกเงือกได้ด้วยรูปร่างลักษณะของปากและโหนก รวมถึงเสียงร้องที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

วันหนึ่งเมื่อเราเดินเขาป่า ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติหนองผักชี ณ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ หากเราลองมองขึ้นไปบนฟ้า เราจะเห็นโพรงบนต้นไม้ใหญ่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นโพรงของนกเงือก เกิดขึ้นจากนกที่สามารถทำโพรงได้ เช่น นกหัวขวาน เกิดจากหมีไปขีดข่วนต้นไม้จนต้นไม้มีโพรงขนาดใหญ่ และสุดท้ายเกิดจากเชื้อรา โดยที่ขนาดความกว้างปากโพรงของนกเงือก 7-8 เซนติเมตร จะเป็นโพรงของนกแก๊ก และนกเงือกสีน้ำตาล ส่วนขนาดความกว้างปากโพรงของนกเงือก 12-13 เซนติเมตร จะเป็นโพรงของนกกก นกเงือกใหญ่ และนกเงือกขนาดกลาง อาหารของนกเงือกที่กินคือต้นหว่าเขา ลูกไทร กะเพราต้นยางโอน และ ลูกสุรามะริด เป็นต้น

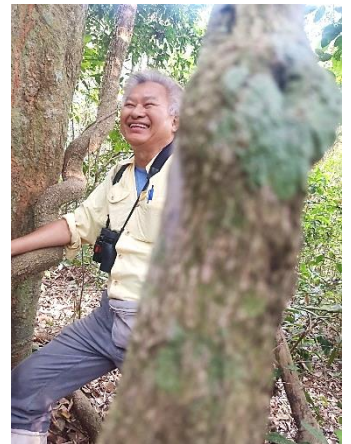
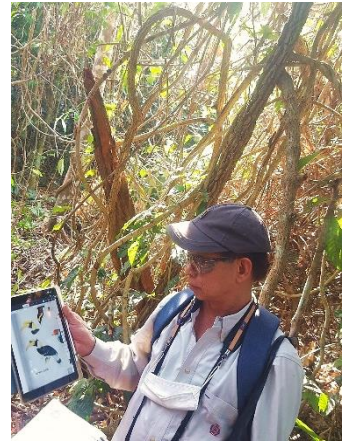
นกเงือกออกลูกเป็นไข่ หลังจากจับคู่นกเงือกจะใช้เวลาการผสมพันธุ์สั้น ๆ 1-2 วัน และไข่จะปฏิสนธิ และออกมาเป็นการกกไข่ซึ่งแตกต่างกันตามชนิด 30-45 วัน หนึ่งรอบของ การผสมพันธุ์จะออกไข่โดยนกใหญ่ เช่น นกกก และนกเงือกกรามช้าง จะออกไข่ 1 ฟอง แต่นกเงือกขนาดเล็กจะออกไข่ได้ 2-3 ฟอง และมีตัวช่วยเลี้ยงหรือลูกนกของปีก่อนๆ มาช่วยเลี้ยง จะออกไข่ได้ 3-4 ฟอง

รูปแบบการเลี้ยงดูของนกเงือก มี 3 รูปแบบ รูปแบบแรก คือ พ่อนกเลี้ยงเดี่ยว แล้วแม่ออกจากรังมาช่วยพ่อเลี้ยงลูก เช่น นกกก รูปแบบที่สอง คือ พ่อนกเลี้ยงตัวเดียว เช่น นกแก๊ก กับนกเงือกกรามข้าง และรูปแบบสุดท้าย คือ นกช่วยเลี้ยงหรือนกเด็กๆ มาช่วยเลี้ยง เช่น นกเงือกสีน้ำตาล

นกเงือกจะอยู่โดยมีพ่อแม่เลี้ยงดู ช่วงแรนกเงือกตัวเมียต้องการอาหารพวกผลไม้ที่มี ไขมันและพลังงานสูง เพื่อใช้ในการฟักไข่ หลังจากนั้นเมื่อลูกนกโต นกเงือกจะต้องการอาหาร พวกสัตว์หรือแมลงที่มี แคลเซียม โปรตีน นกเงือกวัยรุ่นจะออกมารวมกันเป็นฝูง 3-4 ปี โดยในช่วงเวลานั้นนกเงือกจะใช้เวลาในการเรียนรู้กันเพื่อเตรียมพร้อมที่จะ จับคู่ จึงเป็นนกที่มีผัวเดียวเมียเดียว อยู่ด้วยกันตลอดชีวิต เพราะรักแท้มีแค่ ครั้งเดียว ศัตรูของนกเงือกคือเหยี่ยวกับหมาไม้ ทำให้จำนวนของนกเงือก ในธรรมชาติลดลง

ระบบนิเวศป่าไม้ที่มีนกเงือกอยู่จึงถูกจัดว่าเป็นป่าที่อุดม สมบูรณ์และสวยงามตามธรรมชาติ แต่ก็น่าใจหาย เนื่องจากการคุกคามของ มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการตัดไม้ทำลายป่าซึ่ง จะทำให้พื้นที่ป่าน้อยลง นั่นก็ หมายถึงที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของนกเงือกหายไปด้วย

ถ้าอยากให้ระบบนิเวศมีความยั่งยืน เพื่อให้มีแหล่งพื้นที่อยู่อาศัยของนกเงือก เราทุกคนควร อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ เพื่อให้คนเงือกยังคงเป็นตัวแทนและสัญลักษณ์ของความรักแท้ตลอดไป **มนุษย์** ทุกคนต้องการความรักที่สวยงามและสมบูรณ์แบบ นกเงือกเองก็ต้องการความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า เพื่อได้ อยู่ครองคู่กับคู่รักเพียงเราสองตราบสิ้นลมหายใจ

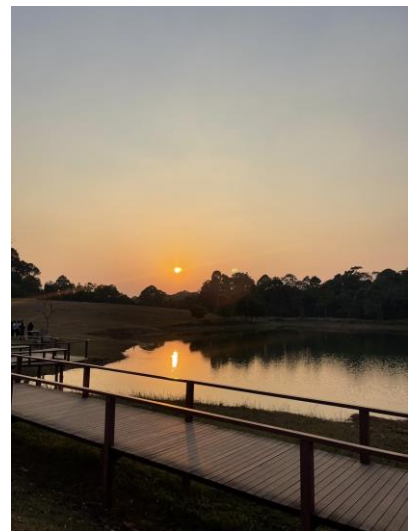

บทความโดย นางสาวกรรณิกา ครุฑแก้ว
เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านวิชาการ
กองติดตามประเมินผลสิ่งแวดล้อม (กตป.)

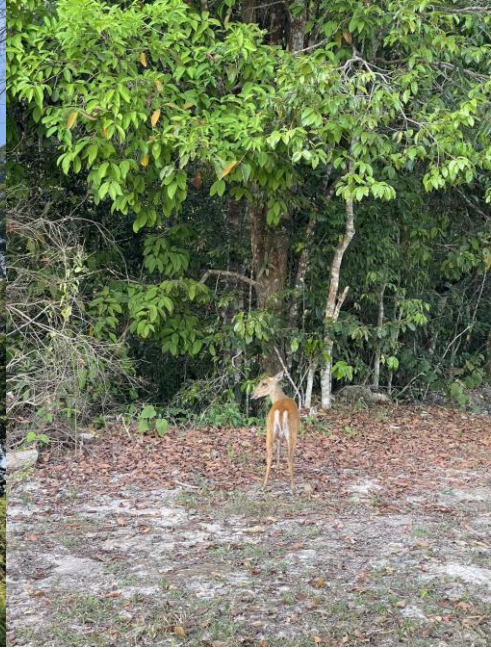

มรดกโลกทางธรรมชาติ สู่บ้านหลังใหญ่ของสัตว์ป่า

ถ้าพูดถึงอุทยานแห่งชาติ คนส่วนใหญ่จะนึกถึงที่ที่มีความเป็นธรรมชาติ รอบล้อมไปด้วยพื้นที่สีเขียว เต็มไปด้วยต้นไม้ สัตว์ป่า รวมไปถึงอากาศที่บริสุทธิ์ กิจกรรมส่วนใหญ่ที่นึกถึงเมื่อไปอุทยานแห่งชาติคือ เพื่อไปพักผ่อน ทำกิจกรรมกับครอบครัว เพื่อนฝูง และอุทยานแห่งชาติที่น่าสนใจในประเทศไทยก็คงจะไม่พ้น “อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่”

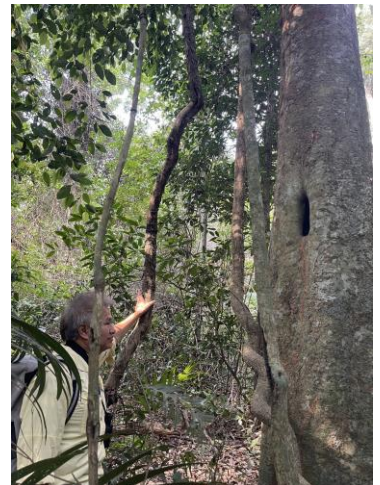

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นหนึ่งในพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติ ครอบคลุมพื้นที่ไปด้วยกันถึง 4 จังหวัด ได้แก่ นครนายก นครราชสีมา ปราจีนบุรี และสระบุรี เป็นอุทยานที่เต็มไปด้วยธรรมชาติที่งดงาม มีทั้งป่าดิบ ป่าโปร่ง ธารน้ำ น้ำตก สัตว์ป่า และพันธุ์ไม้นานาชนิด โดยอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีอากาศที่บริสุทธิ์ และไม่ไกลจากเมืองหลวงมากนัก ทำให้คนส่วนใหญ่นึกถึงอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในการไปพักผ่อนไปเที่ยว หรือไปทำกิจกรรมกันเป็นอย่างมาก

กิจกรรมที่จะไม่พูดถึงไม่ได้เมื่อมาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ นั่นคือกิจกรรมดูนกเนื่องจากอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นแหล่งดูนกที่ดีที่สุดแห่งหนึ่ง และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นบันทึกเป็นพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์นก เพราะมีทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ นกที่พบเห็นง่ายและเป็นนกที่เด่นของที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คือ นกเงือก มีถึง 4 ชนิด ได้แก่ นกกก นกแก๊ก นกเงือกกรามช้าง และนกเงือกสีน้ำตาล เมื่อนักท่องเที่ยวอยู่ในความเงียบสงบ จะทำให้พบเห็นนกได้ง่ายขึ้น การดูนกถือเป็นการเดินทางทางธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เราจะไปค้นพบสิ่งมีชีวิตที่อยู่ตามธรรมชาติที่น่าสนใจ ได้ไปดูถึงที่อยู่อาศัยของนกเงือก ที่เรียกว่า “โพรงของนกเงือก” โดยโพรงของนกเงือกเกิดจากหมีที่ไปแะต้นไม้ เกิดจากเชื้อรา หรือเกิดจากนกหัวขวาน ความเป็นอยู่ของนกเงือกจะหาอาหารให้ลูกใน 3 เดือนแรก ซึ่งจะคาบอาหารมาให้ในโพรง หลังจาก 3 เดือนนั้น พ่อแม่จะพาลูกนกเงือกเข้าสู่สังคม ทำให้ลูกของนกเงือกไปเติบโตและมีคู่ครองในอนาคต

อุทยานแห่งชาติเป็นมรดกโลกที่ทุกคนควรเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญ ซึ่งอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นแหล่งมรดกโลกที่เต็มไปด้วยพื้นที่ป่า ลำน้ำ และสัตว์ป่าที่อุดมสมบูรณ์ กิจกรรมดูนกเงือกที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในครั้งนี้ จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ประทับใจเป็นอย่างมาก ได้เรียนรู้ถึงแหล่งที่อยู่อาศัยของนกเงือก การออกหาอาหารของตัวผู้ที่นำมาให้ตัวเมียและลูก รวมถึงการหาคู่ครองของนกเงือก ทำให้ได้สัมผัสถึงผืนป่าได้อย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่มีในเมืองหลวง ฉะนั้นเราทุกคนควรอนุรักษ์ธรรมชาติเอาไว้ ไม่ไปทำลาย เพราะนั่นแสดงถึงคุณค่ากำลังทำลายบ้าน และแหล่งอาหารของสัตว์นานาชนิด

บทความโดย นางสาวสายธาร อินทร์ประสิทธิ์
เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการ
กองติดตามประเมินผลสิ่งแวดล้อม

500,000 ต้น จากหนึ่งชีวิต

นกเงือก: สัญลักษณ์ของรักแท้

หากวันที่ 14 กุมภาพันธ์คือวันแห่งความรัก วันที่ 13 กุมภาพันธ์ก็เป็นวันรักนกเงือก วันที่ชวนให้ทุกคนร่วมกันมอบความรักให้กับนกเงือก นกที่เป็นตัวแทนแห่งความรัก ที่ไม่ใช่เพียงแค่ขยายเผ่าพันธุ์แต่ยังแผ่แผ่ให้กับผืนป่าของไทยอีกด้วย

ความพิเศษของนกเงือก คือ การเลือกจับคู่ผสมพันธุ์กับนกเงือกตัวเดิมตลอดชีวิต จุดนี้จึงถูกหยิบยกให้เป็นสัญลักษณ์ของรักแท้อันบริสุทธิ์ ชีวิตรักของนกเงือกเริ่มต้นขึ้นราวเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เมื่อนกเงือกเลือกคู่แล้ว ด้วยความที่มันไม่สามารถเจาะโพรงรังได้เองเหมือนนกหัวขวาน ‘ภารกิจพิชิตใจเธอ’ จึงเริ่มต้นขึ้น นกเงือกตัวผู้ทำหน้าที่เสาะหาโพรงรังที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นโพรงไม้ที่เกิดจากนกหัวขวาน หรือรอยแผลของต้นไม้ที่เกิดจากหมีถ้ำน้ำผึ้ง โพรงรังจะต้องมีขนาดไม่ใหญ่และไม่เล็กจนเกินไป และระดับพื้นในโพรงรังต้องมีความสูงพอดีที่นกเงือกตัวเมียจะยื่นจงอยปากออกมาจากโพรงเพื่อรับอาหารจากตัวผู้ได้ เมื่อตัวเมียพอใจกับรังที่ตัวผู้นำเสนอ ตัวเมื่อก็จะเริ่มทำความสะอาดและปิดปากโพรงด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น ดิน เศษไม้ สร้างรังเพื่อต้อนรับลูกน้อยที่จะเกิดในอนาคต

ตลอดช่วงระยะเวลาที่ตัวเมียกกไข่ นกเงือกตัวผู้จะมีหน้าที่หาอาหารมาป้อนให้ตัวเมีย จนถึงช่วงที่ลูกนกฟักออกจากไข่ ลูกนกจะอยู่ในโพรงรังกับแม่นกไปอีกประมาณ 3-4 เดือน เมื่อลูกนกออกจากรัง พ่อและแม่นกก็ยังคอยเลี้ยงลูกนกไปอีกระยะหนึ่งจนกว่าลูกนกจะแข็งแรงและออกจากโพรงรังได้ นกเงือกวัยรุ่นก็จะทิ้งโพรงรังออกไปรวมฝูงกับนกเงือกครอบครัวอื่น ๆ ใช้เวลาศึกษาดูใจก่อนจะจับคู่และอยู่ด้วยกันตลอดชีวิต

นอกจากเป็นสัญลักษณ์ของรักแท้แล้ว นกเงือกยังเป็นดัชนีชี้วัดถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า สำหรับผืนป่าแล้ว นกเงือกจะรับหน้าที่เป็น ‘นักปลูกป่ามืออาชีพ’ อาหารของนกเงือกคือผลไม้สุกว่า 300 ชนิดพันธุ์ โดยเฉพาะผลไม้ที่มีขนาดใหญ่มากกว่า 1.5 เซนติเมตร ที่นกขนาดเล็กไม่สามารถช่วยกระจายเมล็ดพันธุ์ได้ เช่น ต้นยาง ตาเสือใหญ่ ยางโอน และค้อ เป็นต้น มันจะบินหาอาหารไปทั่วผืนป่า และกินผลไม้เข้าไปทั้งผลแล้วขยี้เมล็ดออกมา นกเงือกจึงสามารถนำพาเมล็ดพันธุ์พืชไปทิ้งไว้ในส่วนต่าง ๆ ของผืนป่า **หนึ่งชีวิตของนกเงือกช่วยปลูกต้นไม้ให้ป่าได้ถึง 500,000 ต้น**เลยทีเดียว นอกจากนี้ นกเงือกยังเป็นนักร้องที่ช่วยควบคุมประชากรสัตว์ขนาดเล็ก เช่น หนูและแมลง ด้วยความสัมพันธ์ของนกเงือกกับระบบนิเวศป่าไม้ในแง่มุมต่าง ๆ หากจำนวนนกเงือกลดลงก็อาจจะทำให้สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ได้รับความกระทบตามไปด้วย

ความรักของนกเงือกจึงไม่ใช่เพียงแค่การเพิ่มจำนวนให้กับสายพันธุ์ของมันเองเท่านั้น แต่ยังแผ่แผ่ความรักของมันให้กับผืนป่า ซึ่งมนุษย์ก็ได้รับประโยชน์จากรักนั้นด้วยเช่นกัน

บทความโดย นางสาวอัฐธราจ ชาวชน
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ
กองติดตามประเมินผลสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากร เมื่อสัตว์ล้นป่า

กิตติคุณ กิตติอมรกุล

สถาบันรามจิตติ

“ช้างป่าอยู่ป่า ฮาร์เลย์อยู่ถนน”

คนควรจะอยู่ส่วนคน สัตว์ป่าควรอยู่สวนสัตว์ป่า ครั้งหนึ่งคนเคยรุกร้าพื้นที่สัตว์
ในที่สุดก็ถึงวันที่สัตว์กลับมารุกเข้าหาคน

ในแวดวงทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช มีเหล่ามนุษย์ผู้อุทิศตนให้กับการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่ามากมาย ในวันที่สัตว์ป่าถูกล่าลดจำนวนลง คนก็พยายามฟื้นคืนประชากรของสัตว์อย่างเต็มที่ เต็มที่ขนาดไหน? ขนาดที่อำนวยความสะดวกให้สัตว์ป่าได้ใช้ชีวิตอย่างสะดวกสบายต่อการขยายพันธุ์ ทั้งการทำโปงเทียม การซ่อมรั้งนกเงือก ออกกฎหมายคุ้มครอง ทั้งหมดนี้ก็เพื่อเพิ่มจำนวนประชากรสัตว์ป่าให้มากขึ้น

แต่ทว่าการมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในระบบนิเวศอันอ่อนไหวนั้นจะไม่มีผลตามมาเขียวหรือ

ลิง กำลังทำให้ชุมชนในเมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองร้าง โดยที่ไม่มีใครสามารถต้านทานได้ เนื่องจากมีกฎหมายคุ้มครอง

ช้างในป่าอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเริ่มลงมาใช้พื้นที่ร่วมกับคนในชุมชนท่ามะปรางค์-คลองเพล ช้างเขาใหญ่ลงมากินพืชผล เดินมาตามถนน ค้ากินผลไม้จากร้าน แม้บางครั้งจะสามารถสร้างสีสันให้กับชุมชนได้บ้าง แต่ในมุมด้านความปลอดภัยและการท่องเที่ยวขึ้น ยังถือว่าเป็นปัญหา

ธันวา เขียวพานิช กรรมการท่องเที่ยวชุมชน เล่าว่า ช้างที่ลงมาเป็นกลุ่มเป็นช้างพลายหรือช้างตัวผู้ ซึ่งมาเป็นกลุ่มเล็กๆ ต่างจากกลุ่มช้างพังที่จะยกมาทั้งโขลง แต่ในระยะหลังมีช้างวัยรุ่นรวมตัวกันมากขึ้น ซึ่งคาดว่าจะเพิ่มขึ้นในอนาคต

กระทิงในเขาแผงม้าได้รับการคุ้มครอง สนับสนุนอาหารและแหล่งน้ำจนเพิ่มจำนวนประชากรขึ้นนับสามเท่าตัวโดยปราศจากสัตว์นักล่า ในที่สุดก็เริ่มเกิดความแออัดในพื้นที่จนต้องมีแผนจะผลักดันประชากรกระทิงเข้าสู่เขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

ระบบนิเวศธรรมชาตินั้นถูกออกแบบมาอย่างละเอียดละไม ทุกสิ่งมีบทบาทหน้าที่ของตัวเอง ตั้งแต่สัตว์เล็กที่สุดจนถึงตัวที่ใหญ่ที่สุด เมื่อฟันเฟืองตัวหนึ่งถูกนำออกไป ระบบก็ยากจะกลับมาสมดุลได้อีก

ในกรณีของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ประชากรช้างและกระทิง จะถูกควบคุมด้วยสัตว์นักล่าระดับ apex predator นั่นคือ เสือโคร่ง ที่จะทำหน้าที่ล่าสัตว์ขนาดใหญ่ที่นักล่าชั้นรองอย่างหมาไนไม่สามารถล่าได้ อย่างไรก็ตาม เสือโคร่งตัวสุดท้ายที่พบในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ถูกบันทึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2544 หรือเป็นเวลา กว่า 23 ปีมาแล้ว นั่นหมายความว่า พื้นที่ป่ากำลังจะเจอปัญหาสัตว์ป่าล้มป่านั้นหากยังไม่สามารถนำสัตว์นักล่ากลับมา

"การนำสัตว์นักล่าหวนคืนสู่ธรรมชาตินั้นยากกว่าสัตว์กินพืช" **วิจักขณ์ ฉิมโฉม** เลขานุการมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือกให้ความเห็น เหตุเพราะการนำสัตว์นักล่าที่ถูกเพาะพันธุ์ปล่อยคืนสู่ธรรมชาตินั้นพ่วงมาด้วยปัญหาทักษะการล่าอาหารที่ฝึกได้ยาก โอกาสรอดจึงต่ำ

แล้ววิธีใดจึงจะทำให้สมดุลกลับมา? ใครจะทำหน้าที่ทดแทนสัตว์นักล่าได้?

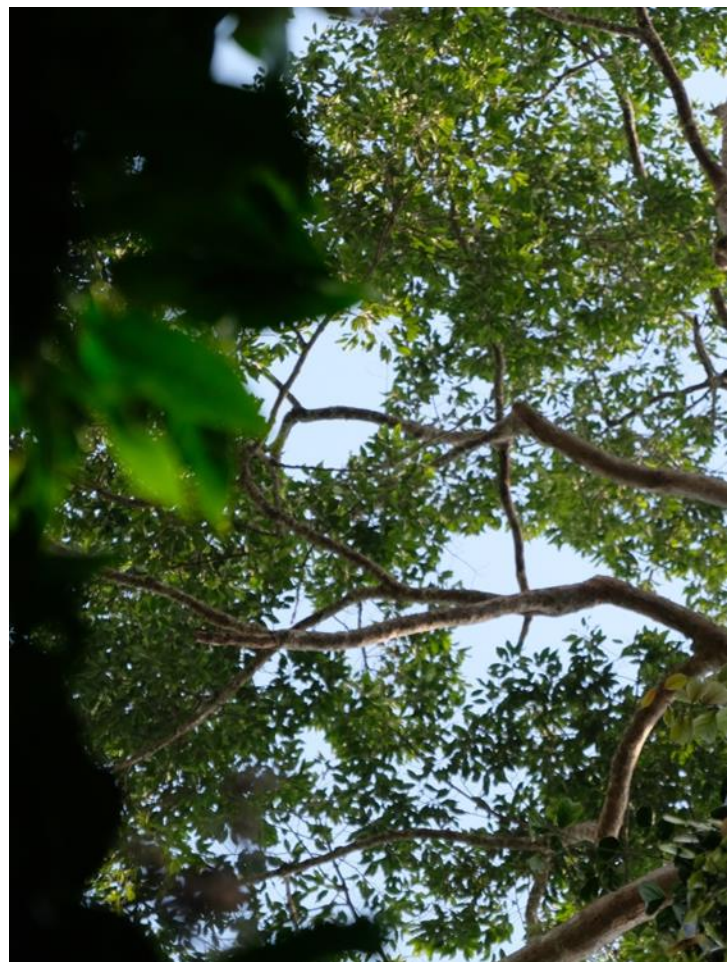
มนุษย์...เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการ "ลดจำนวนประชากรสัตว์" ชนิดที่หาใครเทียบไม่ได้

แม้ว่าการจะใช้คณิตศาสตร์เบื้องต้นเพื่อแก้ปัญหานั้นเต็มไปด้วยความน่าเจ็บปวด ข้อบกพร่อง และปัญหาที่จะตามติดมายาวเป็นหางว่าว แต่ก็ไม่ใช่วิธีการที่เป็นไปไม่ได้

ในทวีปแอฟริกา มีประเทศเปิดให้มีการล่าสัตว์อย่างถูกกฎหมาย ซึ่งรายได้ก็จะถูกนำมาใช้เป็นทุนในการอนุรักษ์สัตว์ป่า และในอีกหลายประเทศที่มีกำหนดช่วงเวลาที่ยอนุญาตให้ล่าสัตว์บางชนิด โดยมีข้อกำหนดหลายข้อและมีการสอบใบอนุญาตที่เข้มงวด

ถ้ายังไม่มีวิธีที่ดีกว่า เราอาจจะต้องเปิดประเด็นเรื่องการอนุญาตล่ากันขึ้นมาบ้าง

ปัญหาทรัพยากรสัตว์ป่าเริ่มต้นจากมนุษย์ คงจะดีถ้าสามารถแก้ไขได้โดยมนุษย์ และการแก้ไขโดยที่ต้องเบียดเบียนชีวิตสัตว์ - อีกครั้ง - ก็เป็นเรื่องที่น่าปวดใจ ช่วงเวลานี้ เหล่านักอนุรักษ์ นักวิชาการ และผู้ที่ทำงานเพื่อสัตว์ป่าอาจจะต้องค้นสมองหาวิธีการรักษาชีวิตสัตว์และคืนความสมดุลสู่ระบบนิเวศ ก่อนที่จะถึงวันที่เราต้องทำลายชีวิตอีกครั้ง

โลโก้ มรณะ

สรรรชัย หนองตรุด
สถาบันรามจิตติ

พรีพ พรีพ หิ้งงงงงง

เสียงแปลก ๆ ที่ฟังดูเหมือนเสียงโทรนตัวใหญ่ที่เพ็งโฉบผ่านหัวไปในระยะไม่เกิน 10 เมตร ทุกคนต่างก็รีบแหงนมองไปตามที่มาของเสียงอย่างฉับพลัน เมื่อรู้ที่มาของเสียงต่างคนก็หันมองหน้ากันด้วยสีหน้าตื่นเต้นแต่ไม่กล้ากรีดออกมาดัง ๆ เพราะสิ่งที่เพ็งบินผ่านหัวเราไปคือนกเงือกตัวใหญ่ที่กางปีกกว้างเกือบเมตรกำลังสยายปีกสีดำลึบร่อนจากต้นยางใหญ่หนึ่งไปอีกต้นเพื่อหาโพรงเหมาะ ๆ ไว้สำหรับจับจองเป็นบ้านของตัวเองให้ทันฤดูผสมพันธุ์ที่กำลังจะมาถึง

อาจารย์วิจักขณ์ วิทยากรกลุ่มของเรายกกล้องคู่ใจแนบตาโฟกัสไปที่ต้นเสียง แล้วบอกคณะสำรวจว่าไอ้เจ้าตัวนี่คือนกกกตัวผู้ เพราะเห็นสีตรงส่วนใต้โหนกเป็นสีดำ ตาแดง ซึ่งจะต่างจากตัวเมียที่โหนกจะสีกลืนกันหมด อาจารย์ยังเล่าต่ออีกว่าช่วงนี้เดือนมกราคมจะเป็นฤดูกาลที่คู่ขนนกเงือกเตรียมหาโพรงสำหรับให้ตัวเมียกกไข่ โดยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ตัวเมียจะปิดรัง และเมื่อลูกนกที่ออกจากไข่อยู่ในรังประมาณหนึ่งเดือนถึงเดือนครึ่งก็จะแข็งแรงพอ ตัวแม่ก็จะกระแทะโพรงออกมาช่วยพอบ้านหาอาหารเลี้ยงลูกอีกแรง

อย่างที่หลายคนทราบกันดีอยู่แล้วว่านกเงือกจะจับคู่แบบรักเดียวใจเดียวอยู่กันไปจนแก่ตายไปข้างนึง ดังนั้นช่วงนี้ที่เรา ๆ กำลังอินเลิฟกับเทศกาลวาเลนไทน์กันอยู่ในส่วนลึกของป่าก็เป็นช่วงที่พ่อแม่กกก็กำลังพิสูจนรักแท้อยู่เช่นกัน เพราะการเตรียมโพรงไว้กกไข่ ตัวแม่จะสลัดขนตัวเองจนเปลือยเปล่าเพื่อมารองรังให้นุ่มและอุ่นพอที่จะเตรียมไว้สำหรับลูกนก ช่วงนี้ของปีถือเป็นช่วงที่เปราะบางมากสำหรับครอบครัวนกเงือก เพราะถ้าหากบริเวณโพรงที่จับจองไว้ถูกรบกวนหรือรู้สึกไม่ปลอดภัย พ่อแม่กกอาจจะทิ้งรัง หรือในกรณีที่น่าเศร้ากว่านั้นหมายถึงอาจจะต้องทิ้งลูกที่ยังดูแลตัวเองไม่ได้ให้อดตายอยู่ในโพรง

ลักษณะความแตกต่างของนกกกตัวผู้และตัวเมีย
ภาพจาก <http://hornbill.or.th>

อาจารย์วิจักขณ์ ฉินโฉม
เลขานุการมูลนิธิศึกษานกเงือก

เพื่อเป็นการช่วยเตรียมการสำหรับครอบครัวนกเงือก **พี้ออด** สมาชิกในทีมวิจัยนกเงือกได้รับการกิจสำคัญที่นอกจากเป็นคนเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยนกเงือกแล้ว ยังเป็นคนที่คอยช่วยเตรียมซ่อมแซมบ้านให้นกเงือกให้ทันก่อนฤดูสร้างทายาทของพ่อแม่ นกพี้ออดยังเล่าอีกว่า จริง ๆ แล้วเราเองควรไปยุ่งเขาน้อยที่สุด เพราะสิ่งที่ดีที่สุดคือต้องให้ธรรมชาติเขาจัดการตัวเอง แต่ถ้าสำรวจแล้วพบว่าจำนวนโพรงไม่เหมาะสมในปีไหนที่เสียหายจนอาจมีไม่พอกับคู่พ่อแม่ นกเราก็จำเป็นต้องไปช่วยเหลือ

ภาพการซ่อมโพรงนกเงือกจากรายการ “ผู้ปิดทองหลังพระ”

ถ้าจะให้เล่าเรื่องราวชีวิตของพี้ออดคงสามารถทำเป็นซีรีส์ลงเน็ตฟลิกซ์ได้หลายตอน แต่เหตุการณ์ที่เฉียดตายที่สุดคือการที่เดินสำรวจป่าแล้วบังเอิญหลุดเข้าไปในถิ่นของฝูงกระทิงอย่างไม่รู้ตัว

พี้ออด: พิทยา ช่วยเหลือ : ผู้ช่วยนักวิจัยนกเงือก

สวบ!!! ยังไม่ทันรู้ที่มาของเสียง กระทิงใหญ่ น้ำหนักพอ ๆ กับรถเก๋งพุ่งเข้าที่ต้นขาขวาอย่างจัง ด้วยความมืดแม้ไม่เห็นบาดแผลแต่ด้วยความเจ็บปวดก็ทำให้รับรู้ถึงความสาหัสของแรงปะทะเพราะสภาพต้นขาที่บิดงอกับกางเกงที่ชุ่มโชกไปด้วยเลือด กว่า 3 ชั่วโมงที่พี้ออดต้องกอดพันอดทนรอเฮลิคอปเตอร์ที่บินขึ้นเขามาช่วยชีวิต โดยข้างกายมีเพียงเพื่อนร่วมทาง 3 คนที่คอยปลุกกำลังใจในสถานการณ์ที่ชีวิตคาบอยู่บนเส้นแห่งความเป็นตาย พี้ออดเล่าเหตุการณ์เฉียดตายในวันนั้นให้ฟังด้วยความรู้สึกเหมือนว่าการเฉียดตายเป็นเพียงบันทึกหน้าหนึ่งในหนังสือชีวิต ที่การเดินทางในเส้นทางนักอนุรักษ์นกเงือกคือสิ่งสำคัญที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณของแกให้มีความหมาย

ในบทสนทนาสุดท้ายของวัน ผมถามแกว่าในโลกนี้ จะมีเหตุผลอะไรที่จะทำให้แกเลิกทำในสิ่งที่รักกันบ้าง แกตอบสวนมาแทบจะทันทีว่า “ยูทูบเปอร์” คำตอบของพี่อ้อดที่โพลงออกมาทำผมหน้างั้น จนพี่อ้อดแกต้องเฉลยให้ฟังอย่างนี้ครับว่า

...งานที่ผมทำคือการดูแลบ้านให้นักเงือกได้ให้กำเนิดลูกนกแต่ละรุ่นได้เติบโต แต่ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่ผมทำก็กลายเป็นเรื่องที่น่าตื่นเต้นในโลกโซเชียล ทำให้เหล่ายูทูบเปอร์ นักสร้างคอนเทนต์ทั้งหลายมารุมตั้งกล้องตามรอยผม ทั้งทีมงาน ทั้งกล้องนับสิบเข้ามาคอยถ่ายทำคอยจับจ้องในช่วงเวลาที่พวกนกเขาเข้าโพรง ถึงแม้พวกเราพยายามสื่อสารพยายามขอร้องให้หยุดรบกวนพ่อแม่ แต่ก็ยอติวิและยอติโลค์ของนักอนุรักษ์สายคอนเทนต์ทั้งหลายที่จะได้จากผู้ชมมันดังกลบคำร้องขอขึ้นไปเสียหมด ที่ผ่านมามีต้องใจหายเสียน้ำตากับการที่เห็นซากลูกนกที่ถูกจำใจทิ้งให้ตายอยู่ในโพรงเพียงเพราะพ่อแม่ถูกคุกคาม (จากสื่อ) อีกรู้สึกผิดอย่างไม่ควรให้ภัยของตัวเอง เพราะคิดว่าถ้าผมไม่ข่มขู่พวกนี้พ่อแม่คงไปหารังสงบไกล ๆ ให้ห่างจากเป่าสายตาผู้คนจนไม่ต้องถูกคุกคามจนทิ้งลูกให้ตายเป็นแน่ คิดอย่างนี้ผมก็คือคนหนึ่งที่ได้พูดได้ว่า **ผมมีส่วนในการฆ่าลูกนกให้ตายด้วยมือตัวเองเหมือนกัน**

พี่อ้อดเล่าเรื่องนี้ด้วยความรู้สึกที่เปราะบางอ่อนไหว ซึ่งสีหน้าของแกต่างจากชายแกร่งคนที่ยิ้มเยาะกับความตายจากกระตังในคืนนั้นราวกับเป็นคนละคน

ฟังเรื่องนี้แล้วผมก็คิดถึงดราม่าของผู้คนในโลกโซเชียลที่มีแทบทุกวัน และหลายคนในดราม่านั้นไม่หมดอนาคตก็ต้องจบชีวิตเพียงเพราะค่าคอมเมนต์และยอติโลค์จากนักสร้างคอนเทนต์บนโลกเสมือนคิดแล้วก็แปลกดีที่ยุคนี้แม้ว่าคนกับนกเงือก สิ่งมีชีวิตคนละสายพันธุ์ แต่เราต่างก็ตกเป็นเหยื่อและถูกคุกคามจากกระแสของยุคสมัยได้เช่นกัน ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ทำให้ผมคลายสงสัยกับคำพูดของอาจารย์วิจักขณ์ที่คุยกันก่อนเข้าป่าว่า “เราต้องการนักสื่อสารเรื่องนกเงือก” เป็นข้อกังขาที่ติดอยู่ในใจว่าคอนเทนต์นกเงือกที่อยู่บนโลกออนไลน์นั้นมีอยู่ถมเถไม่ว่าจะเป็นเว็บไซต์ เพจเฟซบุ๊กหรือคอนเทนต์เคลื่อนไหวในยูทูบ แต่พอได้ฟังเรื่องเศร้าในมุมมองกลับกันของพี่อ้อดแล้วทำให้เข้าใจขึ้นทันทีว่า นกเงือกของเราต้องการนักสื่อสารที่รักนกเงือกจริง ๆ ที่ไม่ใช่แค่สื่อแสงหิวโลค์ในโลกออนไลน์ผมเชื่อและรอคอยว่าการร่วมเดินทางในครั้งนี้เราจะได้เรื่องราวที่มีคุณค่าจากมุมมองสายตาของแต่ละคนครับ.

